

VILNIAUS UNIVERSITETAS MEDICINOS FAKULTETAS
IR
LIETUVOS MUZIKOS IR TEATRO AKADEMIJA

Menų terapijos (Muzikos terapijos specializacijos)
antrosios pakopos (magistrantūros) studijų
Baigiamasis darbas

MENINIS SOCIALINIS PROJEKTAS – BENDRUOMENINĖS MUZIKOS TERAPIJOS
METODAS ĮGALINANT ŽMONES SU INTELEKTO NEGALIA

Julija Kostina

Darbo vadovas	LMTA, Doc. Dr. Jautrė Ramutė Šinkūnienė
Konsultantas	VU, Doc. Dr. Laimutė Samsonienė
Recenzentas	LMTA, Dr. Loreta Kačiušytė Skramtai

Mokslo tiriamojo darbo įteikimo data _____

(pildo atsakingas Katedros/Klinikos darbuotojas)

Registracijos Nr. _____

(pildo atsakingas Katedros/Klinikos darbuotojas)

Studento elektroninio pašto adresas: julija.kostina@mf.stud.vu.lt

2023

TURINYS

ĮVADAS	3
1. INTELEKTO NEGALIAŲ TURINČIŲ ASMENŲ POREIKIAI IR GALIMYBĖS.....	7
1.1 Žmonių turinčių intelekto negalia specialieji poreikiai.....	7
1.2 Asmenų su intelekto negalia bendravimo ypatumai ir socializacijos reikšmė.....	9
1.3 Žmonių su intelekto negalia saviraiškos galimybės meninėje veikloje.....	12
2. BENDRUOMENINĖS MUZIKOS TERAPIJOS IR MENINIŲ SOCIALINIŲ PROJEKTŲ SĄSAJA	17
2.1 Bendruomeninės muzikos terapijos apibrėžtis ir reikšmė	17
2.2. Bendruomeninės muzikos terapijos metodika: PREPARE modelis.....	19
2.3 Meniniai socialiniai projektai su intelekto negalia turinčiais žmonėmis Lietuvoje ..	21
3. MENINIO SOCIALINIO PROJEKTO KŪRIMAS ŽMONĖMS SU INTELEKTO NEGALIA: „MUZIKOJE: AŠ IR TU“	25
3.1 Tyrimo metodologija ir eiga	25
3.2 Meninio socialinio projekto kūrimas.....	28
3.2.1 Muzikiniai klientų portretai.....	28
3.2.2 Kūrybinis procesas ir taikytos muzikos terapijos veiklos	32
3.2.3 Meninio socialinio projekto kūrimo procesas	37
3.3 Tyrimo rezultatų analizė	38
3.3.1 Vertinimas pagal pritaikytą standartizuotą Nordoff–Robbins komunikacinių gebėjimų vertinimo skalę	39
3.3.2 Anketinių duomenų analizė	42
3.3.3 Teminė interviu analizė	54
3.3.4. Pokalbio su centro klientais aprašymas	68
Tyrimo rezultatų apibendrinimas	70
Tyrėjos refleksija	72
Išvados	74
Rekomendacijos	76
Literatūra	77
Santrauka	81
Summary	83
Priedai	85

ĮVADAS

Temos aktualumas ir naujumas. Neįgaliųjų gerovę Pasaulio mastu ir Lietuvoje užtikrina neįgaliųjų teisių konvencija (2009), pasirašyta 2007 m. kovo 30 dieną. Ji patvirtina neįgaliųjų žmonių lygybę, būtinybę užtikrinti galimybes naudotis teisėmis į visapusę žmogaus laisvę, tarpusavio priklausomumą ir ryšį, taip pat į laisvę be diskriminacijos. Konvencija pripažįsta neįgalumo sąvokos plėtojamą dėl visuomenės požiūrio ir kitų aplinkos kliūčių, todėl svarbu paminėti, kad neįgaliesiems būtų užtikrinamas informacijos prieinamumas bei galimybės saviraiškai (Samsonienė, 2011, 19 p). Taip pat Lietuvoje 2022 m. atnaujintas ir pakeistas neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymas (2022). Šio įstatymo nuostatos pabrėžia būtinumą spręsti neįgaliųjų problemas, jų neįgalumo lygio nustatymą, reabilitacijos galimybes, aplinkos pritaikymą, ugdymo, įdarbinimo, įvairių socialinių (teisinių, ekonominių) garantijų suteikimą. Šiame įstatyme numatyta, kad negalia turintys asmenys turi lygias teises kitiems Lietuvos gyventojams, o visuomenės struktūros turi būti atviros šiai socialinei grupei (Samsonienė, 2011, 18 p). Tačiau 2020 ir 2021 metais vykdytos visuomenės nuostatų apklausų rezultatai rodo, kad visuomenė vis dar yra nepakankamai tolerantiška žmonių su negalia atžvilgiu, todėl reikia daugiau bendrų veiklų bei renginių šiam požiūriui keisti (Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2022).

Vienas iš būdų įtraukti bendruomenę į bendrą veiklą kartu su neįgaliaisiais – meniniai socialiniai projektai. Šis darbas orientuojasi į meninę veiklą, todėl dėmesys kreipiamas į meninius–socialinius projektus (toliau – MSP), kuriuose dalyvauja (intelektu) negalia turintys žmonės. Nežiūrint į tai, kad Lietuvoje šie projektai vykdomi ir vystomi nuo 2002 metų (Šinkūnienė, 2003, 2012; Survilienė et al, 2012; Brazauskaitė ir Dikčiūtė, 2015), tačiau stinga paties proceso analizės – kaip kuriamas meninis–socialinis projektas, kokie šio proceso ypatumai. Dėl šios priežasties darbo tema yra aktuali žmonėms, dirbantiems su intelektu negalia turinčiais asmenimis, siekiantiems įgalinti neįgaliuosius per menus.

Literatūros šaltinių apžvalga. Moksliniuose šaltiniuose (Московкина, Уманская, 2013; Šinkūnienė, 2003 ir 2012; Servetkienė, 2013; Watson, 2007; Brue ir Wilmshurst, 2016; Самаркина, 2021; Адлер, 2002, Boardman, Bernal ir Hollins, 2014) kalbama apie intelekto negalia, jos suvokimą bei apibrėžtį, taip pat žmonių, turinčių intelekto negalia, poreikius. Vienas iš jų – bendrauti ir būti bendruomenėje, todėl šių žmonių socialinė integracija bei patiriamas bendruomeniškumo jausmas yra svarbūs. Meno socialumą nagrinėję mokslininkai (Gaižutis 1998, Hagbert, 1995; Rimas, 2020; Фромм, 2020; Krogh Groth ir Schulze, 2020 ir kt.) pabrėžia meno, o ypač muzikos, savaiminį socialumą, kalbiškumą, kuris ne tik žadina

vaizduotę, bet ir tampa universalia kalba, įvaldoma kiekvieno vaizduotę turinčio individo. Tokiu būdu menas tampa priemone įtraukti neįgaliuosius į bendruomeninę meninę veiklą (Straus, 2011; Higgins 2012; Ruud 2004, Kuznetsova–Bogdanovits et al, 2016; Samsonienė, 2011; Brazauskaitė ir Dikčiūtė, 2015 ir kt.), kuri patenkintų kiekvieno asmens būtinybę rodyti savo individualumą, kurti bei laisvai išreikšti save. Tokie meniniai socialiniai projektai virsta viena iš bendruomeninės muzikos terapijos išraiškų (Abromavičiūtė–Mučnienė ir Aleksienė, 2016; Šinkūnienė 2012; Stige ir Aarø 2011; Higgins 2012; Stige et al, 2010; Ansdell ir Stige, 2015 ir kt.), siekiančių artinti negalią turinčius žmones prie įgalios visuomenės dalies, juos šviesti, supažindinti, kurti tarpasmeninius ryšius, bendrumo jausmą bei meną. Tokiu būdu siekiama pokyčio atskirose bendruomenėse, laužyti nusistovėjusius stereotipus, juos keisti šiltais jausmais, prisiminimais ir galbūt net draugiškais santykiais tarp neįgaliųjų ir įgalių visuomenės atstovų. Tam, kad šie projektai galėtų vadintis „bendruomeninė muzikos terapija“, muzikos terapeutai Stige, Ansdell ir Aarø (Stige et al, 2010; Ansdell ir Stige, 2015, Stige ir Aarø 2011) siūlo naudotis akronimu PREPARE, kuris apibrėžia svarbiausias bendruomeninės muzikos terapijos savybes: P (participatory) – dalyvaujantis, R (resource-oriented) – orientuotas į išteklius, E (ecological) – ekologiškas, P (performative) – performatyvus, A (activist) – aktyvistas, R (reflective) – reflektyvus, E (ethics-driven) – etika grindžiamas. Šiame tyrime, gilinantis į meninio socialinio projekto kūrimą, kaip bendruomeninės muzikos terapijos išraišką, siekiama atsakyti į šiuos klausimus:

1. Kaip remiantis PREPARE modeliu sukurti meninį socialinį projektą, kuris taptų matoma ir jaučiama bendruomeninės muzikos terapijos išraiška, kuri būtų paveiki vietinei bendruomenei?
2. Kaip muzika veikia projekto dalyvius tiek proceso, tiek pasirodymo metu? Kiek tai sąlygoja pokyčius jų saviraiškoje, muzikalume ir santykiyje su kitais asmenimis?

Tyrimo objektas – meninio socialinio projekto kūrimas ir įgyvendinimas.

Darbo tikslas – Įgalinti asmenis, turinčius intelekto negalią, meniniame–socialiniame projekte.

Uždaviniai:

1. Apžvelgti žmonių, turinčių intelekto negalią, poreikius ir saviraiškos galimybes.
2. Išsiaiškinti bendruomeninės muzikos terapijos ryšį su meniniais–socialiniais projektais, jos svarbą, įgalinant žmones su intelekto negalia.
3. Sukurti, parengti ir organizuoti nedidelį meninį socialinį projektą, į jį įtraukiant profesionalius muzikantus.

4. Atskleisti dalyvių patirtis ir išgyvenimus muzikos terapijos procese, jų komunikacines galimybes meninio–socialinio projekto kontekste.

Tyrimo metodologija. Siekiant įgyvendinti tyrimo tikslus ir uždavinius, numatoma atlikti kokybinį tyrimą, pasitelkiant šiuos metodus:

- a) Muzikinio proceso vertinimas pagal pritaikytą standartizuotą Nordoff–Robbins komunikacinių gebėjimų vertinimo skalę (Nordoff ir Robins, 2007), siekiant palyginti klientų komunikacinius gebėjimus muzikuojant, prieš ir po muzikos terapijos proceso.
- b) Pirminio ir antrinio vertinimo lentelės muzikinei grupės dinamikai vertinti.
- c) Muzikinių portretų kūrimas, norint sudaryti pilnesnį vaizdinį apie klientą, jo poreikius, gebėjimus, siekiant sudaryti tikslesnį individualų veiksmų planą.
- d) Anketinių duomenų analizė, siekiant išsiaiškinti bendruomenės įspūdžius apie meninį socialinį projektą.
- e) Teminė projekto dalyvių (mokinių, klientų ir centro muzikos vadovės) interviu analizė.

Pasirinkta dedukcinė, t.y. teorinė, tyrimo strategija, rezultatų apibendrinimai daromi remiantis surinktais tyrimo duomenimis.

Tyrimo etapai:

1. Pasiruošimas: Tyrimo atlikimo derinimas su Jaunuolių dienos centro administracija, grupių surinkimas, muzikos terapijos sesijų planavimas (spalio mėnuo).
2. Duomenų rinkimas: pirminis ir antrinis galimybių vertinimas, poreikių įvardijimas (muzikinių portretų kūrimas), susipažinimas su klientais, terapinio tarpusavio santykio kūrimas. Sesijos įrašomos: garso įrašai, turimi fragmentiniai vaizdo įrašai (spalis–gruodis).
3. Mokinių supažindinimas su klientais: pirmame susitikime dalyvavo du Panevėžio Vytauto Mikalausko menų gimnazijos abiturientai, su jais buvo ruošiamasi dvi savaitės prieš šį susitikimą, kuris įvyko 2022 metų gruodžio 20 dieną Jaunuolių dienos centre, Panevėžyje.
4. Kūrybinis procesas: muzikinių epizodų kūrimas atsižvelgiant į klientų poreikius ir galimybes, šių epizodų apjungimas į vieną bendrą paveikslą – performansą. (sausis–kovas).
5. Performansas: pasirodymas kuriamas kaip vaizdinė ir garsinė priemonė įkūnyti tai, ko klientai pasiekė per šį laikotarpį, kol turėjo muzikos terapijos užsiėmimus. Tyrimo metu koncentruojamasi į individualius klientų poreikius, kurių didžiausia dalis susijusi su komunikacijos gebėjimų stoka. Centro darbuotojų ir mokinių apklausa, interviu (kovo mėnuo).
6. Apibendrinimas: rezultatų analizė ir vertinimas. Filmuotos vaizdo ir garso medžiagos analizė iš sesijų bei paskutinio susitikimo–performanso. Apklausos ir interviu analizė. Rezultatų apibendrinimas, išvadų pristatymas centro bendruomenei (balandžio mėnuo).

Tyrimo dalyvių atrankos kriterijai:

1. Klientai: suaugusieji, intelekto negalią turintys asmenys, Panevėžio Jaunuolių dienos centro lankytojai, turintys muzikos užsiėmimus, norintys dalyvauti tyrime.
2. Muzikantai: Panevėžio Vytauto Mikalausko menų gimnazijos mokiniai, besimokantys gimnazinėse klasėse. Turi patirties improvizacijoje arba ja aktyviai domisi, apklausti išreiškia norą dalyvauti šiame tyrime.

Duomenų rinkimo metodai:

1. literatūros šaltinių bei dokumentų analizė
2. Sesijų garso įrašai
3. Sesijų (fragmentiniai) vaizdo įrašai
4. Tyrėjos sesijų aprašymai – dienoraštis.
5. Anketinės apklausos sudarymas
6. Transkribuoti interviu tekstai

1. INTELEKTO NEGALIAŲ TURINČIŲ ASMENŲ POREIKIAI IR GALIMYBĖS

1.1 Žmonių turinčių intelekto negalia specialieji poreikiai

Lotyniškas žodis „intellectus“ reiškia protas, supratimas, suvokimas, mąstymas. Nėra visuotinai pripažinto mokslinio intelekto apibrėžimo, kaip nėra ir visuotinai pripažintos intelekto teorijos. Plačiaja prasme intelektas dažnai suprantamas kaip psichinių procesų, užtikrinančių asmens pažintinę veiklą, visuma, siauresne prasme – kaip mąstymas (Московкина, Уманская, 2013 p. 15). Negalios apibrėžtis įtraukia ne tik asmens fizinius, psichikos ar (ir) intelekto pokyčius, tačiau taip pat apirėžia ir visuomenės stereotipų bei socialinio įvaizdžio kūrimąsi. Todėl negalia vertinama psichosocialiu požiūriu, ji suprantama kaip individo ir jo aplinkos sąveika. L. Samsonienė (2011) kalba apie tai, kad žmogus, turintis bet kurią negalią, neturi būti aplinkinių laikomas ligoniu (nors visuomenėje neretai panašus požiūris laikomas norma), tačiau primamas kaip „individas, turintis negrįžtamų motorinės funkcijos, regėjimo, klausos ar intelekto sutrikimų, kurie laikytini nuolatinėmis asmens savybėmis, bet ne ligos ar traumos klinikiniais simptomais“ (Cit. pagal Samsonienė, 2011, p. 136). Kaip jau minėta – viena iš daugelio negalios formų yra proto negalia, arba kitaip vadinama – intelekto sutrikimas (negalia), kuris pasireiškia ne tik elgesio ir emocijų sutrikimu, bet ir socialinio prisitaikymo sutrikimu (Šinkūnienė 2012 p. 95, 99–100). Šie žmonės turi įvairių specialiųjų poreikių, kurie „nustatomi kompleksiskai įvertinus bazinį funkcionavimo lygmenį (t. y. medicininių kriterijų pagal asmens sveikatos būklę: ligas, traumas, patologines būkles ir su tuo susijusius organizmo funkcijų sutrikimus) ir galimybes būti savarankiškam kasdienėje veikloje“ (Specialiųjų poreikių ir jų lygio nustatymas; Lietuvos Respublikos neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymas: 20–1 str., 2018). Taip pat jie turi teisę į lygias galimybes, kuriomis naudojasi ir įgalūs visuomenės nariai (Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymas, 2003). Tai reiškia, kad ir į tokią pat gyvenimo kokybę, suvokiamą kaip „fizinės ir dvasinės sveikatos būklė, gyventojų raida ir šeimos gerovė, socialinį ir fizinį saugumą, gyvenamosios aplinkos kokybę, profesinės veiklos ir laisvalaikio santykį, materialinių, kultūros ir dvasinių poreikių patenkinimo laipsnį atspindinti visuma“ (Servetkienė, 2013, p. 11). Ji tampa svarbiu vertinimo kriterijumi, kalbant apie socialinę integraciją – juk intelekto negalią turintys žmonės dažnai patiria sunkumų, užmegzdami ir palaikydami draugystę ar (ir) santykius, o tai gali daryti įtaką bendrai jų gyvenimo kokybei. (Šinkūnienė, 2003, p. 15, Watson, 2007, p. 71).

Intelekto negalia – tai būklė, kurią sukelia įgimtas arba anksti įgytas protinis atsilikimas su ryškiu intelekto trūkumu, dėl kurio asmeniui sunku arba neįmanoma tinkamai

funkcionuoti visuomenėje. Norint nustatyti ar asmuo turi reikšmingą intelekto sutrikimą, paprastai remiamasi intelekto koeficientu (IQ). Jei IQ mažesnis nei 70, reiškia, kad yra mokymosi sutrikimas, kuris matuojamas pagal Wechlerio suaugusiųjų intelekto skalę. Kartais, pagal DSM–5 (APA, 2013, p. 723), intelekto negaliai priskiriami ir specifiniai mokymosi sutrikimai, kuriuos turintys asmenys pasižymi viduriniu IQ (virš 70). Pasaulio sveikatos organizacijos Tarptautinėje ligų klasifikacijoje (TLK–10–AM, 2015; WHO, 1992) išsamiai aprašytos keturios intelekto sutrikimo kategorijos: lengva, vidutinė, sunki ir gili. Tačiau toks skirstymas nėra nei tikslus – nei naudingas, tokiu būdu sudėtinga įvertinti negalią, todėl tame vertinime svarbi neįgaliojo sąveika su aplinka (Watson, 2007, p. 5, Brue ir Wilmshurst, 2016, p. 46). Šio sutrikimo atveju pasireiškia ne pavienis kognityvinių gebėjimų trūkumas, o visos intelektinio funkcionavimo sistemos dezorganizacija. Kognityvinių funkcijų deficitas jau vaikystėje lemia asmeninės raidos sutrikimus, neleidžia be specialios pagalbos pasiekti geriausio įmanomo išsivystymo lygio, mažina socialinę kompetenciją ir gyvenimo kokybę (Московкина, Уманская, 2013 p. 35–36). Dažniausiai tokio asmens kalba būna nerišli, neaiški, skurdi, su agramatizmais (gramatikos vartosenos sutrikimais), kurie būdingi kalbos sutrikimams.

Sutrikusio intelekto žmonių dėmesys nestabilus, dėl greito išsekimo ir išsiblaškymo, produktyvumas sumažėja. Aktyvaus dėmesio trūkumas trukdo spręsti sudėtingas pažintinio turinio užduotis, formuoti valingą mokymąsi. Atminties procesas – mechaniškas, o rankų ir akių koordinacija – sutrikusi. Neretai jie sunkiai suvokia situaciją, jiems sudėtinga nustatyti pagrindinę mintį, apibrėžti priežasties–pasekmės ryšius ir jau suformuluotą veiksmą perkelti į naują aplinką kitų sąlygų kontekste. Taip pat būdingi koordinacijos, tikslumo, judesių tempo sutrikimai, apsunkinantys fizines veiklas, tokias kaip bėgimas, šuoliai, kasdieniame gyvenime reikalingi judesiai ir kt. Dauguma sutrikusio intelekto žmonių turi sunkumų dėl statikos ir kūno dinamikos. Iš šių sunkumų atsiranda tokie poreikiai kaip pažintinės veiklos skatinimas, teigiamo požiūrio į supantį pasaulį formavimas (atsižvelgiant į amžių, individualias mokymosi ir socialinės sąveikos su aplinka ypatybes), socialinių įgūdžių gerinimas, judesių dinamikos didinimas (Самаркина, 2021 p. 1–2). Asmenys, turintys intelekto sutrikimą, susiduria su bendravimo sunkumais (pradedant kalbėjimo suprantamumo problemomis ir baigiant rimtesnėmis šnekamosios, rašytinės ar gestų kalbos vartojimo ir supratimo problemomis). Žmonės su intelekto negalia gali patirti įvairių bendravimo sunkumų: kalbos suprantamumas ar sklandumas, šnekamosios, rašytinės ar gestų kalbos supratimas ir interpretavimas, pranešimų perdavimas ar pragmatinis kalbos vartojimas. Šie trys aspektai, t. y. receptyvioji, ekspresyvioji ir pragmatinė kalba, sudaro svarbią asmens komunikacinės kompetencijos dalį. Gebėjimas komunikuoti leidžia išreikšti norus, idėjas, poreikius, leidžia

užduoti klausimus ir t. t., tad žmonėms, turintiems sunkumų šioje srityje, gresia tiesioginė atskirtis, kuri suprantama kaip fizinės, teisinės, finansinės kliūtys, trukdančios asmenims aktyviai dalyvauti savo bendruomenės gyvenime. Dėl šių priežasčių jų „negebėjimas“ bendrauti daro neigiamą poveikį gyvenimo kokybei. Gebėjimo komunikuoti gerinimas gali tapti galimybe pagerinti jų gyvenimo kokybę (García et al. 2020 p. 1–3). Taigi asmenys, turintys intelekto sutrikimą turi poreikius fizinėms veikloms, komunikacijos gebėjimams gerinti, didinti jų aktyvaus dėmesio sutelkimo laiką, skatinti įvairias pažintines veiklas, suteikti galimybę dalyvauti bendrose veiklose su įgaliais žmonėmis, siekiant jų socialinės sąveikos, tarpusavio ryšių mezgimosi, jaučiamas bendrumas – trumpai tariant, gyvenimo kokybė gerėjimo.

Apibendrinant aukščiau pateiktus šaltinius, intelekto sutrikimą turintys asmenys turi mokymosi sunkumų, gali atsirasti kalbos sutrikimai, jiems sudėtinga koncentruoti dėmesį. Taip pat šiems žmonėms būdingi koordinacijos, tikslumo, judesių tempo sutrikimai, kurie apsunkina fizinės veiklas. Dauguma sutrikusio intelekto žmonių turi sunkumų dėl statikos ir kūno dinamikos. Žmonės su intelekto negalia gali patirti įvairių bendravimo sunkumų, dėl kurių jiems tampa sudėtinga dalyvauti bendruomenės gyvenime, o jų gyvenimo kokybė mažėja. Dėl šių priežasčių atsiranda tokie poreikiai kaip pažintinės veiklos skatinimas, teigiamo požiūrio į supantį pasaulį formavimas, judesių dinamikos didinimas bei socialinių įgūdžių gerinimas.

1.2 Asmenų su intelekto negalia bendravimo ypatumai ir socializacijos reikšmė

Kiekvienas žmogus bendrauja tam tikru būdu, net ir kai negali vartoti žodžių ar stokoja vidinės kalbėsenos. Dauguma žmonių, turinčių intelekto sutrikimą, patiria vienokių ar kitokių bendravimo sunkumų. Remiantis Liz Boardman (logopedė ir kalbos terapeutė), Jane Bernal (raidos neuropsichiatrijos konsultantė) ir Sheilos Hollins (neįgaliųjų psichiatrijos profesorė emeritė) (2014) tyrimo duomenimis, nustatyta, jog 80 proc. žmonių su sunkia proto negalia niekada neišvystys efektyvios kalbos. Priešingai, žmonės, turintys lengvą intelekto sutrikimą, dažnai turi pakankamai gerus kalbėjimo ir kalbos įgūdžius, ir tik atliekant tolesnius tyrimus paaiškėja, kad turi subtilesnes bendravimo problemas. Mokslininkės teigia, kad ypač lengva nuvertinti vidutinio intelekto žmonių supratimą ir neteisingai interpretuoti jų elgesį kaip psichikos sutrikimus. Yra tendencija teikti pirmenybę kalbai, kaip pagrindinei kalbėjimo formai, net ir tada, kai yra požymių, kad asmuo ribotai supranta žodžius (Boardman, Bernal ir Hollins, 2014 p. 27–28). Asmenų turinčių intelekto negalią bendravimo ypatumai yra individualūs, priklauso nuo kiekvieno asmeninio charakterio, gebėjimų, įgūdžių, elgsenos. Tačiau nepriklausomai nuo jų negalios ar sutrikimo laipsnio, jie visgi turi stiprų norą bendrauti ir komunikuoti su juos supančia aplinka, todėl socialiniams darbuotojams (ir kitiems dirbančiais

su neįgaliais asmenimis) patartina kurti erdves ir aplinką, kurioje šie galėtų aktyviai bendrauti, kurti menines veiklas ar renginius, kuriuose neįgalieji galėtų išreikšti save, parodyti savo gebėjimus. Rekomenduojama įtraukti vietinę bendruomenę, kuri būtų pagal galimybę plačiau informuojama apie žmonių su negalia bendravimo ypatumus. Šių veiksmų siekis – ugdyti savarankiškumą, bendravimo įgūdžius, skatinti jų pačių aktyvumą (Šinkūnienė, 2012 p. 108–109). Individualiosios psichologijos teorijoje Adleris kalba apie tai, kad atsiranda įvairių prieštaravimų, kurie skatina asmens raidą, taip siekiama kompensuoti turimus trūkumus. Todėl, remiantis šia teorija, žmonės su intelekto negalia, turėdami komunikacijos gebėjimų trūkumų turi ir milžinišką norą socializuotis, bendrauti. Prie noro prisideda stipri valia ir motyvacija, kurios neretai aplinkiniams kelia nuostabą, šiems prikabinus neįgalumo etiketę (Адлер, 2002 p. 17–18; Šinkūnienė, 2012 p. 114–115). Taigi, intelekto sutrikimą turinčių žmonių komunikacijos būdai neretai skiriasi nuo įgalios visuomenės dalies, ši komunikacija ne visada žodinė, kartais ji suvokiama per žmonių kūno kalbą, atliekamus veiksmus. Tad, sutrikusio intelekto žmonių bendravimo įgūdžius galima suskirstyti į tris dideles kategorijas: iki–simbolinį (pre–symbolic), simbolinį (ženklų) ir verbalinę komunikaciją (Boardman, Bernal ir Hollins, 2014 p. 28), arba palikti dvi iš jų, pirmąsias dvi apjungus kaip neverbalinę komunikaciją (Šinkūnienė, 2012 p. 119).

Neverbalinė komunikacija – tai bendravimas tam tikrais ženklais, gestais, garsais, mimika, kuriuos gali lydėti verbalinė kalba. Ši komunikacijos rūšis nėra bežodė, tačiau pagrindinė priemonė, pasitelkta perduoti informaciją – veiksmas, vaizdas, mimika ir panašūs dalykai, kurie perteikia informaciją apie daiktą ar reiškinį (Šinkūnienė, 2012 p. 119–120). Galima šią rūšį skirti į dvi dalis – iki–simbolinę ir simbolinę (ženklų) kalbą. Žmonės, kurie bendrauja tik iki–simboliniu būdu (tai gali būti asmenys, turintys labai sunkią protinę negalią), nesupranta simbolių bendravimo formų, tokių kaip kalba, paveikslėliai, nuotraukos ar ženklai, ir jomis nesinaudoja. Jie daugiausia pasikliauja aplinkiniais, kurie nuspėja jų poreikius ir interpretuoja jų balsus, veido išraiškas ir kūno kalbą. Reiškia, kad ir kur jie būtų, jie visada turėtų būti kartu su pažįstamu asmeniu, kuris žino jų savitą bendravimo stilių. L. Boardman, J. Bernal ir S. Hollins teigimu, apie 60 proc. žmonių su intelekto negalia gali naudoti simbolius, pavyzdžiui, paveikslėlius, simbolius, ženklus ar kalbą. Taip yra nepaisant to, kad daug dažniau pasitaiko papildomų sensorinių sutrikimų, kurie gali sudaryti dar vieną trikdį bendravimui: kai kurie žmonės gali suprasti tik labai paprastas kasdienes frazes ir galbūt atpažinti kelias pažįstamas nuotraukas, o kiti geriau supranta kalbą ir gali atpažinti įvairesnius paveikslėlius ir (arba) simbolius. Jie taip pat gali sugebėti reaguoti į vaizdinį pasakojimą, net jei jis nevartoja žodžių (Boardman, Bernal ir Hollins, 2014 p. 28).

Komunikuojant su intelekto negalią turinčiais žmonėmis susiduriama su įvairiomis klaidingo suvokimo problemomis, ne tik dėl paties kalbos būdo klaidingo interpretavimo. Vienas iš šių problemišku dalyku – klausimai ir jų pobūdis. Asmenys, turintys intelekto sutrikimą, yra labiau linkę pasiduoti tikslingsiems klausimams. Todėl uždari klausimai, į kuriuos reikia atsakyti "taip" arba "ne", yra ypač problemiški: gali atrodyti, kad asmenys atsako teisingai, nors iš tikrųjų jie nesuprato klausimo ir tik pasinaudojo savo žiniomis apie šio klausimo struktūrą ir neverbalinius klausiančiojo ženklus (balso toną ir veido išraišką), kad pateiktą atsakymą, kurio, jo manymu, klausiantysis tikisi. Atviri klausimai, tokie kaip: "Ką mėgstate veikti laisvalaikiu?" taip pat gali būti sudėtingi, nes jie reikalauja, kad asmuo sugalvotų ir išsaugotų atmintyje daugybę galimų atsakymų, tuo pat metu turi nuosekliai struktūruoti savo atsakymą. Dėl dažnų klausos ir regos sutrikimų kyla papildomų bendravimo sunkumų. Todėl, klausimai ar informacija turėtų būti suskirstyti į nedidelius gabalėlius, o specialistas turėtų patikrinti, ar asmuo supranta, prieš tęsdamas pokalbį. Ne mažiau svarbu patikrinti ar asmuo, turintis intelekto negalią tam tikrus žodžius supranta taip pat kaip ir specialistas, juk neretai tam tikrų žodžių suvokimas atskirų individų įsivaizdavime skiriasi. Taigi, dirbant su riboto kalbos supratimo žmonėmis, labai svarbu vartoti trumpus, paprastus sakinius su kasdien vartojamais žodžiais, vengti žargono ir skirti laiko, kad žmogus galėtų apdoroti informaciją. Atidus dėmesys kūno kalbai, pagarbus, šiltas ir kantrus bendravimas yra dar svarbesni nei su kitomis pacientų grupėmis. Specialistai turėtų būti pasirengę naudoti paveikslėlius ir nuotraukas, taip pat veido išraišką, afektus ir balsą toną, kad parodytų, jog suprato, ką pacientas sako. Taip pat ir kitą neverbalią kalbą: mimiką, gestus, ar kitus ženklus; neįgaliajam turi būti duodama asmeninė erdvė, išskyrus atvejus, kuriuose prisilietimas būtų reikalinga ar net būtina priemonė norimai informacijai perteikti. Labai svarbu, kad intelekto sutrikimą turintiems žmonėms būtų suteiktas reikalingas laikas atsakymui suformuluoti, juk jie gali lėčiau apdoroti kalbą, o supratę klausimą – lėčiau apgalvoti atsakymą (Boardman, Bernal ir Hollins, 2014 p. 31; Šinkūnienė, 2012 p. 121–122).

Apibendrinant galima pastebėti, kad visi žmonės bendrauja savita maniera, net jei negali žodžiu reikšti savo minčių. Asmenys su intelekto sutrikimu turi ypatumų, kurie liečia jų bendravimą. Jų komunikacija ne visada žodinė, kartais ji suprantama per kūno kalbą, atliekamus veiksmus – neverbalinė (nereiškia, kad ši yra bežodė). Todėl bendraujant su intelekto negalią turinčiais žmonėmis susiduriama su įvairiomis klaidingo suvokimo problemomis, ne tik dėl to, kad klaidingai interpretuojama, bet ir dėl klausimų formulavimo bei pobūdžio netinkamumo. Be to, dėl dažnų klausos ir regos sutrikimų kyla papildomų bendravimo sunkumų, tad būtina įsitikinti, kad asmuo supranta klausimą ar pasakytą teiginį,

duoti pakankamai laiko apgalvoti ir struktūruoti atsakymą. Taip pat siūloma naudoti ir vaizdines priemones (paveikslėlius, nuotraukas) bendraujant su intelekto sutrikimą turinčiais asmenimis.

1.3 Žmonių su intelekto negalia saviraiškos galimybės meninėje veikloje

Aptariant žmonių, turinčių intelekto negalią saviraiškos galimybes meninėje veikloje svarbu išsiaiškinti meno (muzikos) ir socialumo ryšį, turint omenyje šios tikslinės grupės poreikį komunikacijai, bendravimo įgūdžių gerinimui. Taip pat jų vaidmenų galimybes meno procese, šio proceso poveikį jų gyvenimui. Todėl toliau bus pateikta surinkta informacija apie muzikos socialumą, kuri tampa „kertiniu akmeniu“ šiame procese, toliau einama prie įgalinimo proceso, kuris ateina su lygia galimybe būti tokiu pačiu kaip ir įgalieji visuomenės nariai (šiuo atveju – profesionalūs menininkai), per kūrybiškumą ir galimybę laisvai reikšti save muzikoje, kas ateina su vidine ramybe, atsipalaidavimu ir vidine laisve tiesiog būti čia ir dabar.

Menas – tai viena iš komunikacijos formų tarp įvairių socialinių grupių, juk pasak profesoriaus A. Gaižučio šis visada būna socialus (1998, p. 5, 9). Meno „kalbiškumą“ pastebi ir prancūzų sociologas Jeanas Duvignaud, jo nuomone taip atsitinka, nes menui būdingas ženklinis pobūdis, kuris turi „daiktišką struktūrą ir kartu yra savitas kalbos darinys“ (cit. pagal Gaižutis, 1998 p. 136). Filosofas ir poetas J. M. Guyau pastebi, jog menas siekia stiprinti empatijos ir simpatijos jausmus, taip pat padeda pajauti jį patiriančiam asmeniui „stipresnį gyvenimo tvarkos ir harmonijos poreikį“. Mąstytojas meno kūrinį įvardija kaip atskirą gyvenimą, labai koncentruotą, savitą ir malonų. Šiame „gyvenime“ pradeda atsirasti grožis ir turi potencialo skleistis (cit. pagal Gaižutis, 1998 p. 28–29). Kitas mąstytojas ir menotyrininkas Charlesas Lalo meną vadina žaidimu, kuris turi savitas taisykles, yra autonomiškas, turintis savo tematiką ir idėjas. Menui priskiriamos penkios funkcijos, viena iš kurių yra idealizuoti gyvenimą. Ši meno funkcija pateikia teigiamus elgsenos pavyzdžius, idealizuoja individualias ir kolektyvines gyvenimo formas (pagal Gaižutis, 1998 p. 64–65). J. Duvignaud teigimu meno kūriniai daro poveikį žmonių bendravimui, ir pačios komunikacijos paieškos žadina asmens vaizduotę. Todėl, jei žmogus neturėtų poreikio bendrauti, jis nesiimtų meninės veiklos ir vaizduotė taptų nereikšminga jo gyvenime (pagal Gaižutis, 1998 p. 138). Austrų filosofas L. Wittgenstein (2001, p. 119) meną vadina išraiška. Juk menas atsiranda ten, kur baigiasi žodžiai, tai tampa žmogaus jausmus simbolizuojančių formų kūrimu tam, kad šie jausmai, kuriuos įdėjo kūrėjas atsišauktų ir klausytojų (stebėtojų) širdyse (Hagbert, 1995 p. 8–10). Šios idėjos laikosi ir profesorius J. Rimas (2020) kalbėdamas apie muzikos meną. Muzikantas antrina šiai minčiai: „Kompozitorius, rašydamas muzikos kūrinį, išreiškia savo vidinį pasaulį arba, tarkime išorinio

pasaulio nuotaiką, o muzikantas, atlikdamas kūrinį, jį interpretuoja, kartu išreišdamas ir save“ (Rimas, 2020 p. 11–12).

Vienas iš poreikių, kuriuos turi žmonės su intelekto negalia yra saviraiška, kuri geriausiai atskleidžiama meninėje veikloje. Šią būtinybę rodyti savo individualumą turi kiekvienas žmogus (Фромм, 2020 p. 30–31). Todėl nepriklausomai nuo individo sveikatos problemų – saviraiška yra reikalinga ir būtina jo paties gerovei. Muzikos teoretikas ir vaizduojamojo meno kūrėjas J. N. Straus teigia, kad požiūris į negalią kinta priklausomai nuo laiko ir vietos, todėl kinta ir gyvenamoji negalios tikrovė. Laikui bėgant keičiasi būklių, kurios laikomos „negalia“, rūšys. Tai ypač akivaizdu psichiatrijoje ir kognityvinės psichologijos srityje. Kai kurios negalios anksčiau buvo laikomos tikromis (isterija ar neurastenija, kurios buvo pagrįstos medicininės diagnozės), tuo tarpu kitos, kurios niekada anksčiau neegzistavo, dabar atrodo pernelyg realios (ADHD, autizmas). Net ir kalbant apie fizinę negalią – ji gali su laiku išnykti dalinai dėl medicinos pasiekimų, dalinai dėl kultūros įtakos (anoreksija, nutukimas ir pan.). Tad neįgalumas tampa ir materialine tikrove, ir kultūros kūrinium, turinčiu ilgą istoriją. Paradoksalu tai, kad didelė žymių muzikų dalis turėjo įvairias negalias. Kalbant apie akademinę muziką iš karto ateina mintis apie L. van Beethovoną, kuris turėjo klausos sutrikimą savo gyvenimo pabaigoje, tačiau tai jo nesustabdė kurti ir dalintis savo kūrybiškumu su aplinkiniais. Šalia reikia paminėti ir kitų kūrėjų pavardes: F. Landini buvo aklas nuo mažų dienų, J. S. Bachas ir F. Handelis apako savo gyvenimo pabaigoje, bet vis tiek rašė muziką, M. Ravelis taipogi gyvenimo pabaigoje turėjo progresuojančią galvos smegenų ligą ir t.t. Jų negalios ir sutrikimai, žinoma, paveikė jų rašomą muziką, tačiau jų neatrigojo nuo galimybės kurti ir reikšti save. Taigi, jei negalia yra suvokiama kaip medicininė patologija, kurią asmuo gali įveikti savo vidinėmis pastangomis, tada negalia gali būti atmesta kaip nežymi biografijos detalė, juk muzika buvo sukurta nepaisant negalios (Straus, 2011 p. 3–4, 15–16). Todėl kiekvienas žmogus gali tapti kūrėju, laisvai reikštis ir patirti laimę dalyvaujant meninėje veikloje.

O kūryba ateina iš prigimtinio žmogui kūrybiškumo, kurį sudėtinga apibrėžti vienu moksliniu terminu. Pats kūrybiškumas yra tarsi slėpinys, juk jame yra kažkas paradoksalaus, dėl ko sunku suvokti, kaip jis apskritai įmanomas, o pats jo vyksmas – glumina. Žodynų pateikiami žodžio „kūryba“ apibrėžimai, reiškia vieną – "iš nieko kažką sukurti arba duoti formą". Mokslo bandymai paaiškinti šią sąvoką išskiria dvi kūrybiškumo sudedamąsias dalis: įkvėpimą (inspiraciją) ir romantiškumą. Laikantis įkvėpimo aspekto kūrybiškumas laikomas iš esmės mistiniu, netgi viršžmogišku ar dievišku reiškiniu, tuo tarpu žvelgiant iš „romantinės“ perspektyvos, teigiant, kad kūrybiškumas, nors iš tikrųjų nėra dieviškas, bent jau – išskirtinis. Manytina, kad kūrybingi menininkai ar (ir) mokslininkai yra žmonės, apdovanoti ypatingu talentu, kurio kitiems asmenims trūksta: jie turi įžvalgos arba intuicijos dovaną

(Boden, 2004 p. 11, 14). Kitą vertus Osho (2020) kūrybiškumą apibrėžia kaip kūrybiško žmogaus išvalgas, kurių nemato ir negirdi kiti žmonės. Kūrėjas, kuriuo tampa kiekvienas žmogus išnykus jo patologijai, turi kurti kažką savito, jis „negali eiti pramintu taku“, o jo kūrybiškumas – „tikros sveikatos aromatas“. Tikras kūrybiškumas ateina atsipalaidavus, numetus visus vidinius trikdžius, protui nurimus. Šis vyksmas lyginamas su žiedo praskleidimu, juk jis neįmanomas per prievartą (Osho, 2020 p.VII, 1–4, 17, 27). Kita vertus, Adlerio kūrybinės savasties sąvoka apibūdina sąmoningą problemų sprendimo strategijų kontrolę kasdieniame gyvenime. O kiekvieno žmogaus kūrybinė galia formuoja jo gyvenimą, padeda prisitaikyti prie susiklosčiusių aplinkybių, socialinių ryšių. Tai paslaptiinga kūrybinė gyvenimo jėga, kuri pasireiškia troškimu tobulėti, stengtis ir siekti, netgi kompensuoti pralaimėjimus vienoje srityje, siekiant sėkmės kitoje. Šis kūrybiškumas kiekvienam – unikalus (Kelland, 2022, p.86–93). Apibendrinant šias mintis apie kūrėją ir kūrybiškumą, galima teigti, kad kūryba yra susijusi su unikalumu, neįprasta išvalga, kuri suteikia idėjoms formą. Nors tai išties mistinis reiškinys, kūrybiškumas „ateina“ pas kiekvieną žmogų, nepriklausomai nuo diagnozės, šiam būnant atsipalaidavimo būsenoje, netrukdomam įkyrių minčių, laisvėje nuo įvairių suvaržymų ir tampa neįgaliojo žmogaus įgalinimu mene.

Menas yra viena iš socialinių veiklų, kuri dėl savo pobūdžio gali būti gana įtraukianti. Tačiau, kita vertus, socialinis meno pagrindas patvirtina tezę, kad menas reflektuoja socialinę tikrovę. Savo galimybių realizavimas, raiškos būdų ieškojimas, išgyvenimų ir emocijų perteikimas, kritiškas kasdienio gyvenimo reflektavimas, bendravimas su platesne visuomene – tai tik keletas meninės kūrybos teikiamų privalumų tiek neįgaliesiems, tiek asmenims neturintiems negalios. Neįgaliųjų menas – tai bendras terminas, reiškiantis neįgaliųjų kūrybą, kuria perteikiama jų negalios patirtis, atkuriamą negalia kaip vertinga žmogaus būklė ir provokuojama esama socialinė negalios samprata. Neįgaliųjų menas suvaidino svarbų vaidmenį įvardijant, ką iš tikrųjų reiškia negalia – politiškai, asmeniškai ir estetiškai. Todėl negalios menas siejamas su įvairių neįgaliųjų bendruomenių sąmoningai sukurtais meno kūriniais (Benzon et al, 2022 p. 117–118). Istorijoje yra gerai žinomų neįgaliųjų meninės kūrybos pavyzdžių, tokių kaip Homeras, Bethovenas, van Goghas ir kt. Visgi jų kūrybos dėmesio centre nebuvo negalios patirtis ir pasipriešinimas socialinei neteisybei, su kuria susiduriama iš negalios pozicijos. Tačiau, tuo metu, savo negalią jie vertino kaip kliūtį dirbti, o ne kaip vaisingą meninės raiškos objektą. Šiandien meninės kūrybos metu neįgalieji išryškina skirtumus ir atmeta normos ideologiją, kad sukurtų stiprybės ir pasididžiavimo įvaizdžius, priešingus priklausomybei ir bejėgiškumui. Neįgaliųjų meninė ar muzikinė raiška gali būti suprantama kaip neverbalinio bendravimo forma ne tik su juos supančiu pasauliu, bet ir su jais pačiais (Benzon et al, 2022 p. 119–120). Taigi, muzika, tapusi pati savaime sociali ir neverbali

tu pačiu metu yra ypač naudinga žmonėms, kurie bendrauja neverbaliai, ar net visai nekalba, kadangi per grojimą instrumentu, skambinant nesudėtingą, lengvai įsimenančią melodiją, duodant įtaigų ritmą, asmuo tarsi „išlenda iš kiauto“ kuriame užsidaro dėl savo negebėjimo komunikuoti (Jones, 2022). Una M. MacGlone, Joy Vamvakaris, Graeme B. Wilson, ir Raymond A. R. MacDonald atlikto tyrimo rezultatai rodo, kad grupinis muzikavimas pagerino asmenų su negalia saviraišką, pasitikėjimą savimi, nuotaiką ir socialinius įgūdžius (MacGlone et al, 2020). "ART:DIS"¹ organizacija, pasišventusi įgalinti negalią turinčius žmones meninėje veikloje, skatina ne tik profesionalius menininkus bendradarbiauti su negalią turinčiais žmonėmis, bet ir neįgaliuosius kurti ir tobulėti. Tai pat organizacija vykdo daug įvairių renginių, kuriuose įgalina neįgaliuosius šiems duodami galimybę muzikuoti scenoje kartu su profesionaliais muzikantais, vesti workshopus, įrašyti ir leisti savo muziką, rengia jų darbų parodas ir kt. Vienas iš tokių renginių, pritraukiantis dėmesį naršant jų tinklapyje – karantino metu, 2021 metų lapkritį, vykęs pasirodymas su kjonais muzikuojančiais neįgaliaisiais bei studentais, kurie kūrė ritminį sambos pritarimą grupės Clean Bandit dainai „Rockabye“. Dėl saugaus žmonių srauto valdymo karantino metu pasirodymas turėjo būti įrašytas ir buvo rodomas tiesiogiai renginio vietoje, bet tai nesutrukdė muzikantų komandai būti scenoje spontaniškiems, gerai leisti laiką ir savo entuziazmu užkrėsti kitus – tiesioginės transliacijos metu socialiniuose tinkluose sulaukta nemažai žiūrovų reakcijų (Cajon musicians open event with high-octane performance – ART:DIS, 2022). Taigi, muzika, būdama savaime sociali, neverbali bendravimo forma, tampa puikia priemone išreikšti save žmonėms, turintiems intelekto negalią, taip pat priemone kolaboruoti, jungtis į grupes ir kartu muzikuoti, tokiu būdu ne tik kurti ryšius, bet ir sulyginti jų galimybes, „panaikinti negalią“.

Apibendrinant šį poskyrį, remiantis minėtų mąstytojų mintimis, galima daryti prielaidą, jog menas yra socialus pats savaime, nes tai yra universali, neverbali, kalba, kuria gali kalbėti kiekvienas žmogus. Kadangi menas yra tarsi žaidimas ar atskiras pasaulis, kuris turi savitus rėmus – šį žaidimą taipogi gali kurti kiekvienas norintis. Šio proceso dalyviai, tiek kūrėjas (–ai), tiek klausytojas (–ai), yra veikiami šio meno kūrinio, kiekvienas individualiai, tačiau abu procese mokosi: galbūt simpatijos ar empatijos jausmo, galbūt elgesio modelio, arba paprasčiausiai – bendravimo ir buvimo kartu. Taip pat menas, tiek kuriamas, tiek atliekamas, nepriklausomai nuo kūrinio sunkumo ar gylio, tampa asmens savęs išreiškimu. O kolaboruojantis su profesionaliais menininkais – tai ribotumų ir stereotipų naikinimas bei žmonių galimybių sulyginimas.

---

¹ ART:DIS – art and disability. Singapūre įsikūrusi organizacija visokeriopai įgalinanti žmones su negalia. <https://www.artdis.org.sg/our-commitment/>

Taigi, apibendrinant pirmąjį skyrių galima teigti, kad žmonės su intelekto negalia turi įvairių papildomų sutrikimų, pavyzdžiui, kalbos, koordinacijos ar judesių. Atsiranda sunkumai susiję su mokymosi procesu, atmintimi, dėmesio sutelkimu, kūno dinamika ir statika, bendravimu. Tai sumažina jų galimybes dalyvauti bendruomenės gyvenime, prisitaikyti ir normaliai funkcionuoti visuomenėje. Dėl to, jų gyvenimo kokybė mažėja. Siekiant ją didinti verta gerinti ir ugdyti minėtas jų gyvenimo sritis, viena iš kurių – bendravimas, kuris yra labai svarbus faktorius – gebėjimas išreikšti savo norus ir mintis – lemiantis jų gerą savijautą ir kitų žmonių suvokimą. Tačiau kiekvienas bendrauja savitu būdu, dažnai pasitaiko ir neverbalus bendravimas per kūno kalbą, gestus, judesius, simbolius ir kt. Ir dėl šios priežasties neretai aplinkiniai klaidingai interpretuoja pateikiamą informaciją, užduodami klausimus juos per sudėtingai formuluoja, duoda per mažai laiko apmąstyti ir suformuluoti atsakymą. O muzika kaip neverbalios kalbos forma, gali veiksmingiau atskleisti asmens mintis ir jausmus, sukurti tarpasmeninius ryšius ir sulyginti scenoje esančių žmonių galimybes ir gabumus, panaikindama negaliai priskiriamus bejėgiškumo stereotipus. Todėl per meninius–socialinius projektus negalią turintys žmonės yra įgalinami laisvai ir lygiaverčiai reikštis muzikinėje (ar kitoje meninėje) veikloje, kurti bei bendradarbiauti su profesionaliais menininkais, kitais bendruomenės nariais.

2. BENDRUOMENINĖS MUZIKOS TERAPIJOS IR MENINIŲ SOCIALINIŲ PROJEKTŲ SAŠAJA

2.1 Bendruomeninės muzikos terapijos apibrėžtis ir reikšmė

Siekiant geriau suprasti bendruomeninės muzikos terapijos apibrėžtį ir reikšmę, reikia aptarti ir muzikos terapijos bei bendruomeninės muzikos terapijos sąvokas, jų suvokimą ir reikšmę šiandienos visuomenei.

Muzikos terapijos apibrėžimai yra keli. Vieną apibrėžimą sudėtinga pritaikyti dėl šios srities dvilypumo, kuris atsiskleidžia mene ir moksle arba muzikoje ir terapijoje. Populiariausias ir dažniausiai naudojamas yra K. Bruscios apibrėžimas muzikos terapiją įvardinantis kaip „sisteminę ir tikslingai organizuotą procesą, kurio metu muzikos terapeutas, kaip pokyčio priemonę naudoja muzikos poveikį bei užsimezגusius tarpasmeninius santykius, padėdamas klientui palaikyti ar atgauti fizinę ir dvasinę sveikatingumą“ (Abromavičiūtė–Mučnienė ir Aleksienė, 2016 p. 66–67). Taip pat aktualus ir E. Ruudo apibrėžimas, kuris muzikos terapiją kaip „mokslo, medicinos ir žmogiškumo derinį, kai terapeuto ir kliento tarpusavio ryšys, dialogai, apmąstymai kuriami pasitelkus muzikinį bendravimą“ (Abromavičiūtė–Mučnienė ir Aleksienė, 2016 p. 67). Pagal Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro įsakymą dėl meno terapeuto veiklos reikalavimų patvirtinimo, muzikos terapijos apibrėžimas skamba taip: „paciento fizinei ir psichikos sveikatai stiprinti skirta tarpdalykinė veikla, integruojanti muzikos ir medicinos, psichologijos, psichoterapijos, specialiojo ugdymo, socialinio darbo žinias, gebėjimus ir praktikas“ (2019 p.1).

Bendruomeninė muzikos terapija – muzikos terapijos subdisciplina (Šinkūnienė 2012, p. 225; Stige ir Aarø 2011, p. 15–16), kuri apibrėžiama kaip „profesinės praktikos sritis, skirta muzikiniam sveikatinimui bendruomenėje; planingas kliento ir terapeuto bendradarbiavimo procesas, turint specifinį tikslą – propaguoti sociokultūrinius ir bendruomeninius pokyčius, kai muzika, kaip tarpusavio santykių ekologija, naudojama ne klinikiniuose tinkluose“ (Šinkūnienė 2012, p. 225). Kiekvienas iš trijų žodžių, sudarančių bendruomeninės muzikos terapijos sąvokos junginį – bendruomenė, muzika ir terapija – yra daugialypis ir sudėtingas. Kaip pavyzdį galima imti sąvoką – bendruomenė. Užtenka prisiliesti prie šio suvokimo daugialypumo bei sudėtingumo paviršiaus atkreipiant dėmesį į keturis aspektus: Pirma, bendruomenės gali būti įvairių tipų, ne tik rajonų ar vietovių, bet ir savanoriškų, atsitiktinių susibūrimų. Antra, bendruomenė nebūtinai yra suformuota, ji gali atsirasti ir individui dalyvaujant socialinėje veikloje. Trečia, žmonės bendruomenėse dalyvaus įvairiais būdais, priklausomai nuo to, kaip jie suvokia savo projekto ir bendruomenės kultūros

santyki. Ketvirta, bendruomenė yra integruota, todėl ji daro įtaką ir yra veikiamą įvairių kitų socialinių ir kultūrinių sistemų. (Stige ir Aarø 2011, p. 15). Kita vertus, apibrėžti bendruomeninę muzikos terapiją nėra paprasta, kadangi kai kuriems tai – prieštaringa sąvoka, nes terminas "terapija" gana dažnai vartojamas kaip "gydymo" arba "gydomosios intervencijos" individualiu lygmeniu sinonimas. Tačiau muzikos terapeutų, Stiges ir Aarø (2011, p. 14) manymų, ši terminą tikslinga būtų išsaugoti tokį, koks jis yra ir dėl tos priežasties, jog yra svarbūs ryšiai su platesne muzikos terapijos disciplina, taip pat dėl to, kad terapija gali būti suprantama plačiau, įskaitant tokias reikšmes kaip "priežiūra" ir "paslauga". Tai taip pat siejasi su populiaria kalbos vartosena, kai muzika dažnai apibūdinama kaip terapinė, nes daugeliui žmonių muzika įvairiais būdais padeda kasdienėje veikloje. Tačiau kalbėdami apie bendruomeninės muzikos terapijos skirtumą nuo tos informacijos, kuri pateikiama literatūroje apie profesionalią muzikos terapiją Stige ir Aarø (2011, p. 3–5) pabrėžia, kad toje literatūroje daugiausia dėmesio skiriama problemoms ir jų sprendimams, susijusiems su atskirais žmonėmis (asmeninė muzikos terapija).

Šiuolaikinėje muzikos terapijoje, kaip ir daugelyje kitų su sveikata susijusių disciplinų, vyrauja požiūris, kad terapeutai dirba su individualiais ir jų patologija, neretai klinikinėje aplinkoje. Tuo tarpu bendruomeninės muzikos terapijos praktika kvestionuoja šią tradiciją, taikydama socialinę ir ekologinę muzikos bei sveikatos perspektyvą, kuri reiškia, kad tiriami sveikatą stiprinantys ryšiai tarp individų ir įvairių bendruomenių. Bendruomeninė muzikos terapija skatina muzikinį dalyvavimą ir socialinę įtrauktį, lygiavertę galimybę naudotis turimais ištekliais bei bendradarbiavimą siekiant sveikatos ir gerovės šiuolaikinėje visuomenėje. Ji gali būti apibūdinama kaip solidarumas praktinėje veikloje. Tokiu būdu bendruomeninė muzikos terapija gali labai skirtis nuo individualios terapijos, kartais artimesnė tokioms praktikoms kaip bendruomenės muzika, socialinis darbas ir darbas su bendruomene (Stige ir Aarø 2011, p. 3–5; Stige et al, 2010 p. 5; Higgins, 2012 p. 119–120). Lee Higgins (2012) kalbėdama apie bendruomenės muzikos praktiką antrina minčiai, jog tai yra darbas su bendruomene, ne tiesiog kuriamas menas pasigrožėti. Autorė prideda, jog bendruomenės menas, bet kuria jo forma, nesiekia suburti auditorijos tradicinėms meno formoms, pavyzdžiui, teatrui, nors tai gali būti šalutinė veikla. Jis skatina aktyvų įprastų žmonių dalyvavimą ir nori būti glaudžiai susijęs su bendruomenėmis, kuriose jis vyksta, suteikdamas žmonėms galimybę išreikšti savo jausmus ar (ir) patirtį. Juk ši veikla, apibrėžiama savo darbo metodais ir tikslais, o ne meno forma. Tai meno praktika, kurioje menininkai ir bendruomenės nariai dirba kūrybiškai bendradarbiaudami, siekdami išreikšti, įtraukti ir patenkinti tų bendruomenių poreikius, patirtį ir siekius, ir kurios pagrindinis tikslas – kurti lygybės kultūrą (Higgins 2012 p. 35–36).

Svarbu paminėti jog ir pačios muzikos paskirtis visuomenėje istorijos bėgyje kinta, ji tapo atskirta nuo kasdienio šiuolaikinio žmogaus gyvenimo, tarsi perkelta į kitą erdvę – dabar į muziką, kaip ir į kitus menus, žvelgiame per estetinę prizmę. Šiuolaikinėje visuomenėje muzika tapo neinstrumentinė (labiau elektroninė) ir neskirta jokiems praktiniams gyvenimo tikslams. Šiuolaikiniame pasaulyje menai ima koreliuoti su tokiais sritimis kaip ekonomika, ji naudojama rinkodarai, ir sąlyginai neseniai – medicinai. Tačiau žmonės naudoja muziką savo emocijų reguliacijai, sveikatos gerinimui. Muzika naudojama identitetui kurti, atsipalaiduoti, įveikti stresą, atsikratyti skausmo ar reguliuoti miego režimą. Žmonės atsineša savo garso takelius ir asmenines skaitmenines garso įrangas į miestą, kad galėtų reguliuoti savo nuotaikas ir dėmesį. Vis daugiau muzikos terapeutų dirba su bendruomenėmis. Jie dirba ne tik su individų problemomis, bet ir sutelkia dėmesį į sisteminės intervencijas: kaip muzika gali kurti ryšius, suteikti simbolines galimybes neprivilegiuotiems asmenims arba būti naudojama siekiant įgalinti diskriminuojamas grupes. Muzika tampa socialiniu ištekliu, skirtu gydyti ir stiprinti ne tik atskirus asmenis, bet ir bendruomenes (Ruud 2004, p.13). J. Šinkūnienė (2012, p. 224–225) atkreipia dėmesį į tai, kad terapeutas, kurio darbo sfera – bendruomeninė muzikos terapija, atlieka tarpininko vaidmenį tarp individo ir bendruomenės narių (klientų), tarsi palydovas, kuris padeda jiems priimti įvairias muzikines situacijas ir per šį procesą „palydėti“ keliu, besidriekiančiu tarp terapijos proceso ir socialinio muzikavimo konteksto. Tam, kad galėtų būti tuo tarpininku muzikos terapeutas turi būti kvalifikuotas ir kompetentingas, gebėti aktyviai dalyvauti pats, įtraukti bendruomenės narius į muzikinę veiklą, užtikrinti lygias galimybes ir sąlygas kultūrinėse veiklose. Tad, bendruomeninė muzikos terapija neretai atranda savo išraiškos formą įvairiose projektinėse veiklose, per kurias ji yra įgyvendinama.

Apibendrinant pateiktas mintis galima teigti, jog bendruomeninė muzikos terapija nuo tradicinės muzikos terapijos skiriasi tuo, kad ji orientuojasi į veiklą su grupe, o tiksliau – visa bendruomene. Šiame procese užsibrėžiami sveikatinimo tikslai, norint keisti visuomenės požiūrį, gerinti santykių ekologiją. Tiriama ryšiai tarp individo ir bendruomenės, skatinamas aktyvus muzikinis dalyvavimas, socialinė įtrauktis, kuriamos lygiavertės galimybės naudotis turimais ištekliais, raginamas bendradarbiavimas su tikslu siekti sveikatos ir gerovės šiuolaikinėje visuomenėje. Terapeutas šiame procese tampa kvalifikuotu tarpininku, kuris lydi individą viso proceso metu.

2.2. Bendruomeninės muzikos terapijos metodika: PREPARE modelis

Bendruomeninę muzikos terapiją sudėtinga apibrėžti, dar sudėtingiau rasti „formulę“, kuri įrodytų, kad kuris nors socialinis projektas yra bendruomeninės muzikos

terapijos vyksmas, juk nėra visuotinai nutartų vienu šiai terapijos rūšiai būdingų bruožų. B. Stige et al (2010) rėmėsi aštuonių atvejų tyrimais iš skirtingų pasaulio šalių: Norvegija, Anglija, Izraelis, Pietų Afrika (po du atvejus). Šie tyrimai nagrinėjo įvairias socialines problemas ir jų sprendimo būdus, o muzika – pagalbinė priemonė. Šių atvejų dėka buvo išsiaiškintos kelios pagrindinės funkcijos: ekologiškumas, kaip metafora yra bendruomeninės muzikos terapijos pagrindas. Taip pat teigiama, kad bendruomeninės muzikos terapijos praktika iš esmės yra dalyvaujamoji, performatyvi (plačiaja šio žodžio prasme), orientuota į išteklius ir aktyviai reflektuojanti. Nė viena iš šių funkcijų nėra būtina būdinga tik bendruomeninės muzikos terapijai, tačiau jų derinys gali reikšti, kad reikia peržiūrėti dabartinę muzikos terapijos supratimą, susijusį su prielaidomis apie žmones, muziką ir sveikatą (Stige et al, 2010 p. 277).

Vėliau šie būdingieji bruožai praplėsti iki 7, iš kurių sudarytas akronimas PREPARE (Ansdell ir Stige, 2015 p. 4–5; Aarø ir Stige, 2011 p. 18–24), kuris teigiamai apibūdina bendruomeninę muzikos terapiją, pasižyminčią savybėmis:

P = Dalyvaujantis (participatory) – skatinamas optimalus visų dalyvavimas muzikoje, derinant profesionalų ir neprofesionalų dalyvavimą; siekiama demokratiško muzikinio bendradarbiavimo.

R = Orientuotas į išteklius (resource-oriented) – muzikinis bendradarbiavimas padeda sutelkti materialinius, socialinius ir kultūrinius išteklius žmonėms ir vietoms, suteikiant galimybių ir įgalinant.

E = Ekologiškas (ecological) – muzikos terapijos praktikoje turi būti aiškiai atsižvelgiama į daugialypę ir įvairialypę ekologinę aplinką, žmonių, grupių, muzikinių dalykų ir vietų tarpusavio santykius (vertinant tiek jų fizinius, tiek socialinius ir kultūrinius aspektus).

P = Performatyvus (performative) – žmogaus vystymasis, sveikatos stiprinimas ir atkūrimas turi svarbų performatyvųjį aspektą, kurį gali sutelkti bendras muzikinis atlikimas. Muzikavimas „atlieka“ (*performs*) daugialypius ekologinius santykius, į kuriuos yra įsitraukęs žmogus.

A = Aktyvistas (activist) – natūrali bendruomeninės muzikos terapijos veiklos plano dalis yra socialinis pokytis, kad ir kokio kuklaus masto jis būtų, nes asmeniniai, socialiniai ir politiniai veiksniai nėra teoriškai ar praktiškai atskirti. Bendruomeninė muzikos terapija – tai kvietimas muzikos terapijai tapti socialiai sąmoningesnei ir labiau įsitraukti.

R = Reflektyvus (reflective) – veiksmas subalansuojamas reakcijos, o ne tik terapeuto. Dalyvavimas ir demokratinis bendruomeninės muzikos terapijos principas siekia įtraukti visus dalyvius į nuolatinį dialogą apie tikslus, poreikius, vertinimą ir supratimą apie atliekamą veiklą.

E = Etika grindžiamas (ethics-driven) – dėl etinių bendruomeninės muzikos terapijos principų diskutuojama ir vadovaujama atsižvelgiant į kontekstą, tačiau jie grindžiami universaliais

principais, kuriais bandoma susieti žmogaus poreikius, teises ir galimybes, pavyzdžiui, laisvę, lygybę, pagarbą, solidarumą, teisingumą.

Vadovaujantis šiomis septyniomis savybėmis galima atpažinti bendruomeninę muzikos terapiją, tačiau nevisada visos šios savybės bus lygiavertės, vienodai svarbios ar ryškios.

Loreta Kačiušytė Skramtai 2022 metais savo baigiamajame magistro darbe² analizavo Lietuvoje vykstančius meninius socialinius projektus pagal šį PREPARE modelį. Tyrėjos atlikto tyrimo rezultatai bei išvados rodo, kad ekspertų interviu analizės medžiaga išryškina visus PREPARE modelyje aptariamus bendruomeninės muzikos terapijos požymius: daug medžiagos apie dalyvių į(si)traukimą, resursų naudojimą, bendradarbiavimą, kuriant ekologiškus santykius bendruomenėje ir kt. Tačiau labiausiai išskiriamas buvo dalyvavimo (participatory) požymis, akcentuojama bendradarbiavimo svarba, kai visi dalyviai jaučiasi lygiavačiai proceso dalyviai. Kalbant apie antrąją savybę – į resursus orientuotą praktiką (resource-oriented), išskirta saugi aplinka, ne tik fizinis, bet ir emocinis dalyvių saugumas. Trečiasis požymis sietas su bendrumo jausmu (ecology). Taip pat nemažai apklaustųjų dėmesio skirta meninių socialinių projektų dalyvių kūrybos pripažinimui, jų savivertės didinimui, gebėjimui tapti lygiaverčiais proceso dalyviais, tai glaudžiai siejasi su ketvirtuoju požymiu (performative). Penktoji savybė (activist) atslėidžia visuomeninę bendruomeninės muzikos terapijos misiją – keisti žmonių, turinčių negalią, įvaizdį. Priešpaskutinė savybė atspindi dalyvių galimybę duoti atgalinį ryšį (reflective). O paskutinioji – etiškumas (etchis-driven), apibūdina proceso etiškumą, tam skirta mažiausiai dalyvių dėmesio, tačiau per tai atsiskleidžia dalyvių orumas procese.

Apibendrinant šį poskyrį galima teigti, kad muzikos terapeutų, Stiges, Ansdell ir Aarø sukurtas PREPARE modelis išties atskleidžia bendruomeninės muzikos terapijos savybes, kurios visos turi atsispindėti meniniame socialiniame projekte, vienu ar kitu būdu. Loretos Kačiušytės Skramtai atliktas tyrimas įrodė šią prielaidą.

2.3 Meniniai socialiniai projektai su intelekto negalią turinčiais žmonėmis Lietuvoje

Norint geriau suprasti meninio socialinio projekto svarbą bendruomeninės muzikos kontekste būtina aptarti tokių projektų ypatumus, jų poveikio raišką, meno svarbą šiame kontekste, o siekiant geriau suprasti kiek tai aktualu Lietuvoje – peržvelgti meninių socialinių projektų istoriją šioje šalyje.

---

² Loreta Kačiušytė Skramtai (2022) Bendruomeninės muzikos terapijos požymiai meniniuose socialiniuose projektuose žmonėms su negalia. Baigiamasis magistro darbas. Vilnius: Vilniaus universitetas, Lietuvos muzikos ir teatro akademija

Menas yra socialus, todėl jis tampa svarbia socialinių projektų dalimi. Kompozitorius Jeremy Woodruff (pagal Krogh Groth ir Schulze, 2020) apie socialaus meno kūrimą, o konkrečiau garso meną, kalba kaip apie grupinę praktiką, kurioje meno kūriniai veikia kartu su natūraliomis socialinėmis sistemomis. Pasak jo, menininkas siekia pakeisti klausytojų turimus įsitikinimus, kartais ir nesąmoningai, ne tik per muziką, bet per bendrą skambesį, balsovaizdžius, bendradarbiavimą. Toks komponavimas tampa grįžtamoju ryšiu tarp kūrėjo kuriamų vaizdinių ir visuomenės. Ši meno forma yra simboliškai reikšminga politiškai, kadangi garsas, galėtų motyvuoti progresyvius socialinius pokyčius ir keisti įvairių bendrovių destruktivų požiūrį ir politiką ir eiti link kitokios, atsakingesnės praktikos. Taip pat tyrėjas teigia, kad muzika perteikia mūsų turimas patirtis, todėl per muziką padarome mūsų patirtį prieinamą aplinkiniams (Krogh Groth ir Schulze, 2020, p. 41–43). Tam nebūtinai reikalingas veiksmas – užtenka garso, todėl instrumentai tampa svarbiu garsinio meno komponentu. Juk jais galima išgauti daugelį skirtingų garsų, atvaizduoti emocijas, skirtingas nuotaikas, intensyvumą ir panašiai. Tad, instrumentai tampa savotišku teatru. Tokia muzika išeina už „klasikinės“ muzikos suvokimo rėmų. Ji tampa talpinama į šiuolaikinio meno sąvokas „performansas“ (suplanuotas) ar „heningas“ (spontaniškas), kurie siekia šokiruoti publiką, atkreipti dėmesį. Vienas ryškiausių menininkų, pradėjęs šį judėjimą – Johnas Cage'as. Šeštajame dvidešimto amžiaus dešimtmetyje jis savo kūrinysje "*Imaginary Landscape IV*" (1951) ir televizijos performanse "*Water Walk*" (1959), aiškiai pareiškė, kad groja muziką, įtraukė radiją kaip instrumentą garsui kurti ir manipuluoti. Tokių performansų vėliau turėjo ir daugiau, įtraukė daugiau keistų objektų, kuriuos traktavo kaip instrumentus, o muzikinius instrumentus išnaudojo pačiais įvairiausiais būdais. Šios eksperimentinės praktikos (su alternatyviais ar pertvarkytomis instrumentais) formos įkvėpė vėlesnius eksperimentinės muzikos kūrėjus, tokius kaip minimalistai Steve'as Reichas ir Philipas Glassas. Jie taip pat nutiesė kelią pagrindinei šiuolaikinio garso meno praktikos formai, kuriai būdingas alternatyvių – dažnai iškraipytų, išardytų ir dekontekstualizuotų – instrumentų naudojimas kaip priemonė estetiškai apmąstyti sociomaterialines ir politines garso gamybos, manipuliavimo ir klausymo sąlygas dvidešimto pirmame amžiuje (Krogh Groth ir Schulze, 2020, p. 401).

Meninis socialinis projektas jau savo pavadinimu sufleruoja, jog turi atspindėti dvi sritis: meninę ir socialinę. Socialine prasme projektas turėtų siekti įtraukti ir materialių, ir žmogaus išteklių visumą, kuri būtų nukreipta į integracinės neįgaliųjų problemos sprendimą. O menine prasme – menininko gebėjimų, žinių ir patirties visumą, kuri padėtų kokybiškai įgyvendinti projektinę veiklą, kad šis meninis rezultatas įtakotų socialinius pokyčius. Todėl pagrindinis tokių projektų ypatumas: skirtingų grupių kooperacija, šių grupių (neįgaliųjų, socialinių darbuotojų, menininkų) atstovų bendradarbiavimas bendroje veikloje (Šinkūnienė,

2003, p. 13–14). Šios bendros veiklos turinys orientuotas į visuomenę, siekiama poveikio būtent jos atžvilgiu. Šių projektų poveikis apibrėžiamas bet koku teigiamu pokyčiu visuomenėje (bendruomenėje), kurį sukelia tikslinga veikla, siekianti tam tikrų tikslų. Kaip teigia Kuznetsova–Bogdanovits (2016) – visuomenė apskritai nėra nuosekli, o nuolat evoliucionuoja, meno ir visuomenės santykiai turi būti laikomi dinamiškais ir abipusiais. Todėl, kai sprendžiamas meno poveikio klausimas, reikia pabrėžti meno ir visuomenės tarpusavio priklausomybę, kuri gali būti apibrėžta kaip: a) menas dėl meno, b) menas dėl ekonomikos ir c) menas dėl visuomenės. Kuriant meną visuomenei veikiami yra tiek dalyviai (tiek dalyviai scenoje, tiek klausytojų ar stebėtojų auditorija), tiek pasyvi projekto aplinka (poveikis atsitiktiniams žmonėms, nedalyvaujantiems dalyviams, bendrai aplinkai ir regionų, kuriuose vyksta projektai, bendruomenėms). Toks poveikis galimas suburiant žmones, kurie kitomis aplinkybėmis, tikėtina, nesusitiktų ir nesiburtų bendrai meninei veiklai, kuri skatintų aplinkinius įsitraukti, bendradarbiauti, kurti naujus ryšius (Kuznetsova–Bogdanovits et al, 2016, p. 19–21).

Meniniai socialiniai projektai Lietuvoje vykdomi nuo XXI amžiaus pradžios. 2002–2003 metais vykdytas projektas „Muzika be sienų“, įgyvendintas Lietuvos muzikos terapijos asociacijos (Šinkūnienė, 2012, p. 229), S. Dikčiūtės ir A. Brazauskaitės vykdė projektus nuo 2004 metų: „Pasaulio sukūrimas“ (2004); „Katedra“ (2005); „Grožio kontūrai“ (2007); „Tiltai“ (2008); „Dialogai“ (2009); Menų terapijos forumas (2010); „Grožio ontologija“ (2011); „Veidrodis“ (2013); „Ratas“ (2014) (Brazauskaitė ir Dikčiūtė, 2015), „Skambantys kūnai“ (2015), „Meilė be mirties smėlynuose“ (2015), ir kt.; šie projektai vykdyti įtraukiant neįgaliuosius ir profesionalius menininkus, grindžiamas jų bendradarbiavimu. Dar vienas R. Survilienės vykdytas didelis projektas – „Menas žmogaus gerovei“ (2012–2014), sudarytas iš keturių mažesnių projektų (dalių): 1. „Globos namai“ 2. „Poliklinika“, 3. „Ligoninė“, 4. „Vaikų ligoninė“, kurie buvo vykdyti įtraukiant įvairaus amžiaus pacientus bei klientus, taip pat atliekant tyrimą, kurio metu buvo įrodyta, kad menas turi teigiamą poveikį psichosocialinei ir dvasinei žmogaus sveikatai (Survilienė et al, 2012 p. 37–40, 92). Po truputį kūrėsi tvirtas pamatas žmonėms, turintiems intelekto negalią laisvai reikšti save scenoje, galimybė įtraukti juos į įvairias sociokultūrinės veiklas, tokiu būdu vyko socialinės įtraukties sklaida visuomenėje. To pasekoje radosi daugiau galimybių Lietuvoje vykdyti socialinius meninius projektus.

Apibendrinant aukščiau pateiktas mintis galima teigti, kad menas yra socialus, todėl šis tampa svarbi socialinių projektų dalis. O socialus menas – grupinė praktika, kuri siekia keisti klausytojų turimus įsitikinimus. Pats komponavimo procesas jau tampa grįžtamuoju ryšiu tarp kūrėjo ir visuomenės. Labai svarbus skambesys – instrumentai tampa garsiniu teatru. Toks

muzikos suvokimas artimas šiuolaikiniam postmoderniam menui: performansams, happeningams bei garso menui. Meninis socialinis projektas socialine prasme siekia įtraukti visų žmogaus išteklių visumą, o menine – meninių gebėjimų, žinių bei patirties visumą. Visa tai kartu siektų spręsti integracines neįgaliųjų problemas, įtakotų socialinius pokyčius. Tam reikalinga skirtingų socialinių grupių kooperacija, jų bendradarbiavimas meninėje veikloje, ryšių kūrimas. Lietuvoje meniniai socialiniai projektai vykdyti nuo šio amžiaus pradžios. Jų potencialas ir galimybės vystytis su laiku plečiasi.

Apjungiant viso šio skyriaus surinktą medžiagą svarbu paminėti bendruomeninės muzikos išskirtinumą dirbant su visomis bendruomenėmis, užsibrėžiant sveikatinimo tikslus, kurie savyje talpina visuomenės požiūrio keitimą, santykių ekologijos gerinimą, didinama socialinė įtrauktis, kuriamos lygiavertės sąlygos dalyviams naudotis turimais ištekliais, kurti, dalintis. Šiame santykyje tarp bendruomenės ir individo terapeutas tampa tarpininku, kuris yra atsakingas už paminėtų aspektų kūrimą, saugaus ryšio bei konfidencialumo užtikrinimo, dalyvių palydėtoju proceso metu. Tam, kad apibrėžti ar meninis socialinis projektas yra bendruomeninės muzikos terapijos dalis galima pasitelkti muzikos terapeutų Stiges, Andsell ir Aarø sukurtą PREPARE modelį, kurio kiekvienas požymis turėtų atsispindėti daugiau ar mažiau projekto procese. Jei šie požymiai atsispindės tai projektas išties taps socialaus meno ir bendruomeninės terapijos išraiška, kuri siekia spręsti neįgaliųjų integracijos problemas, keisti nusistovėjusias visuomenės normas ir stereotipus, apjungs ir išnaudos dalyvių turimus išteklius ir sukurs jiems lygias galimybes saviraiškai scenoje šalia kitų atlikėjų.

3. MENINIO SOCIALINIO PROJEKTO KŪRIMAS ŽMONĖMS SU INTELEKTO NEGALIA: „MUZIKOJE: AŠ IR TU“.

3.1 Tyrimo metodologija ir eiga.

Tyrimo objektas – meninio socialinio projekto kūrimas ir įgyvendinimas.

Tyrimo tikslas – Įgalinti asmenis, turinčius intelekto negalią, meniniame–socialiniame projekte.

Tyrimo įgyvendinimo laikotarpis: 2022 metų spalio – 2023 metų kovas.

Tyrimo dalyviai: Panevėžio Jaunuolių dienos centro (Kranto g. 16) klientai (toliau – centro klientai), turintys muzikos užsiėmimus (hobį).

Tyrimo tipas: kokybinis.

Tyrimo dalyvavo trys centro klientų grupės: „hobistų“ grupė (12), merginų grupė (8), vaikinių grupė (7). Merginų ir vaikinių grupės pusiau atviros, tyrimo laikotarpiu keitėsi grupių sąrašas, paimtas skaičius tų dalyvių, kurie paskutiniu metu ištikimai lankė ir ruošėsi performansui.

Tyrimo metodai:

- a) Muzikinio proceso vertinimas pagal pritaikytą standartizuotą Nordoff–Robbins komunikacinių gebėjimų vertinimo skalę (Nordoff ir Robins, 2007), siekiant palyginti klientų komunikacinius gebėjimus muzikuojant prieš ir po muzikos terapijos proceso.
- b) Pirminio ir antrinio vertinimo lentelės muzikinei grupės dinamikai vertinti.
- c) Muzikinių portretų kūrimas norint sudaryti pilnesnį vaizdinį apie klientą, jo poreikius, gebėjimus, siekiant sudaryti tikslesnį individualų veiksmų planą.
- d) Anketinių duomenų analizė, siekiant išsiaiškinti bendruomenės įspūdžius apie meninį socialinį projektą.
- e) Teminė interviu analizė su tikslu sužinoti menų gimnazijos mokinių ir centro muzikos vadovės patyrimą, gauti jų refleksiją apie vykusį procesą bei performansą.

Pasirinkta dedukcinė, t.y. teorinė, tyrimo strategija, rezultatų apibendrinimai daromi remiantis surinktais tyrimo duomenimis.

Tyrimo etapai:

1) *Pasiruošimas:* Tyrimo atlikimo derinimas su Jaunuolių dienos centro administracija, grupių surinkimas, muzikos terapijos sesijų planavimas – susitarta, kad muzikos terapijos užsiėmimai vyks vietoj muzikos užsiėmimų antradienį ir trečiadienį 15 val. ir bus 1 val. trukmės kaip ir kiti centro užsiėmimai. Į užsiėmimus kviečiamos tos grupės (grupėse iki 12 žmonių), kurios tuo

metu turi muzikos užsiėmimą, todėl klientų grupės keičiasi priklausomai nuo centro tvarkaraščio, kuris yra periodiškai keičiamas (spalio mėnuo).

2) *Duomenų rinkimas*: pirminis ir antrinis galimybių vertinimas, poreikių įvardijimas (muzikinių portretų kūrimas), susipažinimas su klientais, terapinio tarpusavio santykio kūrimas. Sesijos įrašomos: garso įrašai, turimi fragmentiniai vaizdo įrašai (spalis–gruodis).

3) *Mokinių supažindinimas su klientais*: pirmame susitikime dalyvavo du Panevėžio Vytauto Mikalausko menų gimnazijos abiturientai, su jais buvo ruošiamasi dvi savaitės prieš šį susitikimą, kuris įvyko 2022 metų gruodžio 20 dieną Jaunuolių dienos centre, Panevėžyje. Mokiniai prisistatė centro klientams, supažindino su muzikine improvizacija ir nuoširdžiai bendravo su centro klientais, atsakinėjo į jų užduodamus klausimus, klausėsi jų minčių šia tema. Abi pusės liko patenkintos susitikimu, buvo sulaukta ne tik pozityvių atsiliepimų iš klientų ir dalyvavusių mokinių, bet ir iš centro darbuotojų, kurie stebėjo šį procesą (gruodžio mėnuo).

4) *Kūrybinis procesas*: muzikinių epizodų kūrimas atsižvelgiant į klientų poreikius ir galimybes, šių epizodų apjungimas į vieną bendrą paveikslą – performansą. Šie epizodai rengiami naudojant teminę muzikinę improvizaciją, per muzikinius–terapinius žaidimus, kartu kuriant grafines partitūras ar muzikinius piešinius (priklausomai nuo galimybių), juos atliekant, pagal kliento pageidavimą: tik muzikos terapeuto, kartu su muzikos terapeutu arba klientas savo kūrybą atliko pats. Šie epizodai atspindi klientų santykį su muzika, su kitu žmogumi, gebėjimą būti kartu muzikoje, bent minimaliai komunikuoti. Šio etapo metu planuojami pakartotiniai susitikimai su gimnazijos mokiniams (3 mokiniai), kaip repeticijos prieš patį performansą. Planuojamos 2–5 repeticijos atsižvelgiant į abiejų pusių galimybes ir norus (sausis–kovas).

5) *Performansas*: pasirodymas kuriamas kaip vaizdinė ir garsinė priemonė įkūnyti tai, ko klientai pasiekė per šį laikotarpį, kol turėjo muzikos terapijos užsiėmimus. Tyrimo metu koncentruojamasi į individualius klientų poreikius, kurių didžiausia dalis susijusi su muzikinės komunikacijos poreikiu. Šio pasirodymo metu klientai demonstravo vieni kitiems ir centro darbuotojams pagerėjusius tarpusavio muzikavimo įgūdžius, įsiklausimą, akių kontaktą tarpusavyje, atidumą kitiems grojantiems. Po renginio centro darbuotojams išdalintos apklausos anketos, siekiant trumpos refleksijos ir išpūdžių apie projektinį darbą ir rodomus rezultatus. Taip pat paimti interviu iš centro muzikos vadovės, dalyvavusių mokinių bei centro klientų norint išsiaiškinti jų patyrimą ir nuomonę (Kovo 29 diena).

6) *Apibendrinimas*: rezultatų analizė ir vertinimas. Vaizdo ir garso medžiagos analizė iš sesijų bei paskutinio susitikimo–performanso. Apklausos ir interviu analizė. Rezultatų apibendrinimas, išvadų pristatymas centro bendruomenei (kovas–balandis).

Tyrimo dalyvių atrankos kriterijai:

1. Klientai: suaugusieji intelekto negalią turintys asmenys, esantys Panevėžio Jaunuolių dienos centro klientai, turintys muzikos užsiėmimus, norintys dalyvauti tyrime.
2. Muzikantai–moksleiviai: Panevėžio Vytauto Mikalausko menų gimnazijos mokiniai, besimokantys gimnazinėse klasėse. Turi patirties improvizacijoje arba ja aktyviai domisi, apklausti išreiškia norą dalyvauti šiame tyrime.

Duomenų rinkimo metodai:

1. literatūros šaltinių bei dokumentų analizė
2. Sesijų garso įrašai
3. Sesijų (fragmentiniai) vaizdo įrašai
4. Terapeuto sesijų aprašymai – dienoraštis.
5. Anketinės apklausos sudarymas
6. Transkribuoti interviu tekstai

Tyrimo etika. Tyrimas buvo atliktas kontaktiniu būdu. Buvo gautas žodinis dalyvių ir įstaigos vadovo sutikimas tyrimui vykdyti bei naudoti surinktą informaciją bei duomenis. Dalyviams ir įstaigos darbuotojams sutikus buvo įrašomos sesijos (fragmentiniai vaizdo arba garso įrašai) bei interviu. Užtikrinamas dalyvių konfidencialumas, jų dalyvavimas savanoriškas ir neatlygintinas. Minimi visų dalyvių vardai yra pakeisti. Pabrėžtina, kad dėl tyrimo konfidencialumo nebus atskleisti kai kurie demografiniai duomenys apie pokalbio dalyvius, siekiant apsaugoti jų anonimiškumą.

Tyrimo ribotumai. Tyrimas atliktas su pusiau atviromis grupėmis – dalis grupės narių keisdavosi, dalis prastai lankė, nes centre tai viena iš daugelio veiklų (ir net labiau kaip papildoma prie viso kito, ką jie veikia), todėl buvo sudėtinga surinkti pastovias grupes, sudėlioti tikslų scenarijų kas ir kur dalyvauja – nes kiekvieną dieną daromi vis kiti pasirinkimai, remiantis turima kliento nuotaika. Taip pat dėl institucijos, kurioje atliktas tyrimas specifikos dalyviai užsiėmimus lankė laisvai, nes tai nėra privaloma veikla, tik hobis, todėl trūko lankomumo pastovumo. Taipogi buvo sudėtinga „permokyti“ centro klientus, leidžiant jiems groti tai ką nori ir taip garsiai ar tyliai, kaip jie patys to nori (kas paprastai muzikos užsiėmimuose nebuvo leistina). Nepaprasta buvo surinkti ir visų centro klientų refleksijas po performanso, atliekant grupinį interviu, kuris stokojo išsamumo ir konkretumo.

3.2 Meninio socialinio projekto kūrimas

Šiame poskyryje aprašomas meninio socialinio projekto detalus kūrimas. Tam, kad išskirti dvi svarbias proceso dalis jis padalintas į dvi dalis: „muzikiniai klientų portretai“, „kūrybinis procesas ir taikytos muzikos terapijos veiklos“ bei „meninio socialinio projekto kūrimo procesas“. Toliau pateikiami jų aprašymai.

3.2.1 Muzikiniai klientų portretai

Kūrybinis procesas reikalauja daug jėgų, laiko, struktūravimo ir planavimo. Tuo labiau vykdant kūrybinį procesą bendruomenėje, turint labai konkrečius tikslus. Užsiimant individualia menine veikla, tikriausiai atsiranda įprotis kontroliuoti kiekvieną kūrybinio proceso etapą – idėją, dizainą, įgyvendinimą ir kūrybą. Tada pats menininkas priima sprendimus. Tačiau pradėjus dirbti su grupe žmonių, bendruomene, situacija pasikeičia. Vienas iš pagrindinių iššūkių dirbant bendruomenėje – išsiaiškinti, kas turėtų dalyvauti priimant sprendimus, ir šių sprendimų priėmimo procesą. Kiek menininkas turi kontroliuoti, o kiek duoti laisvės (Springboard for the Arts, 2020 p. 11)? Ypatingai kai kalbama apie terapijos procesą. Juk kliento nuomonė, norai ir savijauta yra labai svarbūs. Todėl vienas iš pirmų projekto etapų skirtas informacijos rinkimui ir terapinio ryšio kūrimui. Stebint klientus pildomos lentelės: pirminio įvertinimo ir pritaikyta standartizuota Nordoff–Robbins komunikacinių gebėjimų vertinimo skalė (žr. I ir III priedus), sudaromi muzikiniai klientų portretai (žr. II priedą). Klientų muzikiniai portretai sudaryti iš asmenybės psichologinio portreto veiksnių: temperamento, charakterio ir (muzikinių) sugebėjimų bei tyrėjo įžvalgų apie poreikius ir galimybes reikštis muzikoje. Šiam portretų sudarymui pasitelkiama sesijų vaizdo ir garso medžiagos fragmentų analizė, bendravimas su klientais, jų stebėjimas sesijų metu, pokalbis su jų muzikos vadove. Klientų vardai pakeisti, tam kad išlaikyti konfidencialumą, taip pat dėl tos pačios priežasties ir dėl įstaigos vidaus tvarkos klientų diagnozės negali būti viešinamos. Toliau pateikti sudaryti šešių centro klientų, ištikimai lankančių užsiėmimus muzikiniai portretai:

1. Danguolė

Temperamentas: pastebimi tiek sangviniko, tiek flegmatiko bruožai. Ji yra ambicinga, sociali, linksma, entuziastinga, kantri, patikima. Veiklose išlieka rami, tačiau ganėtinai lėta, turi daug noro kažką daryti, veikti, tačiau kartais nepasitikėjimas savo jėgomis slopina saviraišką.

Charakteris: Ji yra linkusi daug ir stropiai dirbti, kad pasiektų norimą tikslą. Kitų klientų tarpe, bendraujant su centro darbuotojais ir savanoriais yra labai draugiška, pagarbi, paslaugi. Pastebimos jos savybės nukreiptos į save: kuklumas, savikritika. Atlikdama jai skirtas užduotis jas atlieka kuo tiksliau, kruopščiai, dėmesingai, atsakingai.

Muzikiniai sugebėjimai: Neturi aiškiai išreikšto vidinio muzikinio ritmo pajautimo; pagal spalvų muzikos metodiką yra išmokusi pianinu groti dviem rankomis (kairė ranka spaudžia tik pagrindinį akordo garsą)

Muzikinis potencialas: klientė yra muzikaliai jautri, lengvai prisitaiko prie bendros muzikos skambėjimo dinamikos. Kūrybinga – solo improvizacijose kūrė savitą ritminį piešinį (nelygus ritmas, nepastovus), neprisirišo prie muzikos pulsavimo (prisiriša prie pulso tik tada kai jis labai ryškus, arba jį pastiprina užduotyje esanti sąlyga, tarkim, nurodymas dalyviams eiti ratu, tokiu atveju palaiko savo ėjimo pulsą). Mėgsta užsibrėžti sunkius tikslus, pavyzdžiui, paskutinis jos norėtas išmokti skambinti pianinu kūrinys – L. van Beethoveno – Elizai (dar mokymose procese).

Pastaba: Turi muzikinį norą – išmokti groti būgnais (tai jos svajonė).

Individualus muzikinių terapinių veiksmų planas:

- Tikslas: Išlauginti pasitikėjimą savimi, tuo ką ji daro muzikuodama.
- Norimas rezultatas: Muzikuodama nesikuklins, pasitikės savo jėgomis.
- Pasirinkta muzikinė veikla šiam tikslui siekti: muzikiniai–terapiniai žaidimai, improvizacijos.

2. Alvita

Temperamentas: pastebimas cholерiko temperamento tipas. Ji labai energinga, nori daryti viską, ką tik jai pasiūlysi. Ne visada užduotį atlieka iki galo, arba neįsiklauso į tai kokia yra užduotis.

Charakteris: Labai paslaugi, iniciatyvi – ieško kur galėtų padėti ir būti reikalinga, sociali – pati užmezga pokalbį, yra linkusi daug visko pasakoti, klausti, domėtis. Visada kažkokiam veiksmo, sudėtinga išbūti ramybės būsenoje. Ji yra linksmo būdo žmogus, mėgsta pajuokauti, nekaltai išdykauti. Nėra dėmesinga pačiai užduočiai ar kitai informacijai, tačiau išlieka pastabi detalėms, kurios jai atrodo svarbios.

Muzikiniai sugebėjimai: Turi stipriai išreikštą vidinį muzikinio ritmo pojūtį, pasak jos muzikos vadovės, ji dūkdama, įbėgusi į grojančiųjų būrį nesunkiai „pataikys“, prisiderins prie muzikinio pulso. Pagal spalvų muzikos metodiką gali groti pianinu viena ranka.

Muzikinis potencialas: Gerai jaučiamas muzikinis pulsavimas, būdingas lygus, pastovus ritminis piešinys, garsi atlikimo dinamika. Žino daug įvairių liaudies dainų, estradinių dainų tekstų, jų ritmiką (bando dainuoti kalbėdama, tai daro panašiai tokiu ritmu, koks yra dainoje).

Individualus muzikinių terapinių veiksmų planas:

- Tikslas: Padidinti dėmesingumą užduočiai, jos instrukcijos klausymuisi ir suvokimui. Pagerinti pastabumą kitam žmogui duete, nes susitelkiama labiau į save ir savo grojimą.
- Norimas rezultatas: Fokusas užduočiai, jos sąlygoms; porininko išklausymas muzikuojant.

- Pasirinkta muzikinė veikla šiam tikslui siekti: muzikiniai–terapiniai žaidimai, improvizacijos.

3. Sigutė

Temperamentas: Pastebimi flegmatiko ir melancholiko temperamento tipai. Ji yra labai ramaus būdo, uždara. Prakalbinti pavyksta tik jei jai kažkas labai patinka arba yra įdomu.

Charakteris: Ji ganėtinai uždara, tačiau konkrečiai, jei turi ką pasakyti – būtinai tai padarys, tačiau kitu atveju sunku ją prakalbinti. Taip pat neįsitraukia į veiklas, kurios jai atrodo neaiškios, naujos; sunkiai priima naujus žmones, reikia laiko prie jų priprasti. Jei įsitraukia į veiklą – ją atlieka labai atsakingai. Centro darbuotojams yra draugiška, labiau kalbi.

Muzikiniai sugebėjimai: Gali dainuoti, tik kol kas nėra išsilavinusi jo valdymo, kad tai išeitų labai gerai. Pagavusi muzikinę pulsaciją gali priderinti ritmą ne tik antrindama tai pulsacijai, bet sukurdamą lygių ritminių verčių piešinį.

Muzikinis potencialas: Gerai jaučiasi tiek dviejų dalių, tiek trijų dalių metruose. Gali ganėtinai pasitikinčiai, tvirtai ir garsiai groti jei jaučiasi užtikrinta, kad jaučia muzikinę pulsaciją. Geba samprotauti apie skambėjusią muziką, yra pastabi skambesio detalėms.

Individualus muzikinių terapinių veiksnių planas:

- Tikslas: padėti išlaisvėti, atsiverti naujiems dalykams.
- Norimas rezultatas: nebijos iššūkių, neatsisakys veiklos, kuri jai pasirodytų ne iki galo aiški.
- Pasirinkta muzikinė veikla šiam tikslui siekti: muzikiniai–terapiniai žaidimai, improvizacijos.

4. Sigitas

Temperamentas: Pastebimas sangviniko temperamento tipas. Jis aktyviai įsitraukia į veiklas, yra iniciatyvus, socialus, kūrybiškas, linksmo būdo žmogus.

Charakteris: Atliekant veiklas matosi polinkis į kūrybiškumą, turi daug iniciatyvos imtis veiklos, kurti kažką naujo. Mėgsta bandyti naujus instrumentus, yra atviras eksperimentams. Jis yra draugiškas kitiems klientams, centro darbuotojams, savanoriams. Nepraleidžia progos pajuokauti, yra labai išraiškingas.

Muzikiniai sugebėjimai: Gali dainuoti, ypatingai mėgsta mėgdžioti operinį atlikėjų balso tembrą, dėl šios priežasties jį vadina „vietiniu Noreika“. Mėgdžioja ne tik balsą, bet ir gestus, mimiką. Atliekdamas užduotis mėgsta dažnai keisti instrumentus, vis pabandyti kažką kito, neatsisako naujovių, yra joms atviras.

Muzikinis potencialas: turi tvirtą balsą, tačiau nemoka jo valdyti. Turi daug kūrybiškumo ir pasitikėjimo savimi – solo improvizacijose kūrė savitą ritminį piešinį, grodamas keitė rankų pozicijas, kilnojo jas ir leido žemyn mėgdžiodamas juokdarį. Turi stipriai išreikštą vidinį muzikinio ritmo pojūtį, palaiko muzikinę pulsaciją.

Individualus muzikinių terapinių veiksmų planas:

- Tikslas: Lavinti tarpusavio susiklausymą duetuose.
- Norimas rezultatas: Duete su kitu žmogumi labiau įsiklausys, leis vykti muzikiniam pokalbiui tarp jų.
- Pasirinkta muzikinė veikla šiam tikslui siekti: muzikiniai–terapiniai žaidimai, improvizacijos.

5. Oskaras

Temperamentas: Greičiausiai turi sangviniko temperamento tipą. Visada yra linksmas, aktyvus.

Charakteris: Sunku apibūdinti charakterį, kadangi klientas turi žymią intelekto negalią, biologinis amžius siekia 2–3 metų vaiką. Kalba nesusiformavusi, tik atskiri skiemenys. Tačiau visada linksmo būdo, daug šypsosi ir juokiasi. Pats aktyviausias muzikantas savo grupėje, paslaugus kitiems klientams: kai ateina metas keisti instrumentą, jis su džiaugsmu kiekvienam pasiūlytų, jo nuomone, patį tinkamiausią.

Muzikiniai sugebėjimai: groti renkasi tik ritminius instrumentus, palaiko muzikinę pulsaciją, jei tokios nejaučia, paduoda pulsą pats. Labai mėgsta muzikuoti, gali groti vienas nors ir visą dieną. Muzikuodamas mažai dėmesio kreipia į aplinką, kitus grojančiuosius.

Muzikinis potencialas: Groja labai užtikrintai ir garsiai. Bando pajauti pulsą ir jį palaiko, kartais ieško kitokio ritmo, bet prie jo nepasilieka.

Individualus muzikinių terapinių veiksmų planas:

- Tikslas: Lavinti įsiklausimą į grojantį partnerį, ne tik į save.
- Norimas rezultatas: muzikuos kartu su kitu žmogumi, mokės jo klausytis, duoti „pasoluoti“ savo porininkui.
- Pasirinkta muzikinė veikla šiam tikslui siekti: muzikiniai–terapiniai žaidimai, improvizacijos.

6. Morta

Temperamentas: Pastebimi flegmatiko ir sangviniko temperamento tipų bruožai. Ji ganėtinai tyli, uždara, tačiau tuo pat metu konkreti, iniciatyvi veiklai, pastabi.

Charakteris: Truputį uždara naujiems žmonėms, tačiau prie jų greitai pripranta. Neatsisako dalyvauti naujose veiklose, yra iniciatyvi ir aktyvi jų dalyvė. Yra pastabi kitiems grupės

nariams, draugiška, paslaugi. Paprastai tyli, bet jei jos kažko paklausti atsakinės ganėtinai išsamiai, su daug detalių. Visas užduotis atlieka labai atsakingai.

Muzikiniai sugebėjimai: Neturi aiškiai išreikšto vidinio muzikinio ritmo pajautimo, tačiau jos grojime yra savotiška logika (ritmikoje). Viena ranka gali groti pianinu pagal spalvų muziką. Jei prie pianino atsisėda be natų groja gamą į viršų ir į apačią (pastoviai).

Muzikinis potencialas: Gali groti tiek mušamaisiais, tiek pianinu (viena ranka) naudojant spalvų muzikos metodiką.

Individualus muzikinių terapinių veiksmų planas:

- Tikslas: Išlaisvinti kūrybiškumą ir drąsą muzikuojant.
- Norimas rezultatas: Muzikuos laisvai, nemonotoniškai, nebijos kurti savitą ritmą ir (ar) melodiją.
- Pasirinkta muzikinė veikla šiam tikslui siekti: muzikiniai–terapiniai žaidimai, improvizacijos.

Tokie pasirinktų klientų muzikiniai portretai pavyko, jų užteko sudaryti planą tolimesniems veiksams. Šie šeši klientai pasirinkti, nes jie nuo pat pirmų sesijų lankė užsiėmimus, jų beveik nepraleido – buvo beveik vieninteliai pastovūs grupių nariai, kurie proceso metu nesikeitė; jie taip pat dalyvavo finaliniame performanse, noriai reflektavo tiek sesijų metu, tiek aptarime po performanso.

3.2.2 Kūrybinis procesas ir taikytos muzikos terapijos veiklos

Projektinio darbo tikslu užsibrėžta įgalinti žmones su intelekto negalia per meninę veiklą kartu su Panevėžio Vytauto Mikalausko menų gimnazijos mokiniais. Ši veikla turėtų atskleisti centro klientų ir mokinių bendradarbiavimą proceso metu, bendravimą ir sukurtą ryšį. Šiuos aspektus geriausiai apjungia orkestro simbolis, kuris reiškia bendros veiklos visumą (Circlot, 2001 p. 244). Tam, kad ta veikla vyktų sklandžiai ir noriai, būtina užtikrinti, kad visi dalyviai būtų sudominti veikla ir į ją įsitrauktų. Todėl nuspręsta siūlyti centro klientams įvairius muzikinius–terapinius žaidimus ir stebėti jų reakcijas, įsitraukimą. Šiam etapui įgyvendinti prireikė būti kūrybišku žmogumi. Juk kūrybiškumas yra svarbi savybė, reikalinga tokiam projektiniam darbui įgyvendinti. Kaip šį bruožą apibrėžti? Kūrybiškumas – tai gebėjimas kurti naujas, netikėtas ir vertingas idėjas ar objektus. Idėjos savyje talpina sąvokas, eilėraščius, muzikinius kūrinius, mokslines teorijas ir kitą. Galima išskirti tris kūrybiškumo formas: Pirmoji – tai naujų derinių iš gerai žinomų elementų kūrimas, pavyzdžiui, poetiniai vaizdiniai, koliažas tapyboje ar tekstilės mene ir kitos analogijos. Kitos dvi kūrybiškumo rūšys gerokai skiriasi nuo pirmosios. Jos susijusios su konceptualių erdvių tyrinėjimu, o kartais ir su jų transformacija žmonių sąmonėje. (Boden, 2004, p. 1–4). Tačiau šiame kontekste svarbiausia iš šių rūšių,

kuriant projekto performansą buvo pirmoji rūšis – ieškoti naujumo, kažko unikalaus. Tad centro klientams sesijų metu buvo siūlomi įvairūs muzikiniai terapiniai žaidimai, turintys įvairias funkcijas, tačiau svarbiausios jų – dėmesio sutelkimas bei komunikacijos lavinimas. Labiausiai klientų mėgiamos veiklos tapo šios: teminė improvizacija (pasirenkamas vaizdinys), kito pagroto kūrinėlio emocijos ir siužeto spėliojimas, pasirinktos emocijos vaizdavimas poromis (ypatingai klientus džiugino, kai reikėjo vaizduoti pykstančius/susipykusius žmones), muzikinė „karšta bulvė“, muzikinis žaidimas „dirigentas“, „grafinių partitūrų“ piešimas ir atlikimas kartu. Toliau pateikiamos projekto performansui atrinktos veiklos, jų aprašymai ir tikslai:

Muzikinis žaidimas „dirigentas“.

Terapinis tikslas: siekiama lavinti judesio diapazoną, bendruomeniškumą, įsiklausymą į kitą asmenį, dėmesio koncentravimą.

Uždaviniai/siekiniai:

- ✓ Fizinės sveikatos stiprinimas: smulkios ir stambios motorikos lavinimas, plačių ir smulkių judesių, mostų atlikimas.
- ✓ Psichikos sveikatos stiprinimas: džiugesys veiklos metu skatina gamintis laimės hormonus, didinama savivertė, saviraiškos laisvė; dėmesio sutelkimo, išlaikymo ir atminties lavinimas (reikia įsiminti kaip grojama rodant tam tikrus mostus).
- ✓ Socialinės sveikatos stiprinimas: grupės bendradarbiavimas, įsiklausymas, bendrumas.

Reikalingos priemonės: lazdelė, tiek instrumentų kiek yra dalyvių.

Veiklos aprašas/instrukcija: Prieš žaidžiant šį žaidimą su klientais aptariama – kas yra dirigentas ir kokią funkciją jis atlieka. Žaidimo pradžioje terapeutas išrenka arba leidžia grupei išsirinkti jų tarpe drąsiausią žmogų, kuris taps pirmuoju dirigentu. Dirigentui duodama „batuta“ (bet kas, kas primena lazdelę) ir sutariama dėl „orkestrui“ duodamų nurodymų. Pavyzdžiui: jei batuta yra iškelta aukštai – orkestras groja garsiai, ir kuo žemiau leidžiasi lazdelė – tuo tyliau grojama, o kai ši visiškai nusileidžia ties kliento šonu arba šis atsitupia – tyla. Nurodymus galima sunkinti atsižvelgiant į grupės pajėgumą, pavyzdžiui, pridėti sunkesnių nurodymų atlikimui arba pasiūlyti dirigentui ne tik nurodyti kaip groti grupei, tačiau išsirinkti solistus, tokiu ir grupė turėtų labiau koncentruoti dėmesį ir klausytis – kas dabar „sوليوja“? Po to visi „orkestro muzikantai“ pasirenka norimą instrumentą ir pasiruošia groti sutelkę savo dėmesį į dirigentą. Kūrinys trunka tol, kol dirigentas nenusprendžia jo visiškai baigti (susitariama, kad baigdamas duos ženklą, ar ryškiau parodys visiems nutilti). Po to renkamas kitas dirigentas: a) batuta siunčiama ratu, jei yra pakankamai laiko ir grupėje nėra daug žmonių; b) buvęs dirigentas nusprendžia kas bus sekantis dirigentas ir perduoda jam batutą; c) terapeutas išrenka sekantį dirigentą ir perduoda jam batutą d) iškeliamas klausimas – kas norėtų būti sekančiu dirigentu?

Klausimai refleksijai:

- Kaip jautėtės būdami dirigentu? Ar patiko?
- Kaip jautėtės nebūdami išrinkti dirigentu? Galbūt dėl to supykote? (jei ne visi spėjo sudalyvauti kaip vadovaujantis asmuo)
- Kaip jums patiko jūsų diriguojamas kūrinys? Ar norėtumėt kažką keisti?
- Kuo jums labiau patinka būti: dirigentu ar vienu iš muzikantų? (Kodėl?)

Muzikinė „karšta bulvė“

Terapinis tikslas: siekiama lavinti greitą ir tikslų judesio atlikimą, gerinti komunikaciją, dėmesingumą kitam, įsiklausymą ir bendradarbiavimą.

Uždaviniai/ Siekiai:

- ✓ Fizinės sveikatos stiprinimas: smulkios ir stambios motorikos lavinimas, plačių ir smulkių judesių atlikimas.
- ✓ Psichikos sveikatos stiprinimas: džiugesys veiklos metu skatina gamintis laimės hormonus, saviraiškos laisvė; dėmesio sutelkimo, išlaikymo ir atminties lavinimas (reikia įsiminti veiksmų seką).
- ✓ Socialinės sveikatos stiprinimas: grupės bendradarbiavimas, įsiklausymas, bendrumas.

Reikalingos priemonės: bent du skirtingi instrumentai, pianinas arba sintezatorius, kėdės pagal poreikį.

Veiklos aprašas/instrukcija: Pradžioje prašoma dalyvių sustoti (arba susėsti) uždaru ratu kuo arčiau vienas kito ir išsirinkti du skirtingus pagal skambesį instrumentus. Kai jau ratą pavyko sudaryti aiškinamos taisyklės: šie du instrumentai bus siunčiami skirtingomis kryptimis (kuo greičiau, kaip tai yra įmanoma klientams) tol, kol terapeutas groja pianinu (sintezatoriumi), kai pianino garsai nutyla – siuntimas sustoja ir tie žmonės, kurie rankose turi po instrumentą – skambina improvizaciją duetu. Kai jų duetas nutyla – terapeutas toliau groja pianinu ir instrumentų siuntimas tęsiasi. Taip viskas kartojasi, kol terapeutas nusprendžia baigti žaidimo raundą. Siūloma žaisti keliais „raundais“ su tam tikrais pasunkinimais. Pavyzdžiui, pirmas raundas vyksta kaip ir nurodyta pirmą kartą aiškinant taisyklės, antrą raundą galima pasiūlyti pridėti trečią instrumentą, o trečią kartą sustoti ar susėsti nugaromis ir siųsti instrumentą už nugarų. Raundų seka gali būti ir atvirkštinė. Taip pat galima sunkinti užduotį išskiriant dalyvius (jei jų pakanka) į atskirus ratelius, tada (jei, pavyzdžiui, grupių bus dvi) viena grupė turi vieną instrumentą, o antra – kitą. Taip pat ir šią užduotį galima sunkinti vieną grupę prašant siųsti instrumentus nugaromis, o kitą įprastai.

Klausimai refleksijai:

- Kaip jautėtės grodami porose (po tris)? Ar patiko?

- Kas buvo sunkiausia?
- Kaip jautėtės negavę galimybės pagroti porose (trise)? (Jei yra dalyvių, kurie nespėjo gauti tokios galimybės)
- Galbūt kažkas žaidimo metu erzino? (Kodėl?)

„Grafinių partitūrų“ piešimas ir atlikimas

Terapinis tikslas: siekiama lavinti smulkiąją, pagal galimybę, ir stambiają motoriką, ugdyti kūrybiškumą ir saviraišką.

Uždaviniai/ Siekiai:

- ✓ Fizinės sveikatos stiprinimas: smulkios (ir stambios) motorikos lavinimas, (plačių ir smulkių judesių atlikimas).
- ✓ Psichikos sveikatos stiprinimas: džiugesys veiklos metu skatina gamintis laimės hormonus, saviraiškos laisvė; dėmesio sutelkimo lavinimas, kūrybiškumo ugdymas.
- ✓ Socialinės sveikatos stiprinimas: komunikacijos gebėjimų lavinimas.

Reikalingos priemonės: pianinas ar sintezatorius, pagal galimybę ir kiti instrumentai, kad klientai turėtų iš ko rinktis; popierius, rašymo bei spalvinimo priemonės. Papildoma vaizdinė priemonė – kompiuteris arba atspausdinta kokia nors muzikinė partitūra, ką galima būtų parodyti klientams.

Veiklos aprašas/instrukcija: Klientai susodinami prie stalo, ant kurio paruoštas popierius bei spalvinimo ir rašymo priemonės. Prieš pradėdant aiškinti užduotį paklausiama ar kas nors žino kas yra partitūra? Ar kas nors tokią yra matęs? Jei yra nežinančių kaip paprasta muzikinė partitūra atrodo galima parodyti kompiuteryje pavyzdį arba atsinešti atspausdintas natas supažindinimui. Galima trumpa diskusija tema – ar iš tokių natų sunku groti? Tada papasakojama, kad šiuolaikiniai kompozitoriai yra sugalvoję paprastesnį būdą – groti iš piešinių, kurie simboliais parodo, ką reikia groti. Paaiškinama, ką reiškia, simboliais nurodyti. Vienas iš pavyzdžių galėtų būti – jei nupieštas skrituliukas tai grojama ranką ar pirštus vedant ratu, jei nurodyti brūkšniukai – tai gali rodyti grojamų garsų ilgį, kryptį ar dažnumą. Tokiu būdu klientams duodamos idėjos kas tai galėtų būti (nerodomi tikrų grafinių partitūrų pavyzdžiai, kad nekiltų noras pamatyto piešinio kopijuoti). Tada siūloma patiems išbandyti. Susitariama kiek laiko jie turi piešimui (nuo 10 iki 20 min.), ir įspėjama, jog tas partitūras atliksime. Jei klientai nežino ką piešti – galima pasiūlyti temą, pavyzdžiui, „gali piešti partitūrą apie savo šiandieną, kažką įsimintino“ arba „gal yra kažkas, kas tau labai patinka? Tavo kūrinys gali būti apie tai“. Vis primenama, kad spalvas galima keisti pagal norą. Jei nenori piešti nieko iš pasiūlytų minčių, galima pasiūlyti nupiešti instrumentus, kuriais norėtų groti savo kūrinį ir šalia pavaizduoti judesius, kuriais reiks jį atlikti. Pasibaigus sutartam laikui susitariame koku būdu,

kuriuos kūrinį atliks: a) atliks tik terapeutas arba tik pats kūrėjas (vienas) b) kūrėjas atliks savo kūrinį su terapeutu kartu c) kūrėjas atliks kartu su pasirinktu skaičiumi žmonių (kartu su kitais klientais, nuo dueto iki visų grupėje esančių dalyvių) d) kūrinio kūrėjas nori klausytis, o atliks kiti grupės dalyviai (pasirenkamas kūrėjo sąstatas ir instrumentai). Prieš atliekant kūrinį kūrėjų klausama: kokia tavo kūrinio nuotaika? (jei negali atsakyti į šį klausimą klausama tiksliau: ar teisingai matau: šio kūrinio nuotaika linksma? Liūdna? Ir panašiai); Ar teisingai suprantu ... ir gali būti patikslinamas greitis ar instrumentai, jei šie kažkokiu būdu nurodyti. Po kiekvieno atlikimo klausama ar kūrėjui patiko atlikimas. Galima užduoties variacija: jei partitūros kūrėjas renkasi groti kartu su keliais kitais grupės dalyviais arba netgi vienas atlieka savo kūrinį, galima pasiūlyti visiems iškart nepasakoti nuotaikos ar idėjos, bet (jei su grupe) tyliai apsitarti tarpusavy grojančiųjų tarpe ir kitiems dalyviams bei terapeutui palikti spėlioti kūriniui pasibaigus.

Klausimai refleksijai:

- Kaip jautėtės kai atliko jūsų (kai atlikote savo) kūrinį? Ar patiko? Galbūt kažką norėtumėte keisti?
- Kas patiko labiau: kurti partitūrą ar ją atlikti? Kodėl?
- Kas šioje užduotyje buvo sudėtinga? (Kodėl?)

Paskutinis performansui atrinktas numeris tapo terapeuto klientams sukurta **daina „Susitikom šiandien čia“** (žemiau pateikiamos natos). Daina rašyta remiantis ta informacija apie klientus, kurią sesijų metu surinko terapeutas: jie džiaugėsi susitikimais su terapeutu ir vieni su kitais, galimybe groti kartu ir turėti laisvę rinktis instrumentus, groti tai, ką jie tuo metu nori, tiek kiek jie nori. Tad, žodžiai kūrėsi tokie:

Susitikom mes šiandien čia, mes šiandien čia pabūti.

Susirinkom mes orkestran, mes orkestran, kad groti.

Mes ir grojame, ir dainuojame, ir net būgnus mušam!

Taip mums gera susitik ir muzikoj pabūti.

Žodžius stengtasi parašyti paprastus, kuriuos būtų nesunku įsiminti. Žodžiai parinkti galvojant apie sesijas kartu su klientais, jų išsakytus norus: daugiau dainuoti, kad tai būtų kažkas liaudiško, panašaus į šokį (jį primenantis metras ir ritmas). Iš visų instrumentų labiausiai ryškinami būgnai, kadangi tai vienas mėgstamiausių klientų instrumentų. Dainos melodija kurta panaši į liaudies (nes klientai mėgsta liaudies ir estradinę muziką), bet kartu ir į vaikišką dainą, kurią būtų nesudėtinga įsiminti ir padainuoti, tam reikia siauresnio diapazono, kuris šioje dainoje apima oktavą – g–g¹. Toks diapazonas nėra labai platus, patogus pagrindiniams balso tipams (persikeliant oktava žeminau vyriškiems balsams), jei sudėtinga dainuoti melodiją – ji

gali būti pusiau kalbama. Klientams daina buvo pateikta ant lapo, kur buvo ir natos ir atskirai išrašyti stambiu šriftu žodžiai, pavyzdys pateikiamas Prieduose: VII. Atrinkus veiklas performansui buvo sudarytas scenarijus, arba vedimo kalba (žr. Priedai: V).

3.2.3 Meninio socialinio projekto kūrimo procesas

Meninio–socialinio projekto idėjos užuomazga atsirado užmezgus ryšį su centro klientais, išryškėjus jų charakteriui, pomėgiams. Buvo jaučiama, kad šie žmonės jaučia malonumą kartu būdami bei muzikuodami. Tad už šio jausmo ir buvo užsikabinta – gimė orkestro simbolio idėja. Iš čia kilo ir projekto pavadinimas – „Muzikoje: Aš ir Tu“. Toliau teko mąstyti kaip tą simbolį prasmingai įpinti į veiklas, kurias kartu atliekame, kaip jas pakeisti ar, tiksliau būtų sakyti, priderinti prie orkestro tematikos, kartu nepamirštant ir klientų poreikių. Todėl pasirinktos aukščiau nurodyti muzikiniai–terapiniai žaidimai: „dirigentas“, „karšta bulvė“, grafinių partitūrų atlikimas, o vėliau ir tyrėjos sukurta daina klientams „Susitikom šiandien čia“. Šios veiklos lavina jų muzikinę komunikaciją, įsiklausymą į šalia esantį asmenį, smulkiają ir stambiają motoriką, atmintį, suteikia galimybę save išbandyti įvairiuose vaidmenyse, laisvai reikšti save muzikavimo procese. Ne mažiau svarbu, kad šios veiklos buvo ypatingai mėgiamos klientų, sesijų metu teikė jiems daug džiaugsmo ir nuoširdaus juoko.

Artėjant performanso dienai, besikonsultuojant su centro muzikos vadove buvo sudaryta tokia „numerų“ eilės tvarka: 1. „karšta bulvė“; 2. „dirigentas“ 3. Grafinių partitūrų rodymas klausytojams ir jų atlikimas 4. Dainos „Susitikom šiandien čia“ atlikimas visiems kartu, kviečiant prisijungti ir klausytojus. Tokia seka pasirinkta tam, kad sieti turimą idėjinį siužetą – apjungti viską orkestro simboliu. Performanso stebėtojai ir klausytojai buvo kviečiami ateiti pasiklausyti šiai progai suburto orkestro, jo grojamos muzikos bei susibūrimo istorijos. Pradžioje norėta papasakoti kaip vyko mūsų susipažinimas, kaip mes muzikavome keliese („karšta bulvė“), vis prisijungdami kažką naują į mūsų būrį, kol ši muzikų grupelė tapo didesnė. Tada mums prireikė vadovaujančio asmens („dirigentas“), kuris nurodytų kada ir kaip groti. Šiuo „numeriu“ siekta parodyti, kad tuo dirigentu gali tapti kiekvienas iš jų. Taip pat akcentuotas puikus gebėjimas improvizuoti su natomis, ar be jų. Supažindinama su „grafinėmis partitūromis“, kurias centro klientai nupiešė sesijų metu. Atlikėjai galėjo išsirinkti savo partitūrą ir ją atlikti nedidelėmis sudėtimis. Ir paskutinis viską apjungiantis numeris – daina („Susitikom šiandien čia“), kurios metu muzikuoja visi dalyvavę klientai – parodomas išaugintas orkestras. Kartojant dainą siūloma prisijungti visiems salėje esantiems klausytojams, išdalinami dainos žodžiai. Taip pat su centro muzikos vadovės rekomendacija nuspręsta duoti visies klientams rinktis performanso dieną – kiek jie nori dalyvauti, o kiek stebėti. Todėl

renginio metu jie sėdėjo tarp klausytojų salėje ir paskelbus veiklas, pakviesti, pasirinkę dalyvauti, eidavo į sceną muzikuoti. Taip buvo užtikrinta jų pasirinkimo laisvė ir lygi galimybė dalyvauti tiems centro klientams, kurie užsiėmimų nelankė, bet buvo susidomėję pabandyti (tokių atsirado pora žmonių).

Eiga nuspręsta, tad liko sudaryti scenarijų, tikslią vedimo kalbą, kuri būtų kelrodis vedantiesiems performansą dalyviams. Vedimui pasirinkta naujai prisijungusi prie merginų grupės dalyvė, kuri labai noriai jungėsi į veiklas, samprotavo ir rodė didelį kūrybiškumą ir iniciatyvą. Ją taip pat šiai veiklai rekomendavo centro muzikos vadovė. Mergina (toliau klientė K.) noriai sutiko dalyvauti, pasirinko vedėjo B vaidmenį. Vedėjo A vaidmenį pasikeisdami skaitė menų gimnazijos Mokiniai T. ir E. Mokinys D. prieš tai prisijungęs groti būgnais, dieną prieš renginį pasisiūlė pabūti performanso fotografu ir atsakingu už renginio filmavimą, nes, pasak jo, norėjo užfiksuoti įsimintinus momentus, „pagauti“ besišypsančius ir besijuokiančius. Beliko tik repetuoti ir ruošti performansui, kuris įvyko šių metų kovo 29 dieną. Menų gimnazijos mokiniai su centro klientais turėjo suplanuotas 5 repeticijas, tačiau iškilus netikėtiems trukdžiams įvyko 3 iš jų. Taigi, pasiruošimas vyko įvairiai, daug variantų buvo apmąstyta kaip sutalpinti visus dalyvius nedidelyje erdvėje, kurią kaip salę siūlė centras, bet galiausiai nuspręsta duoti laisvai rinktis centro klientams tą pačią dieną – ar jie tą dieną nori dalyvauti. Toks pasirinkimas nulemtas terapeuto noro leisti centro klientams visada laisvai rinktis. Visiems dalyviams iš anksto buvo pranešta, kada performansas vyks, kurios veiklos bus rodomos, kartu buvo mokomasi dainos, centre buvo iškabinti spausdinti kvietimai (žr. Priedai: IV). Kai kurie iš anksto įspėjo, kad išvyksta su kitu „hobiu“ į veiklas kitame mieste, kai kurie tą dieną apsirgo ir centre nebuvo, kai kurie dėl nežinomų priežasčių neatėjo į renginį, tačiau tie, kurie susirinko – buvo be galo motyvuoti, noriai įsitraukė ir netgi prisikabino kai kuriuos savo draugus, kurie muzikos terapijos užsiėmimų (sesijų) nelankė. Prieduose VIII ir IX yra grafinių partitūrų pavyzdžiai, nuotraukos iš įvykusio renginio.

3.3 Tyrimo rezultatų analizė.

Tyrimas atliktas iš kelių perspektyvų: dalyvavusių menų gimnazijos mokinių, centro muzikos vadovės įžvalgų, pačių klientų atsiliepimo (interviu teminė analizė), performansą stebėjusių centro darbuotojų ir savanorių įspūdžių ir pastebėjimų (anketinės apklausos analizė) bei klientų muzikinės komunikacijos raiškos viso proceso metu (tyrėjo vertinimas pagal pritaikytą standartizuotą Nordoff–Robbins komunikacinių gebėjimų vertinimo skalę). Toliau pateikiamos analizės ir aprašymai.

3.3.1 Vertinimas pagal pritaikytą standartizuotą Nordoff–Robbins komunikacinių gebėjimų vertinimo skalę.

Vertinimas atliktas pildant vertinimo skalę (žr. Priedai: I), paskirstant 10 taškų (Nordoff ir Robbins, 2017 p. 412) skirtingiems komunikabilumo lygmenims (jų iš viso 7) vertinant instrumentinį (I) ir vokalinį (V) muzikavimą, kūno kalbą (K). Stengiamasi kuo tiksliau įvertinti kliento komunikabilumą, išraišką, ryšį su kitu asmeniu. Jei tyrėjas abejoja savo sprendimo tvirtumu – renkasi žemesnį lygmenį. Vėliau taškų suma sumuojama „bendras įvertinimas“ skiltyje. 1–4 Lygmenys apibūdina suaktyvėjimo etapus ir sąmoningumo skirtumus, dėl kurių prasideda muzikaliai sąmoningas atsakas, taigi 4 lygio atsakas jau turi, arba terapijos metu kuria, pradinis funkcinis dalyvavimo muzikoje pagrindus. 4–7 lygmenys apibūdina bendravimo ir asmeninio muzikinio tobulėjimo etapus, kuriuos lemia laipsniškas įsitraukimas į muziką. Šie lygmenys rodo veiklos suintensyvėjimą ir lankstumą, kokybę, imlumą ir išraiškos platumą bei stiprumą. Palaipsniui išsilaisvinama nuo turimos disfunkcijos, kad būtų galima laisvai komunikuoti. Lygmenyse nuo 1 iki 4 nagrinėjamas palaipsniui gilėjantis įsitraukimą į sąmoningą muzikinio žadinimo procesą, į suvokimo ir išraiškos gebėjimų atradimą ir įgūdžių ugdymą, kurie skatina ir padeda realizuoti muzikinę savimonę, komunikabilumą. Ketvirtuoju lygiu pradedama integracinio įsitvirtinimo pradžia, kur matoma daugiau gabumų ir į išorę nukreiptų tarpasmeninių santykių, muzikinio bendravimo galimybės. Kai atsakas pereina į penktąjį lygį, asmuo pasiekia tam tikrą savarankiškumą muzikoje – tampa komunikabilus. Šeštasis lygmuo – bendra veikla ir sąveika – įtvirtina ir pagyvina šią patirtį ir gebėjimus. Lygmuo 7 atitinka muzikaliai išsilaisvinusio, entuziastingo ir, dažnai, kūrybingo individo veiklą (Mauro Assis Gomes et al. 2018 p.1–2; Nordoff ir Robbins, 2017 p. 407–409). Toliau bus pateikti šešių centro klientų, kurių muzikiniai portretai buvo pateikti 3.2 poskyryje, įvertinimų aprašymai. Vertinami trijų pasirinktų sesijų muzikavimo fragmentai, jų įvertinimas rodomas atskirai.

Lentelė Nr. 1 „Danguolės rezultatai“

Danguolė	I sesija	II sesija	III sesija
	22–10–19	22–12–14	23–03–29
7 lygmuo		0,5 t.	1,5 t.
6 lygmuo		2,5 t.	2,5 t.
5 lygmuo	5 t.	3 t.	1,5 t.
4 lygmuo	3 t.	1,5 t.	2 t.
3 lygmuo		1,5 t.	1,5 t.
2 lygmuo	1,5 t.		1 t.
1 lygmuo	0,5 t.		

Iš šių rezultatų matoma, kad ši klientė perkopė 4 lygmenį ir po truputį skleidžiasi kūrybiškai, stengiasi muzikaliai komunikuoti su ją supančiais žmonėmis. Taip pat vienas iš rodiklių lemiančių veiksnių – ryšys su terapeutu, kuris kūrėsi ir stiprėjo tolimesnių sesijų metu, todėl daugiausiai taškų pelnusi lygmenys įvairuoja, tačiau ryškiausi 5 ir 6 lygmenys, reiškia klientė tikrai yra muzikaliai savarankiška, pradanti kurti savo muzikinius junginius, improvizuoti aktyviau.

Lentelė Nr. 2 „Alvitos rezultatai“

Alvita	I sesija	II sesija	III sesija
	22–10–19	22–12–14	23–03–29
7 lygmuo			1,5 t.
6 lygmuo	1 t.	1 t.	3 t.
5 lygmuo	4,5 t.	4,5 t.	3,5 t.
4 lygmuo	1,5 t.	2,5 t.	1,5 t.
3 lygmuo	1,5 t.		0,5 t.
2 lygmuo	0,5 t.	1,5 t.	
1 lygmuo	0,5 t.	0,5 t.	

Šie duomenys rodo, jog daugiausiai taškų pelnė 5–6 lygmenys, išties klientė aktyviai dalyvauja muzikiniame procese, komunikuoja su aplinka labai įvairiai, priklausomai nuo jos nuotaikos. Prisitaikyti prie grupės sugeba bet kokioje situacijoje, labai gerai jaučia bendrą grupės ritmą. Ypatingai daug reiškiasi balsu, *niuniuodama*, kartais net uždainuodama ritmo primintos dainos žodžius.

Lentelė Nr. 3 „Sigutės rezultatai“

Sigutė	I sesija	II sesija	III sesija
	22–10–19	22–12–14	23–03–29
7 lygmuo			0,5 t.
6 lygmuo		0,5 t.	1,5 t.
5 lygmuo	4,5 t.	2,5 t.	2,5 t.
4 lygmuo	2 t.	2 t.	2 t.
3 lygmuo	1,5 t.	2,5 t.	1,5 t.
2 lygmuo	0,5 t.	1,5 t.	1 t.
1 lygmuo	1,5 t.	1 t.	

Šios klientės taškų pasiskirstymas stipriai kinta, jai reikėjo daug laiko santykiui su terapeutu sukurti, tačiau iš pateiktos informacijos matoma, kad galiausiai klientė labai atsiskleidė kūrybiškai, pradėjo rodyti iniciatyvą. Pradžioje klientė vangiai į klausimus atsakinėjo žodžiu, tačiau projekto pabaigoje tapo viena kalbiausių klientų. Paskutinėse sesijose, netgi panoro kartu dainuoti bendrą dainą.

Lentelė Nr. 4 „Sigito rezultatai“

Sigitas	I sesija	II sesija	III sesija
	22–10–19	22–12–14	23–03–29
7 lygmuo		1 t.	
6 lygmuo		1,5 t.	3 t.
5 lygmuo		2 t.	3,5 t.
4 lygmuo	3 t.	1 t.	2 t.
3 lygmuo	2 t.	2 t.	1 t.
2 lygmuo	2 t.	1,5 t.	
1 lygmuo	3 t.	1 t.	

Pateikti duomenys varijuoja, antroji vertinta sesija jo atsiskleidimo prasme – sėkmingiausia. Vienos iš pirmųjų sesijų metu bei performanso metu kliento muzikiniai saviraiškos gabumai atsiskleidė mažiau, viena iš priežasčių – nerimas ir drovumas. Sėkmingosios sesijos metu klientas rodė savo išradingumą ne tik parinkdamas savotišką ritmą improvizacijoje, tačiau eksperimentavo ieškodamas įdomesnio garso priklausomai nuo instrumento padėties, grojimo būdo, improvizacijos gale – beveik šoko. Šis fragmentas paimtas iš improvizacijos dviese, o performanso metu – kvarteto numerio. Tai gali būti taip pat vienas iš lemiančių skirtumų – sunkiau derintis ir kurti kažką išskirtinio, kai reikia derintis prie didesnės žmonių grupės. Tačiau nepaisant viso to, kliento kūrybiškumas, ir gebėjimas komunikuoti per muziką matomas įvertinimo rezultatuose.

Lentelė Nr. 5 „Oskaro rezultatai“

Oskaras	I sesija	II sesija	III sesija
	22–11–09	23–04–01	23–03–29
7 lygmuo			
6 lygmuo			
5 lygmuo			
4 lygmuo		1,5 t.	2,5 t.
3 lygmuo	1,5 t.	5 t.	4 t.
2 lygmuo	5 t.	3,5 t.	3,5 t.
1 lygmuo	3,5 t.		

Šio kliento lygmenys vangiai siekia 4–ąjį. Bet ir tai – pakankamai neblogas klientui rezultatas, kadangi jo negalios forma – sunki, tad šių sesijų metu buvo pasiekta labai daug. Iš pavienio muzikavimo po truputį priartėta prie sąmoningos komunikacijos, kitų grojančių asmenų stebėjimo ir klausymo. Labai padėjo „dirigento“ žaidimas, kuris klientui ypatingai patiko – jis

turėjo galimybę grupės nariams nurodyti kokio garsumo jų muzika turi būti, kada joje atsiranda pauzės ir kada ši visai baigiasi. Šis klientas tapo mūsų „pirmuoju dirigentu“.

Lentelė Nr. 6 „Mortos rezultatai“

Morta	I sesija	II sesija	III sesija
	22–11–09	23–04–01	23–03–29
7 lygmuo			
6 lygmuo		1 t.	2 t.
5 lygmuo	1 t.	4,5 t.	3t.
4 lygmuo	3 t.	1,5 t.	3t.
3 lygmuo	1,5 t.	1,5 t.	1,5 t.
2 lygmuo	3,5 t.	1,5 t.	0,5 t.
1 lygmuo	2 t.		

Iš pateiktų duomenų taipogi galima pastebėti klientės drovumą, santykio kūrimąsi pirmų sesijų metu. Tačiau jau pradžioje buvo pastebimas potencialas skleisti jos muzikiniams gabumams, kūrybiškumui, saviraiškai. Projekto gale klientės komunikabilumo lygmuo pakilo iki 6 ir 5 lygmens, o performanso metu nerimas nesutrukdė kūrybiškai ir muzikaliai atlikti duotas užduotis.

Apibendrinant komunikabilumo ir muzikinių gebėjimų vertinimą pagal pritaikytą standartizuotą Nordoff–Robbins vertinimo skalę, rezultatai leidžia patvirtinti, jog visų klientų muzikalumas augo, skleidėsi saviraiška ir kūrybiškumas, jų muzikinio komunikabilumo įgūdžiai taipogi buvo ugdomi, tik vienu pokyčiai matomi ryškiau, kitų – silpniau.

3.3.2 Anketinių duomenų analizė.

Anketinės apklausos metodu siekta sužinoti Jaunuolių dienos centro darbuotojų bei savanorių nuomonę, patirtis ir įspūdžius apie vykusį meninį socialinį projektą, apklausa buvo pateikta Google Forms formatu (žr. Priedai: VI) lietuvių ir anglų kalbomis, kadangi centre savanoriauja keli studentai, atvykę iš užsienio, kurie stebėdavo tiek užsiėmimus, tiek patį performansą. Apklausti 9 vietiniai darbuotojai ir 2 užsieniečiai savanoriai, taigi iš viso 11 žmonių. Apklausa vykdyta iš karto po įvykusio performanso 2023 m. kovo 29 dieną, buvo palikta galimybė užpildyti ir sekančią dieną.

Tyrimo klausimyną sudaro trumpas kreipimasis į meninio socialinio projekto „Muzikoje: Aš ir Tu“ dalyvius, paaiškinant vykdomo tyrimo tikslą, pareiškiant padėką už skirtą laiką bei išsakytą nuomonę. Klausimynas sudarytas iš 17 klausimų, suskirstytų į 4 teminius blokus:

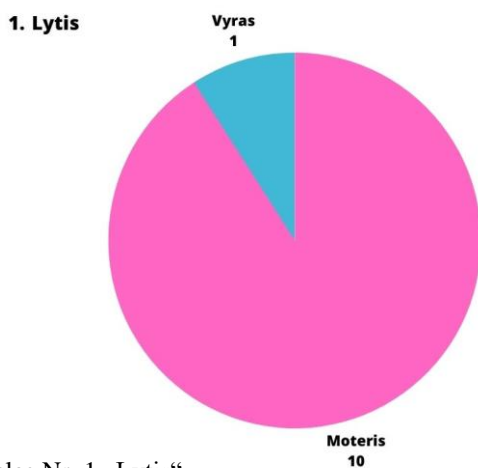
1. Informacija apie apklausos dalyvius, jų vaidmenį centre (5 klausimai).

2. Meninio socialinio projekto dalyvių įsitraukimas, saviraiška ir kūrybiškumas (4 klausimai).
  3. Meninio socialinio projekto dalyvių bendrumas (4 klausimai).
  4. Įspūdžiai ir potyriai performanso metu ir po jo (4 klausimai).
- Toliau bus pateikiami anketinės apklausos tyrimo rezultatai.

Rezultatai: Anketinės apklausos analizė

Pirmuoju klausimų bloku buvo siekta išsiaiškinti informaciją apie apklausoje dalyvavusių žmonių lytį, amžių, užimamą poziciją Jaunuolių dienos centre, darbo stažą būtent šioje vietoje ir kiek jiems teko stebėti centro klientus meninėje veikloje.

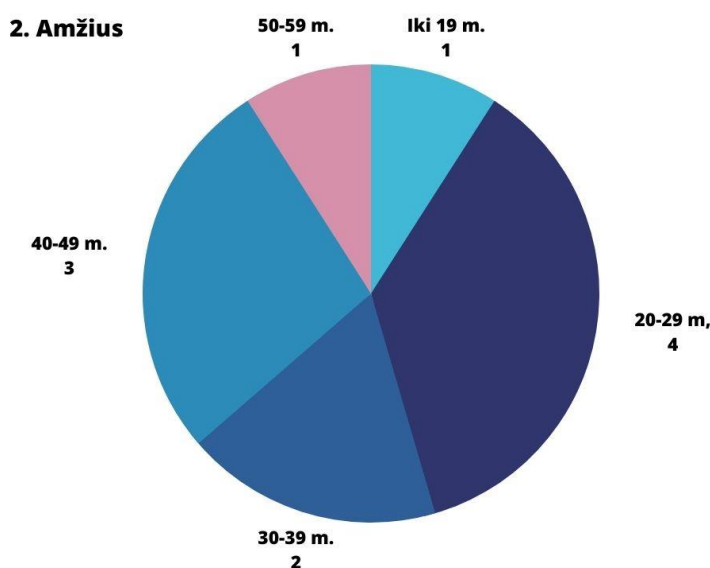
Pirmasis klausimas užduotas apie apklaustųjų lytį, atsakymų pasiskirstymas matomas paveiksle:

Paveikslas Nr. 1 „Lytis“

Didžioji dalis – moterys, 10 iš 11 apklaustųjų, ir tik 1 atsakantysis – vyriškos lyties atstovas.

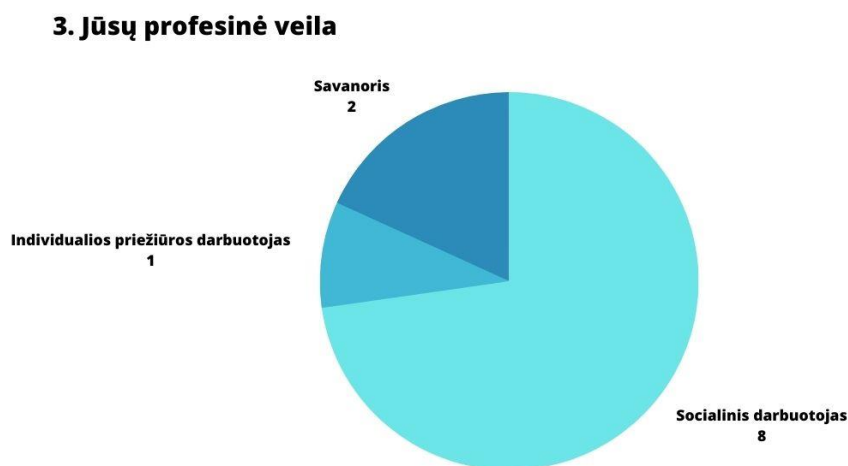
Antruoju klausimu siekta sužinoti performanso stebėtojų amžių. Atsakymų pasiskirstymas parodytas žemiau esančiame paveiksle:

Paveikslas Nr. 2 „Amžius“

Matoma, kad mažumą klausytojų amžiaus sudarė „ribinės“ amžiaus grupės: iki 19 metų ir nuo 50 m. asmenys, iš šių amžiaus grupių buvo po vieną žmogų. Daugiau nei pusė apklaustųjų ganėtinai jauni: 20–39 m. (6 žmonės).

Trečiasis klausimas skirtas patikslinti apklaustųjų poziciją arba profesinę veiklą centre. Atsakymų pasiskirstymas nurodytas paveiksle:

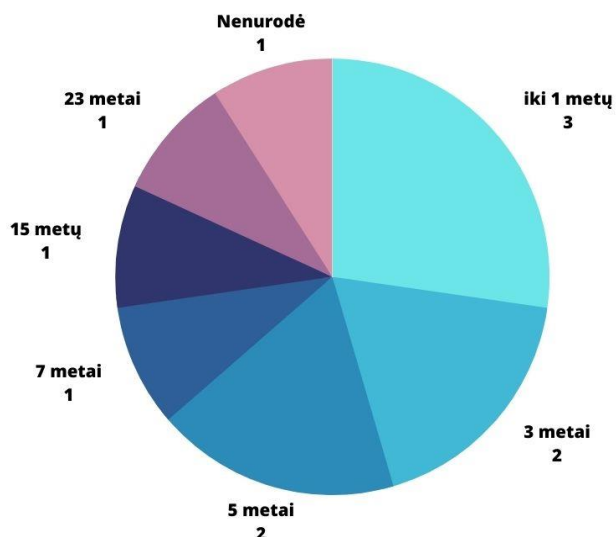

Paveikslas Nr. 3 „Profesinė veikla“

Duomenys rodo, kad beveik visi apklausą pildžiusių klausytojų – socialiniai darbuotojai (8 asmenys). Tik vienas atsakantysis pasirinko opciją „Kita“ ir nurodė specializaciją: Individualios priežiūros darbuotojas. Du likusieji – užsieniečiai savanoriai.

Ketvirtuoju klausimu norėta patikslinti kiek laiko performanso stebėtojai dirba arba savanoriauja Jaunuolių dienos centre. Šis klausimas paliktas atviras, tačiau atsakymus pavyko sugrupuoti, jie pateikti žemiau esančiame paveiksle:

4. Kiek laiko dirbate/savanoriaujate Jaunuolių dienos centre?

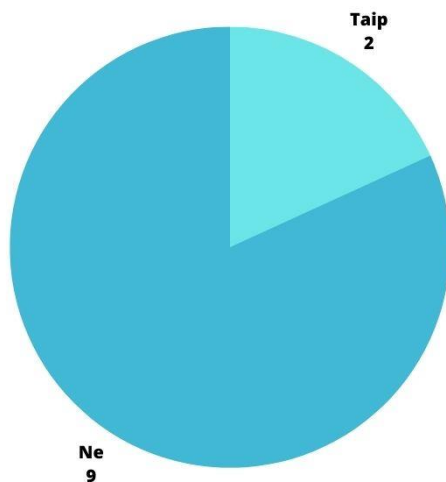

Paveikslas Nr. 4 „Darbo stažas arba savanorystės trukmė“

Iš šios diagramos galima spręsti, kad didžioji atsakiusių dalis (7 asmenys) centre praleido iki 5 metų imtinai, trumpiausias nurodytas laikotarpis 2 mėnesiai (darbuotojas), toliau – 6 ir 7 mėnesiai (savanoriai), du darbuotojai dirbantys 3 metus bei tiek pat – 5 metus. Ilgesnį laiką centre besidarbuojančių žmonių kiekis mažėja: po vieną darbuotoją dirbantį 7, 15, 23 metus, o vienas likęs susilaikė nuo atsakymo.

Penktasis klausimas tikslina ar tai pirmas renginys, kuriame anketą pildžiusieji darbuotojai ir savanoriai mato centro klientus meninėje veikloje. Atsakymai pateikti paveiksle:

5. Ar tai pirmas meninis renginys, kuriame stebite dalyvaujančius centro klientus

Paveikslas Nr. 5 „Ar tai pirmas meninis renginys, kuriame stebite centro klientus?“

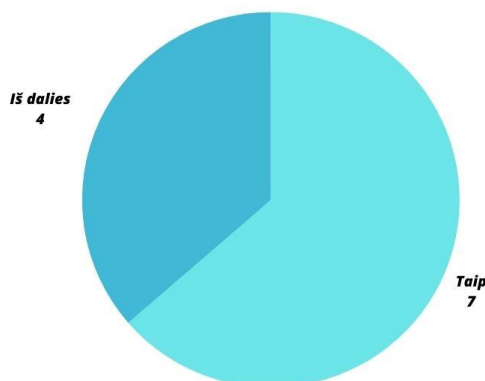
Iš pateiktų duomenų matoma, kad dauguma (9 asmenys) centro klientus panašioje meninėje veikloje mato jau nebe pirmą kartą, papildomai komentuodami, kad centro paslaugų gavėjai dažnai ir labai noriai įsitraukia į įvairius projektus. Du centro darbuotojai, centre dirbantys 2 mėnesius ir 3 metus, nurodė, jog į meninį projektą centro klientus mato įsitraukusius pirmą kartą.

Apibendrinant šio bloko klausimų duomenis, dauguma anketinėje apklausoje dalyvavusių žmonių – moterys, kurių didžiosios dalies amžius vyrauja nuo 20 iki 39 metų tarpe. Beveik visi apklaustieji specializuojasi kaip socialiniai darbuotojai, du iš jų – savanoriai. Darbo patirtį šioje įstaigoje didžioji apklaustųjų dalis turi iki 5 metų imtinai, vienetai dirba ilgiau. Neseniai įsidarbinę centro darbuotojai dar nėra matę klientų panašioje meninėje veikloje, tad performanse juos muzikuojant stebėjo pirmą kartą.

Antruoju klausimų bloku siekta išsiaiškinti meninio socialinio projekto „Muzikoje: Aš ir Tu“ dalyvių įsitraukimą, saviraišką, kūrybiškumą, užtikrintumą scenoje – kiek tai buvo pastebima iš šalies.

Į klausimą „Jūsų nuomone, ar emociškai visi projekto dalyviai buvo įsitraukę į veiklą?“ atsakymai buvo du: „Taip“ ir „Iš dalies“. Atsakymų pasiskirstymas nurodytas žemiau esančiame paveiksle:

9. Jūsų nuomone, ar emociškai visi projekto dalyviai buvo įsitraukę į veiklą:

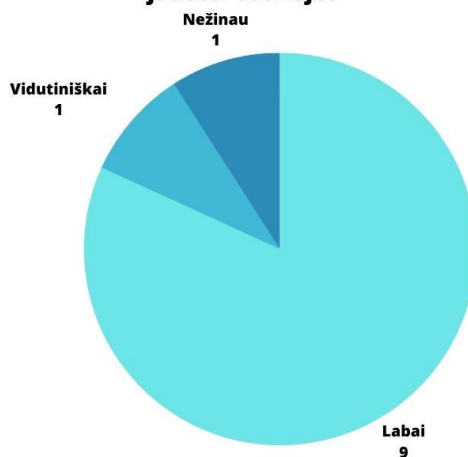

Paveikslas Nr. 6 „Nuomonė apie dalyvių emocinį įsitraukimą“

Taigi, iš duomenų šioje diagramoje matoma, kad daugiau nei pusė rinkosi atsakyti „Taip“ (7 asmenys) ir tik 4 žmonės atsakė „Iš dalies“. Savo atsakymą, vienas iš pasirinkusių šią opciją tikslino taip: „*Norisi patikslinti. Emociškai taip, bet ne visi praktiškai, tiesiog laisva valia rinkosi būti dalyviu, stebėtoju, palaikytoju ir pan.*“.

Sekantis klausimas – apie užtikrintumą scenoje. Norėta sužinoti, kaip klausytojams atrodė, ar centro klientai scenoje jautėsi laisvi ir drąsūs. Atsakymai pateikti paveiksle:

10. Kaip manote, kiek dalyviai laisvai, patogiai bei užtikrintai jautėsi scenoje?

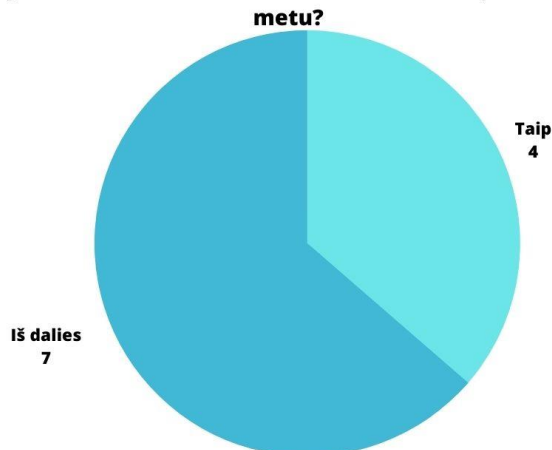
Paveikslas Nr. 7 „Dalyvių laisvumas ir užtikrintumas scenoje“

Vienareikšmiškai galima teigti, kad centro klientai scenoje jautėsi laisvai ir patogiai, didžiajai daliai apklaustųjų (9 asmenys) pasirodė, jog šie jaučiasi „Labai“ laisvi, vienam – vidutiniškai, o dar vienas centro darbuotojas pasirinko atsakymą „Nežinau“. Savo atsakymą, jog centro

klientai jautėsi laisvi darbuotojas tikslina taip: „*Nes jau pažįstami žmonės, sava publika, pažįstamos užduotys, šiltas bendravimas, galimybė emocinei išraiškai*“.

Dar vienu klausimu siekta išsiaiškinti ar centro darbuotojai pastebi klientų kitokią saviraišką performanso metu. Ar ši atsiskleidė labiau nei kasdienėje veikloje? Visi atsakiusieji pastebi, jog centro klientų saviraiška atsiskleidė labiau performanso metu. Atsakymai matomi paveiksle, esančiame žemiau:

12. Jūsų nuomone, ar performanso metu dalyvių saviraiška bei kūrybiškumas atsiskleidė labiau nei kasdinių užsiėmimų metu?

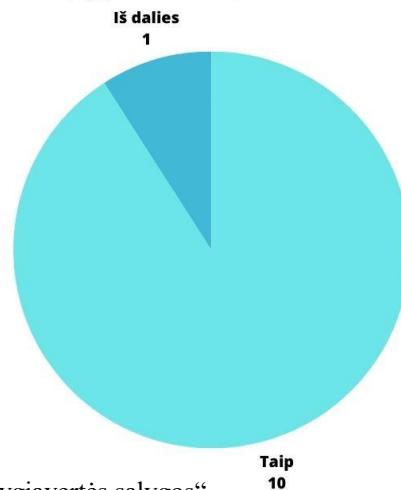

Paveikslas Nr. 8 „Nuomonė apie dalyvių saviraišką ir kūrybiškumą“

Iš pateiktų duomenų galima spręsti, jog didžioji dalis abejoja atsakymo tvirtumu, todėl renkasi atsakymą „Iš dalies“ (7 asmenys), tačiau visi pažymi, kad saviraiška, nors ir minimaliai, yra kitokia. Kai kurie patikslina savo atsakymą, jog centro klientai reiškė save „tiek, kiek tai įmanoma“, o savanoris pastebėjo, kad klientai turi ir kasdinių užsiėmimų, kurie reikalauja kūrybiškumo ir saviraiškos, o šis performansas buvo puiki proga pamatyti kaip tuo kūrybiškumu jie naudojasi. Mažoji dalis – 4 žmonės – buvo užtikrinti savo atsakymu bei rinkosi atsakymą „Taip“, centro klientų saviraiška ir kūrybiškumas atsiskleidė labiau performanso metu nei kasdinių užsiėmimų metu.

Paskutiniu metu šio bloko klausimu norėta sužinoti stebėtojų nuomonę, ar klausantis ir stebint performansą iš šalies buvo pastebima, kad visi dalyviai turi lygiavertes sąlygas reikštis, kurti ir muzikuoti. Atsakymų pasiskirstymas pateiktas paveiksle:

13. Ar sutiktumėte su teiginiu, kad visi projekto dalyviai turėjo lygiavertės sąlygas reikštis, kurti ir muzikuoti?

Paveikslas Nr. 9 „Lygiavertės sąlygos“

Iš šio grafiko matoma, kad neabejotinai visi performansą stebėję žmonės pažymi, jog performanso dalyviams buvo suteiktos lygios galimybės save reikšti, kurti vietoje ir kurti viso projekto metu bei muzikuoti. 10 iš 11 apklaustųjų rinkosi atsakymą „Taip“, o vienas apklaustasis suabejojo ir pasirinko opciją „Iš dalies“, savo atsakymo nepakomentavo.

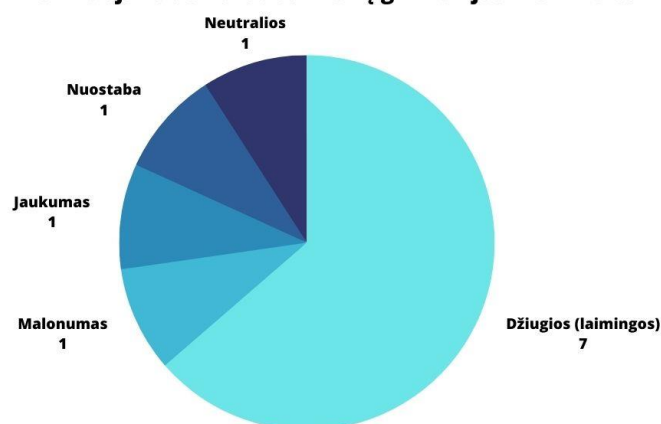
Antrojo bloko klausimų surinkti duomenys rodo, kad visi projekto dalyviai buvo emociškai įsitraukę į vykdomą veiklą. Klausytojai pastebi, jog scenoje jie jautėsi laisvai ir patogiai, o jų saviraiška performanso metu, bent minimaliai, bet skleidėsi kitaip nei kasdienėje veikloje. Tą pokytį vieni klausantieji jautė stipriau, kiti – silpniau. Taip pat stebėtojai pastebi lygias sąlygas performanso dalyviams reikšti save, kurti muziką ir ją atlikti taip, kaip jie to nori.

Trečiasis klausimų blokas sudarytas su tikslu išsiaiškinti projekto dalyvių tarpusavio santykį, bendrumą tarp jų, kiek tai buvo matoma scenoje, muzikuojant ir kuriant kartu.

Pirmasis šio bloko klausimas – atviras, juo siekta išsiaiškinti klausytojų jaučiamas emocijas stebint centro klientus ir menų gimnazijos mokinius muzikuojančius kartu scenoje. Atsakymai pateikti įvairūs, tačiau žemiau esančiame paveiksle pavaizduoti subendrinti atsakymai ir jų pasiskirstymas:

6. Kokias emocijas patyrėte stebėdami centro klientus muzikuojančius kartu su menų gimnazijos mokiniais?

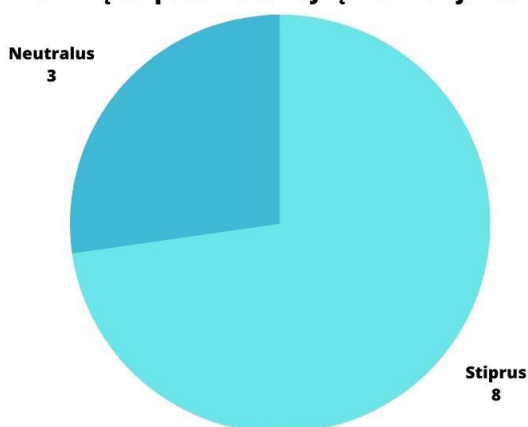

Paveikslas Nr. 10 „Patirtos emocijos“

Iš grafiko matoma, kad visos patirtos emocijos yra šiltos ir šypseną keliančios. Daugiau nei pusė (7 asmenys) savo patyrimą apibūdino kaip kažką džiugaus, ar net laimės išraišką: „Džiaugsmo ir laimės matydama, kad jiems tai tiek daug duoda“; „Buvo labai smagu. Jaunimas jautiesi labai gerai juokėsi“; „Bendrystė ir draugystė, mūsų paslaugų gavėjams labai svarbi ir reikalinga, taigi džiugu stebėti tokius renginius.“; „Teigiamas emocijas, po tokių patirčių supranti kiek nedaug reikia, kad būtum laimingas“. Ir vienetai apibūdino šiuos potyrius kaip jaukumą bei šilumą, nuostabą dalyviais, malonumą stebint juos ir vienas iš savanorių pažymėjo, kad jautėsi neutraliai stebėdamas centro klientus ir menų gimnazijos mokinius, kadangi nepastebėjo stipraus tarpusavio ryšio.

Sekantis klausimas susijęs su prieš tai esančiu, prašoma tiksliau įvardinti koks gi buvo tarpusavio ryšys tarp klientų ir mokinių. Atsakymų pasiskirstymas parodytas paveiksle:

7. Kaip įvertintumėte centro klientų ir menų gimnazijos mokinių tarpusavio santykį muzikuojant?

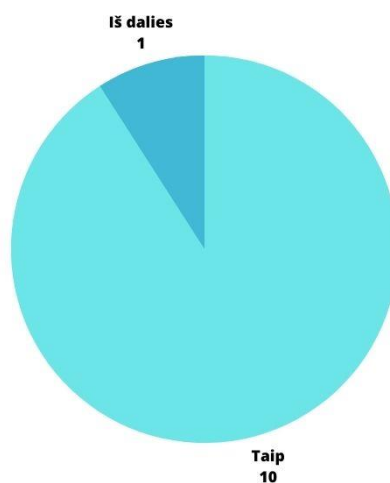
Paveikslas Nr. 11 „Tarpusavio santykis“

Duomenys rodo, kad mažoji apklaustųjų dalis (3 asmenys) šį santykį pavadino neutraliu, o likusioji dauguma (8 asmenys) įvardino mokinių ir centro klientų tarpusavio santykį kaip stiprų.

Savo atsakymus tikslino: „*Jaunimas pasitikėjo gimnazistais, kurie tikrai mokėjo prie jų „prieiti“.*“; „*Per tam tikrą laiką paslaugų gavėjai ir gimnazijos moksleiviai artimai susibičiuliavo, neliko jokių nepatogumų*“; vienas iš savanorių patikslino, jog ir menų gimnazijos mokiniai, ir centro klientai jautėsi patogiai vieni su kitais.

Aštuntasis anketos klausimas tikslino ar stebėtojai galėtų pavadinti centro klientų ir mokinių bendradarbiavimą socialine partneryste. Atsakymai pateikti žemiau esančiame paveiksle:

8. Ar galėtumėte centro klientų ir menų gimnazijos mokinių bendrą veiklą bei bendradarbiavimą įvardinti kaip (socialinę) partnerystę?

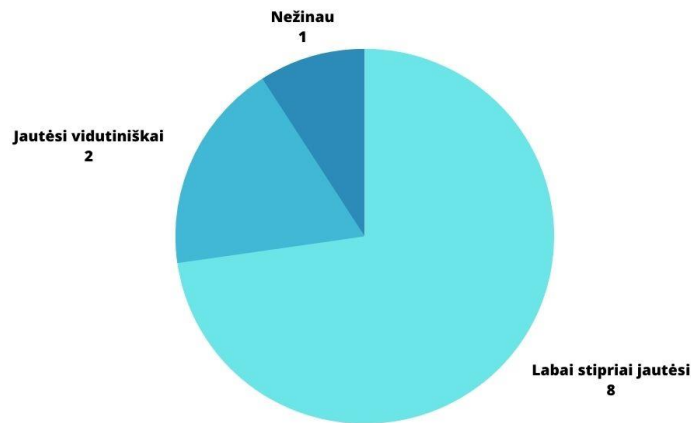

Paveikslas Nr. 12 „Bendradarbiavimas kaip socialinė partnerystė“

Duomenys rodo, jog atsakymas vienareikšmis – performanso klausytojai įvardina centro klientų ir menų gimnazijos mokinių bendrą veiklą kaip partnerystę. Didžioji dalis (10 asmenų) su šiuo faktu visapusiškai sutinka rinkdamiesi atsakymą „Taip“, o vienas iš apklaustųjų suabejoja atsakymo stiprumu, tad renkasi atsakymą „Iš dalies“, savo pasirinkimo netikslina. Pasirinkusieji opciją „Taip“ noriai komentuoja savo pasirinkimą: „*Susiderino, įsitraukę į bendrą veiklą, aptarinėjo reikalingus klausimus, ieškojo sprendimų*“; „*Integracija. Gimnazistai patys pas neįgaliuosius atėjo ir mezgą ryšį*“, kiti išreiškė norą tokius renginius stebėti dažniau.

Paskutiniu metu šio bloko klausimu buvo siekta sužinoti kiek performanso stebėtojams jautėsi dalyvių bendrumas muzikiniame veikloje. Atsakymų pasiskirstymas matomas paveiksle:

11. Koks Jūsų įspūdis, kiek performanso metu jautėsi dalyvių bendrumas muzikuojant?

Paveikslas Nr. 13 „Dalyvių bendrumas muzikuojant“

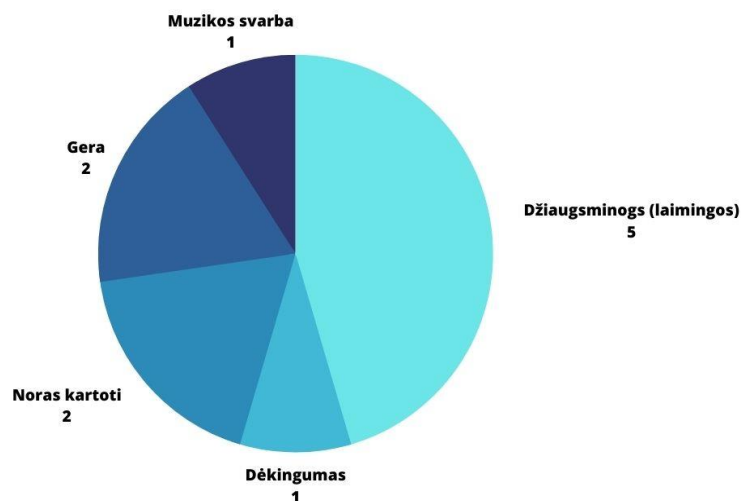
Iš pateikto grafiko galima spręsti, jog bendrumas dalyvių tarpe vienu ar kitu stiprumu jautėsi, taip reflektuoja performanso klausytojai. Daugiau nei pusė (8 asmenys) rinkosi atsakymą „Labai stipriai jautėsi“, savo atsakymus komentuoja tokiu būdu: „*Jautėsi stipriai, todėl, kad visi galėjo būti savimi*“. Pora žmonių pažymėjo, kad dalyvių bendrumą jautė vidutiniškai, savo atsakymų nekommentavo ir vienas iš savanorių atsakė „Nežinau“, savo atsakymo taipogi netikslino.

Sumuojant trečiojo bloko klausimais surinktą informaciją, matoma, kad stebėdami centro klientus ir menų gimnazijos mokinius darbuotojai bei savanoriai jautė šiltas emocijas: džiugesį, malonumą, jausmą, laimę. Dalyvių tarpusavio ryšį vertino kaip stiprų, artimą, pilną pasitikėjimo, patogumo jausmo. Neabejodami performanso klausytojai įvardina dalyvių bendrystę kaip partnerystę, stiprų ryšį, atsiskleidžiantį ne tik jų bendravime, bet ir muzikavimo procese, kuriame kiekvienas galėjo laisvai reikštis, būti savimi.

Ketvirtasis ir paskutinis klausimų blokas koncentruojasi į performanso stebėtojų potyrius bei įspūdžius performanso metu, bei pasilikusias emocijas performansui pasibaigus. Norėta sužinoti kokių išvalgų turi performansą stebėję centro darbuotojai.

Pirmuoju šio bloko klausimu siekta atskleisti klausytojų patirtas emocijas, atkeliavusias ir užsilikusias mintis performansui pasibaigus. Atsakymas paliktas atviras, tačiau pateiktus atsakymus pavyko sugrupuoti. Šis grupavimas matomas žemiau pateiktame paveiksle:

14. Kokios mintys ar (ir) jausmai kyla po renginio?

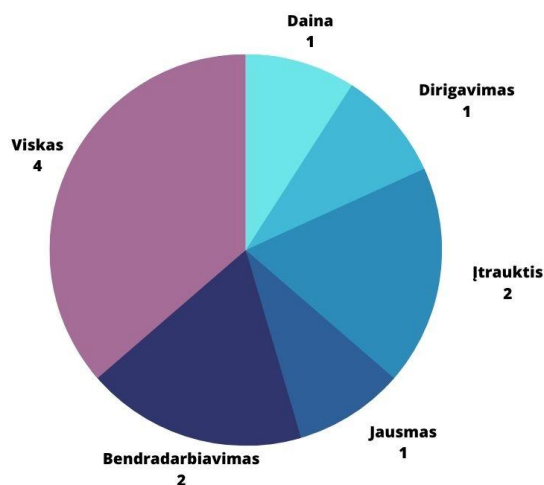

Paveikslas Nr. 14 „Mintys ir jausmai po renginio“

Iš pateiktų duomenų matyti, jog dauguma (5 asmenys) rinkosi žodžius, atspindinčius džiugesį, kad apibūdintų savo patyrimą, vienas iš apklaustųjų išskyrė jaučiamą dėkingumą: „*Dėkingumas mokiniams už draugystę ir pajvairinimą kasdienių veiklų*“. Du žmonės pabrėžė norą dar kartą pamatyti ir išgirsti „Kažką panašaus“, kartoti tokią patirtį. Kiti du darbuotojai susikaupusias emocijas įvardino kaip kažką „gero“ arba „teigiamo“, o vienas iš savanorių pasidalino savo mintimis, kad jam buvo labai gera stebėti ir matyti muzikos svarbą mūsų gyvenimuose, kasdienybėje.

Sekantis klausimas, prašantis klausytojus išskirti „geriausią“ išgyventą momentą pasirodymo metu, taip pat yra atviras. Tačiau tai nesutrukdė ir šių atsakymų sudėlioti į tam tikras grupes, kurios matomos paveiksle:

15. Ką išskirtumėte kaip geriausią šio perfomanso dalį?

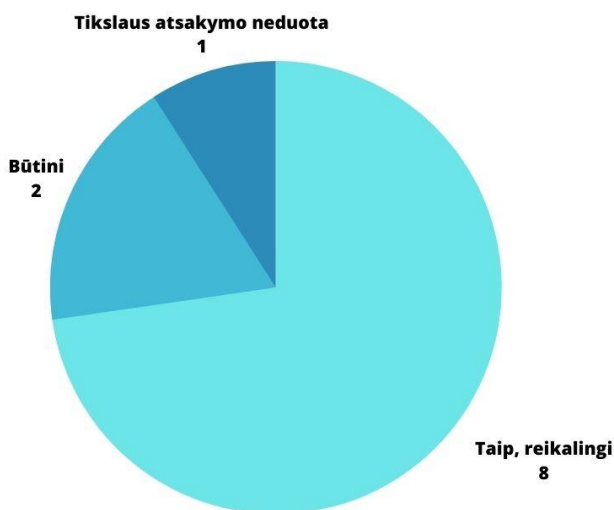
Paveikslas Nr. 15 „Geriausio perfomanso dalis“

Iš pateikto grafiko matoma, kad atsakymų būta įvairių. Keturi žmonės, sudarę didžiąją dalį panašių atsakymų, negalėjo išskirti kažko vieno, teigė, jog viskas perfomanse patiko. Du apklaustieji išskyrė dalyvių įtraukimą kaip geriausią perfomanso dalį, kiti du žmonės –

bendradarbiavimą. Vienetai išskyrė tiesiog jausmą, jaustą performanso metu, kiti dirigavimo numerį, o dar vienas likęs – paskutinį numerį – dainą.

Dar vienu klausimu siekta sužinoti apklaustųjų nuomonę – ar tokie projektai apskritai yra reikalingi. Šis klausimas kaip ir visi kiti šio bloko klausimai – atviras, siekiant duoti daugiau laisvės centro darbuotojams jų atsakymuose. Šio klausimo atsakymus buvo įmanoma sudėlioti į grupes, kurių pasiskirstymas parodytas paveiksle:

16. Kaip manote, ar tokie projektai yra reikalingi, kodėl?

Paveikslas Nr. 16 „Meninių–socialinių projektų poreikis“

Iš pateiktų duomenų matoma, kad atsakiusių dauguma teigia, jog tokie projektai yra reikalingi (8 asmenys), ir net pora apklaustųjų pabrėžia – būtini. Tik vienas apklaustasis nedavė tikslaus atsakymo, samprotavo apie kasdienybės „pajvairinimą“, kitokią veiklą.

Paskutinis šio bloko klausimas pateiktas kaip papildomas – jei performanso klausytojai turi papildomų įžvalgų, kurių neturėjo galimybės parašyti atsakydami į prieš tai esančius klausimus, gali pateikti atsakydami į šį klausimą. Atsakymų į šį klausimą buvo trys ir visų turinys tas pats – „Lauksime jūsų ateityje“.

Taigi, pagal paskutiniojo klausimų bloko surinktus duomenis galima daryti prielaidą, kad performansą stebėjusių žmonių potyriai įvairuoja: vieni jautė džiaugsmą, kiti tiesiog gerai jautėsi, tretį – dėkingumą, kai kurie reiškė norą kažką panašaus patirti ir pamatyti dar kartą. Geriausia perfomano dalimi keli klausytojai išrinko paskutinįjį numerį – dainą, kiti – „dirigento“ žaidimą, dalis negalėjo išskirti kažko vieno, o likusieji vardino neapčiuopiamus aspektus: įtrauktį, jausmą, bendradarbiavimą. Didžioji dauguma darbuotojų išreiškė savo nuomonę, kad tokie projektai yra reikalingi, ir net būtini, bei kvietė „dar užsukti“.

Apibendrinant anketinės apklausos rezultatus galima teigti, kad performansą stebėję socialiniai darbuotojai ir savanoriai teigiamai įvertino vykusį projektą. Nors daugelis, ilgiau dirbančių darbuotojų, klientus matė meninėje veikloje ne pirmą kartą, tačiau pastebė, kad šįkart

centro klientai skleidėsi kitaip, jų saviraiška buvo kitokia nei kasdienėje veikloje ar kitose meninėse veiklose – tai galima laikyti vienu iš projekto privalumų. Kita stiprioji pusė, kurią išskyrė klausytojai – dalyvių tarpusavio ryšys, atskleistas per muzikavimą kartu, kuris buvo šiltas ir pilnas džiaugsmo, kuriuo „užkrėtė“ ir performanso stebėtojus. Taigi, šie du aspektai – saviraiškos pasikeitimas (pagerėjimas) ir sukurtas draugiškas tarpusavio ryšys tarp menų gimnazijos ir centro klientų – tapo įsimintiniausia projekto dalimi. Sunku išskirti mažiausiai projekto paveiktą sritį, kadangi apklaustųjų atsakymai ganėtinai pozityvūs, tačiau galima paminėti kelių apklaustųjų pasirinkimus keliems klausimams, į kuriuos jie konkrečiai neatsakė, šitoje vietoje tyrėjas prisiima atsakomybę, kad reiktų labiau apgalvoti klausimus, kad neatsakiusiųjų būtų kuo mažiau.

3.3.3 Teminė interviu analizė

Siekiant atskleisti meninio socialinio projekto dalyvių patirtis performanso metu ir procese bei jų skirtumą nuo vykdomos įprastos muzikinės veiklos, paimtas interviu tema: „meninio socialinio projekto „Muzikoje: Aš ir Tu“ dalyvių patirtys“.

Interviu paimtas iš Panevėžio Vytauto Mikalausko menų gimnazijos mokinių ir Jaunuolių dienos centro muzikos užsiėmimų vadovės. Pokalbyje dalyvavo trys menų gimnazijos abiturientai, kurių vardai koduojami tokiu būdu: Mokinys E, Mokinys T, Mokinys D. Duomenys buvo renkami pusiau struktūruoto interviu metu, kadangi šis metodas leidžia atsiskleisti asmeninei tyrimo dalyvių patirčiai. Pokalbio dalyviams buvo pateikti šie klausimai:

a. PVMMG mokiniams:

1. Kokias emocijas jauti po įvykusio performanso? Ar gali pasidalinti įspūdžiais?
2. Galbūt galėtumei pasidalinti savo patyrimu apie muzikavimą kartu su JDC klientais, repeticijų ir performanso metu?
3. Kuo šis ansamblinis muzikavimas, Tavo nuomone, skiriasi nuo tos patirties, kurią įprastai turi mokykloje?
4. Galbūt esi turėjęs (–usi) bendravimo su neįgaliaisiais patirčių iki šio projekto?
5. Kokią nuomonę apie neįgaliuosius žmones turėjai iki šio projekto? Ar ji pakito projektui pasibaigus?
6. Remiantis Tavo patirtimi projekto metu, ar jautei bendrumo jausmą muzikuodamas (–a) ir būdamas (–a) kartu su JDC klientais? Ką Tau reiškia šis jausmas?

7. Kaip manai, ar muzikuojant kartu su JDC klientais pakito Tavo saviraiška? Ar buvo lengva išreikšti save, o galbūt atvirkščiai – jauteisi sukaustytas (–a), išsigandęs (–usi)?
8. Ką Tau davė patirtis dalyvaujant MSP „Muzikoje: Aš ir Tu“? Ar norėtumei ateityje dalyvauti panašiuose projektuose ar veiklose?

b. JDC muzikos užsiėmimų vadovei:

1. Kokie jausmai Tau kyla po įvykusio performanso?
2. Kuo šis pasirodymas skiriasi nuo tų pasirodymų, kuriuos jūs turite su „muzikos hobistų“ grupe, kai dalyvaujate įvairiuose koncertuose, festivaliuose ir pan.?
3. Kaip Tau atrodo, koks tarpusavio ryšys buvo tarp JDC klientų ir menų gimnazijos mokinių? Ką išskirtum kaip stipriąsias mokinių savybes, kurios įtakojo šį santykį?
4. Kaip vertintum šį performansą – ar jis buvo naudingas JDC klientams? Ar matai pokytį? Jei taip, tai koks jis – teigiamas ar neigiamas?
5. Kaip apibūdintum savo patirtį bendradarbiaujant šio projekto ir mano praktikos metu Jaunuolių dienos centre? Su kokiais iššūkiais susidūrei?

Interviu teminė analizė

Temos su potėmis ir joms priskirtais kodais, rezultatai: temų aprašymas

1. Meninio socialinio projekto „Muzikoje: Aš ir Tu“ dalyvių pasiruošimas, žinios, vaidmuo.

Pirmoje temoje atsiskleidžia meninio socialinio projekto dalyviai, jų ypatumai, žinios ir patirtis. Šis vaizdinys lipdomas iš kitų dalyvių pastebėjimų, atradimų vienu apie kitus. Ši tema suskirstyta į tris potėmis: Jaunuolių dienos centro klientai kitų akimis, Panevėžio Vytauto Mikalausko menų gimnazijos mokinių sėkmė – atvirume ir paprastume, skirtingos muzikinės patirtys. Toliau pateikti šių potemių aprašymai su priskirtais kodais.

- **Jaunuolių dienos centro klientai**

T04 Neįgalieji savo šiluma dalinasi nuo pirmų sekundžių

E05 Centro klientai draugiški

E06 Centro klientai rodo susidomėjimą skirtingais instrumentais (smalsumas)

E07 Su centro klientais lengva rasti bendrą kalbą

E10 Muzika – ne žanras, bet skambesys, emocija, vaizdas

T10 muzikuojant su neįgaliaisiais nesijaučia spaudimo

- D13 Neįgalieji – linksmi žmonės.
- G14 Nenuspėjamumas muzikuojant kartu su centro klientais
- G16 Laisva valia rinktis kiekvieną kartą
- T17 Atkreiptas dėmesys į neįgaliųjų individualumą
- G17 Neįgaliesiems, kurie eina į sceną, svarbu mokytis sceninės etikos
- E25 Stereotipas, kad žmonės, turintys intelekto negalią – nebendraujantys ir nedraugiški.
- T34 Natūralus harmonijos ir ritmo pajautimas
- G39 Centro klientai reaguoja į atėjusių žmonių nusiteikimą
- G40 Centro klientai – kaip vaikai.
- G41 Centro klientai suprato, kad su šiais mokiniais paprasta bendrauti
- E42 Neįgalūs žmonės – geriausi klausytojai
- E43 Neįgalieji ne tik klauso – jie girdi
- E44 Neįgalieji jautriai ir įdėmiai klausosi muzikos
- G46 Centro klientams patiko dalyvavimas perfomanse, nori kartoti.
- G47 Centro klientams svarbi galimybė pabūti vadovaujančio vaidmenyje
- G48 Paprastai centro klientai mokosi derintis prie aplinkinių
- G50 Projekto metu pastebimas centro klientų kitoniškumas

Meniniame socialiniame projekte dalyvavusių mokinių atsiliepimai apie centro klientus labai šilti. Mokinys E juos apibūdina kaip draugiškus, smalsius, jautrius, lengvai sutariančius su kitais bei nuostabius klausytojus: „*geresnės publikos už neįgaliuosius niekad nebus. <...> nesu girdėjęs publikos, jokiam koncerte, jau nekalbu apie mūsų mokyklą, kuri taip įsijautus būtų į tą muziką, jie ne tai, kad klauso, jie girdi, ką jie klauso.*“ Tokį pirmą išpūdį centro klientai paliko Mokinio E širdyje po pirmo susitikimo, kai mokiniai supažindino juos su improvizacija, juk jų suvokimu muzika tėra skambesys, emocija ar vaizdinys. Šis išpūdis sugriovė visuomenės įpirštą įsivaizdavimą, jog žmonės turintys intelekto negalią nėra draugiški ar nenori bendrauti. Tuo tarpu Mokinys T atkreipia dėmesį į centro klientų individualumą, jų natūralų muzikos – harmonijos ir ritmo – išjautimą, nuoširdumą ir atvirumą: „*jie taip pat tiesiog bandė būti laimingi, džiaugtis, šypsojosi ir šią šiltą emociją spinduliavo nuo pirmų sekundžių atėjus į tą aplinką*“ (Mokinys T). O Mokinys D pastebi linksmą centro klientų būdą, džiaugiasi jų iniciatyvumu, įsitraukimu. „*Iš tikrųjų aš galvoju, kad to reiktų labiau siekti <... > kad jie irgi prisijungtų prie to. Ir būtų ta dalis, to viso performanso.*“ Tokios mintys Mokinį D aplankė po pirmo susitikimo su Jaunuolių dienos centro klientais, kuriame centro klientai stengėsi aktyviai dalyvauti, nors matė atvykusius mokinius pirmą kartą. Taigi jau po pirmo pasimatymo su centro

klientais Panevėžio Vytauto Mikalausko menų gimnazijos mokiniai buvo sužavėti ir su nekantrumu laukė bendradarbiavimo ateityje.

Jaunuolių dienos centro muzikos vadovė taipogi apie klientus, su kuriais yra praleidusi jau ne vienerius metus, kalba labai šiltai. Ji pastebi, kad centro klientai reaguoja į tai su kokių nusiteikimu atėjo centro svečias ir nuo to priklauso kaip su šiuo svečiu bus bendraujama, visai kaip maži vaikai: „*Jie iškart pažiūrėjo į akis ir suprato, kad su šitais žmonėmis bus paprasta, nes kitaip jie nebūtų tokie atviri, nebūtų norėję.*“ Taip muzikos vadovė įvardina priežastį, dėl kurios centro klientai greitai ir lengvai „įsileido“ atėjusius menų gimnazijos mokinius. Ji taip pat atkreipia dėmesį į tą faktą, jog iš šių žmonių galima tikėtis bet ko kiekvieną dieną, todėl reikia būti pasiruošus netikėtumams ir tada kai viskas sutarta, surepetuota, juk jie turi teisę laisvai rinktis kiekvieną kartą. Tačiau svarbu paminėti, jog daug metų pažįstanti centro klientus muzikos vadovė pamatė juos kitokius projekto metu: „*kai kuriuos vėl pamačiau, vienetus... bet vėl pamačiau kitokiais. Nes... aš jau juos kiek pažįstu, tai ... atrodo jau viską kaip ir žinai, o .... nu atsiskleidė... atsiskleidė, kai kurie dar... apie juos pagalvosiu kaip apie muzikos „hobistus“ vėl (šypsosi)*“. Ji pabrėžia, kad paprastai centro klientai mokosi prisitaikyti prie aplinkinių, tad projekto metu suteikta galimybė „pavadovauti“ jiems pasirodė ypatingai patraukli. Nauja patirtis patiko ir šie su malonumu kartotų dar kartą.

- **Panevėžio Vytauto Mikalausko menų gimnazijos mokinių sėkmė – atvirume ir paprastume**

D04 Mokinių, muzikuojančių su Jaunuolių dienos centro klientais, tinkamumas

D10 Turėta patirtis bendraujant su neįgaliaisiais (prieš projektą)

D11 Nostalgiškas prisiminimas apie praeityje turėtą patirtį.

D12 Neįgalumas matomas kaip žmogaus kitoniškumas

T13 Patvirtinama aukščiau turėta bendravimo su neįgaliaisiais patirtis

T14 Svarbiausias neįgalus asmuo – (amžinatilsė) motina

D14 Nuomonė apie neįgaliuosius po projekto nepakito

D15 Džiugina galimybė įtraukti neįgaliuosius į bendrą veiklą

E19 Vaikystėje turėta patirtis bendraujant su neįgaliaisiais – klausos negalia

E20 Prisiminimas apie ankstyvą paauglystę

E21 Susipažįstama su neįgalium asmeniu dienos stovykloje

G32 Mokiniai atėjo kaip draugai

G34 Mokiniai, kurie atliko pagrindinį darbą pateikė save kaip pagalbininkus

E35 Didesnis pasitenkinimas jaučiamas muzikuojant su kitais žmonėmis

G35 Mokiniai tapo pastūmėtojais

G37 Idealiai pasirinkti mokiniai

G38 Mokinių pasiruošimas atnešė paprastumą

E40 Noras dalintis žiniomis su centro klientais

E41 Noras įnešti kažką įdomaus į centro klientų kasdienybę

E45 Muzikavimas kartu su neįgaliaisiais – perspektyvi veikla ateičiai

Menų gimnazijos mokiniai neįgaliuosius mato kaip tiesiog „kitokius“, su kuriais turi noro bendrauti ir bendradarbiauti. Tą pastebi ir centro muzikos vadovė: *„jie atėjo kaip draugai, priimė, įsijungė“*. To draugiškumo priežastis, pasak muzikos vadovės ir Mokinio D – idealiai parinkti mokiniai: *„jeigu būtų kažkokie kiti mokiniai, galbūt taip ir nebūtų buvę“* (Muzikos vadovė), *„tikrai duetas labai toks tinkantis“* (Mokinys D apie draugus). Mokinio E akcentuojamas noras dalintis su centro klientais žiniomis ir įdomybėmis *„atnešti kuo daugiau iš to muzikos pasaulio, kuriame aš gyvenu, atrinkti tas įdomybes, papasakoti, supažindinti, ką reiškia daryt tą, daryt aną.“*, ateičiai siūlomos (mokinių) idėjos užsiėmimams, hepeningams, perfomansams, abstrakčiam menui, idėjiškai kuriamos veiklos – ką galima padaryti kartu su neįgaliaisiais, ką ir kaip jiems galima papasakoti. Mokinys E tikino, kad nesijaučia esąs „didis solistas“, tad pasitenkinimą jaučia muzikuodamas kartu su kitais žmonėmis, todėl grojimas kartu su centro klientais atnešė daug džiaugsmo. Tuo tarpu Jaunuolių dienos centro muzikos vadovė tikina, kad tą paprastumą, su kuriuo atėjo menų gimnazijos mokiniai lėmė jų pasiruošimas, žinojimas kur jie ateina, nusiteikimas. Taip pat dėka šio paprastumo mokiniai „išnešė“ centro klientus į priekį, o save pateikė kaip pagalbininkus: *„nors iš tikrųjų tai jie vedė visą tai <...> bet jie pateikė, kad jie čia tiktai... tik šalia, pastūmėtojai“* (Muzikos vadovė). Taip pat šį nusiteikimą bei atvirumą galėjo nulemti ir anksčiau turėta patirtis bendraujant su neįgaliaisiais, vieniems iš jų tai buvo draugai iš dienos stovyklos ar dienos centro, o vienam iš mokinių – mama. Tad mokinių nusiteikimas, atvirumas, paprastumas ir norai dalintis lėmė jų sėkmę santykiyje su centro klientais.

- **Skirtingos muzikinės patirtys**

G03 Paprastai siekiama meninio rezultato

G04 Norisi centro klientus įsprausti į tradicinės muzikos rėmus

G06 Tradicinių rėmų, įsivaizdavimų laužymas

G07 Noras sulygtinti centro klientų atlikimą su turima muzikine patirtimi

E08 Svarbu atrasti tai, kas gražu, tada skirtumas nesvarbus

T08 Ryškiausias skirtumas tarp profesionalios muzikos pasaulio ir muzikavimo centre – paprastumas.

- D08 Esminis panašumas (muzikuojant mokykloje ir centre), kad muzikuoja su draugais.
- T09 Profesionalūs muzikantai sureikškina žinias, techniką ir kitus sudėtingus, rafinuotus dalykus.
- E11 Profesionaliems muzikantams neduodama tiek laisvės.
- T11 Muzikuojant su neįgaliaisiais tikslas – gerai praleisti laiką
- E12 Profesionalus muzikantas turi griežtai sekti turimus atlikimo nurodymus
- G12 Atlikime paprastai siekiama tikslumo ir švarumo
- E13 Muzikuojant su centro klientai yra laisvė būti čia ir dabar
- D16 Noras siekti kuo daugiau įtraukti neįgaliuosius į meninę veiklą (turėtą performansą)
- E17 Profesionalaus muzikanto tikslas – pasirodyti.
- D18 Dėmesys koncentruojamas į savo atliekamą veiklą
- T23 Skirtumai nublinksta kai esame bendrijoje per muziką
- E24 Neįgalių žmonių vaizdinys minimaliai pakito po projekto vykdymo
- T25 Konfliktas viduje, dėl mokymo „turi žinoti, ką groti“
- E28 Saviraiška mokyklos scenoje ir centre liko tokia pati

Gimnazijos mokinių muzikinė patirtis sukasi aplink profesionalų muzikos pasaulį, tikslų, kokybišką atlikimą ir panašius dalykus, tad dalyvavimas šiame meniniame socialiniame projekte jiems tapo iššūkiu. Mokinys T šį skirtumą įvardija taip: „*Gal ... tas pats paprastumas... nes sakykim jeigu... kad ir jeigu šiaip ar konkursuose, ar koncertuose, kur nėra tokios įtampos ar konkurencijos, bet žmonės labiau kreipia dėmesį, ir tie ypač labiau išsiugdę teoriškai, techniškai... jie kreipia daug dėmesio į tavo technikos grojimus, technines žinias, ir kiek tuos labiau matematikos, tuos sophisticated tuos dalykus. Ir tuo tarpu, šiame projekte, kur dalyvavau, grojau... to tokio kaip spaudimo išvis nesijautė*“. Mokinys E antrina – juk profesionaliam muzikantui nėra duodama daug laisvės: „*tu turi viską sugroti tobulai. Vat groji dabar baroką – tai grok baroką (juokiasi), neprisigalvok savų minčių, tu turi visas mintis ant lapo. O ten tu ateini, tu pamatai veiduose kažkokią šypseną, kažką išgirsti, ar net su T. dirbant, ką nors pasako ir tu vietoj tą atlieki, nes tau tai leidžiama, tu turi tokią laisvę (šypsosi)*“. Abu mokiniai pabrėžia laisvę, kurią turi atėję groti kartu su centro klientais. Tačiau trečias mokinys (Mokinys D) atkreipia dėmesį į panašumą, kuris jungia ansamblinio muzikavimo patirtį centre ir mokykloje – muzikavimas draugų bendrijoje. Apie šį aspektą kiek kitaip užsimena ir kiti mokiniai: „*apskirtai mūsų muzikos suvokimas skiriasi, bet kai aš matau, kad jiems gražu, tada tebūnie, dzin tas skirtumas – darom tai kas gražu*“ (Mokinys E); „*nepaisant kokie mes žmonės ir kas mes tokie ir iš kur mes, kaip atrodom, kaip elgiamės, kad yra tokie va universalūs dalykai kaip muzika, kurie sukuria tokią bendriją, visus jungia*“ (Mokinys T). Mokiniai pastebi, jog to

skirtumo nebelieka kai jie randa bendrą atspirties tašką, kuris vienam yra grožis, kitam tiesiog muzika, jos garsai, skambesys. Tada įvyksta jų „susijungimas“, kurį Mokinys D pavadina „draugyste“.

Jaunuolių dienos centro muzikos vadovė klientų muzikinę patirtį vadina „tradiciniais rėmais“ (Lietuvos estradinė, liaudies muzika, kurią jie kartu atlieka, ir kurios centro klientai klausosi namuose), į kuriuos ji vis stengiasi juos „įspausti“ tiek užsiėmimų metu, tiek jai to, iš pradžių, norėjosi ir performanso metu: „*aišku, buvo keistoka, nes daugely vietų norėjosi užvesti ant kelio, įstatyti į tam tikras ribas, kad nu, kaip čia dabar atrodo, lygtai kažką ne taip darai, ritmą tikslesnį ar dar kažką*“, toks noras atsirado, nes jai įprasta su centro klientais ruošti koncertams, festivaliams, kuriuose jie rodo iš anksto tiksliai surepetuotus numerius, kur jie rodo rezultatą (kaip tą daro ir profesionalūs menininkai), o projekto performanso metu buvo siekiama ne meninio rezultato, bet geros dalyvių savijautos ir jų šypsenų.

2. Dalyvių bendrumas

Antroje temoje ryškėja priežastys dalyvių tarpusavio ryšiui formuotis ir stiprėti, taip pat atskleidžiami įspūdžiai ir pojūčiai turėti meninio socialinio projekto metu būnant kartu, bendrystėje. Išskirtos šios potėmės: Nusiteikimas ateinant į bendrystę su kitu; jausmai ir įspūdžiai apie buvimą kartu; bendrumo jausmas, jo atsiradimo priežastys. Toliau pateikti šių potėmių aprašymai su jiems priskirtais kodais.

- **Nusiteikimas ateinant į bendrystę su kitu**

T03 Gyvendami šiame pasaulyje visi esame lygūs

T06 Svarbiausia dalintis jausmais, teorinės žinios nublinksta

G10 Draugystė skatina skleistis

E18 Muzikuojant su neįgaliaisiais tikslas – būti kartu.

T19 Tikslas tuo metu būti tikrais

G20 Dalintis ir duoti kryptį

G22 Vadovo duodamas pagrindas – melodija, klientai – ritminis pritarimas

G24 Derinamasi prie duoto tempo

E26 Susipažinus stereotipai dingsta

T28 Svarbu būti čia ir dabar

T29 Reikia dalintis savo jausmais su kitais

T30 Dalindamiesi jausmais susijungiamo su kitais žmonėmis

G30 Svarbu ateiti atvira širdimi

G52 Bendradarbiaujant svarbus lygus santykis

Visi dalyviai skirtingai įvardino savo nusiteikimą, tačiau visus apibūdinimus vienijo lygumo vienas su kitu atžvilgis ir noras kurti draugystę. Mokinys T entuziastingai kalba apie bendrystę su neįgaliaisiais, tikina, kad atėjus į centrą svarbiausia būti tikrais ir nepamiršti, jog visi žmonės yra lygūs: „*visi iš esmės lygūs, ir taip pat bandom gyvent tą gyvenimą su savom galimybėm, kurias davė gyvenimas*“. Šiai minčiai antrina ir centro muzikos vadovė, minėdama lygumą bendradarbiaujant su kitu. Be to Mokinys T teigia supratęs buvimo „čia ir dabar“ svarbą eidamas muzikuoti kartu su centro klientais: „*įgijau tą tokį paprastumą <....> o tiesiog, vat būt esamam laike... ir paviešint savo kažkokius jausmus ir susijungti su kitais..*“, kartu akcentuodamas jausmų išraišką, kuri pasak jo yra „paviešinama“, kad galėtų susijungti su kitų, ten esančių žmonių jausmais. Tuo tarpu Jaunuolių dienos centro muzikos vadovė reikšmingiausiu dalyku įvardina „atvirą širdį“, su kuria mokiniai ir atėjo, kas, pasak jos, jiems padėjo sukurti šiltą ryšį su centro klientais. O atsiradus draugystei ši veda prie pokyčių: „*ta draugystė tokia, ir... ir tos emocijos, tai kaip jie atsiskleidė, na, to ir reikėjo*“. Galbūt tie pokyčiai laikini, bet jie tampa galimybe kitiems pamatyti naujus, dar neatrastus individo gebėjimus. Taip pat ne mažiau svarbu, pasak muzikos vadovės, derintis vienam prie kito, atlikti savo vaidmenį: vedančiajam – duoti kryptį, tapti pamatu, o palaikantiesiems – kurti pritarimą. Tokiu modeliu savo darbe ji ir vadovaujasi. Apibendrinant pokalbių dalyvių mintis, svarbiausias nusiteikimas prieš einant kurti bendrystės (draugystės) su kitu yra atvira priešais esančiam žmogui širdis. Kuri savyje talpintų norą dalintis jausmais, būti esamoje akimirkoje, tuo džiaugtis ir patirti lygybės jausmą.

- **Jausmai ir įspūdžiai apie buvimą kartu**

E01 muzikavimas kartu suteikia pilnavertiškumo jausmą

T01 Ryškiausias jausmas paliktas muzikavimo kartu (su centro klientais) – jaukumas ir šiltumas.

D01 Muzikavimo su neįgaliaisiais patirtis atgaivina

T02 Jaučiamas lygumo jausmas

E03 Gera dirbti su drąsiais ir motyvuotais žmonėmis

E09 Muzikavimo su centro klientais patirtis (labai) išskirtinė

E14 Bendras grupės skambesys atsiranda ne nuo (kūrinio) pradžių, o jau truputį įsigrojus

E15 Net kelios nedrąsiai paskambintos natos įsilieja į bendrą skambesį.

T16 Projekto metu atsiskleidė, kad neįgalūs žmonės yra unikalūs ir autentiški

- D17 Noras, kad neįgalieji būtų performanso dalimi
- D20 Būti projekto dalimi teikė malonumą
- T20 Įsimintina visų bendrai jaučiama emocija pasirodymo metu
- D22 Stebėti performansą ir jo dalyvius – džiugu.
- G28 Klientų ir mokinių tarpusavio ryšys – labai stiprus
- E31 Suvokimas, kad turi bendraminčių – džiugina.
- E36 Gera groti su bendraminčiais.

Menų gimnazijos mokiniai labai noriai, su entuziazmu dalinasi patirtomis emocijomis muzikuojant ir būnant kartu su centro klientais. Mokinys E sako, kad ši patirtis atneša pilnavertiškumo jausmą, tuo pat metu ji labai išskirtinė: *„taip tiesiog gera... Gera apskritai dirbti su žmonėmis kurie daug entuziazmo parodo šitam, kuriems įdomu klausyti ir žiūrėti net jei jie patys nedalyvauja ant scenos, kurie nebijo prisijungti <..> man gera grot su žmonėmis, kuriems irgi gera grot“*. Šis patyrimas Mokiniai E atnešė ne tik daug džiaugsmo, bet ir naujų atradimų: *„muzikavimas centre... vienas dalykas, kuris man labai labai labai įdomus pasirodė, kad visi pradeda savaip, bet per kelis taktus jie visi atranda tą bendrą tokį skambesį, ritmą ar kalbą, ir tas vaikinukas kur su T. prie klepo grojo, taip į tonaciją tas kelias natas, nors beveik nesigirdėjo bet.. nu, jos susilieja su ta muzika“*. Šis momentas ypatingai įstrigo, kadangi mokykloje tokį bendrumą pasiekti sudėtinga. Mokinys E pasakoja, kad technika, teorinės žinios ir noras pasirodyti geriausiu dažnai trukdo atrasti tą bendrą skambesį, kurį nesudėtingai rasdavo centro klientai, kurie tiesiog buvo čia ir dabar, dalinosi savo džiaugsmu su kitais. Mokinys T taipogi žavisi centro klientų bendrumu, jų gebėjimu dalintis šiluma ir turimomis emocijomis: *„pirmutinė emocija, kurią patyriau būtų tas visas šiltumas ir jaukumas.. <...> iš esmės – visi mes jautėm tą patį“*. Patirdamas šį bendrumą ir lygumą su centro klientais Mokinys T užsimena ir apie asmeninį atradimą apie neįgaliuosius, apie ką jis prieš tai nesusimąstydavo: *„Tai su kuo susidūriau kad... kiek plačiai, įvairiausiai... kad ir tie patys neįgalūs žmonės mąsto skirtingai, ir vistiek turi savo to tokio autentiško unikalumo individualybę, kuri vistiek išlieka“*. Šis pastebėjimas rodo artimą ir šiltą mokinio santykį su centro klientais. Kita vertus, Mokinys D dalinasi, kad ši patirtis, buvimo kartu su neįgaliaisiais, atgaivina, o suvokimas, kad esi to dalis – teikia malonumą ir džiaugsmą. Stebėdama iš šalies centro muzikos vadovė pastebi, kad menų gimnazijos mokinių ir centro klientų ryšys itin stiprus. Taigi, mokiniai atėję į centrą jautėsi labai šiltai priimti, su centro klientais jiems buvo jauku, jie jautėsi lygūs, pilnaverčiai, pilni džiaugsmo.

- **Bendrumo jausmas, jo atsiradimo priežastys.**

- G08 Malonu stebėti besikuriančią draugystę
- G09 Ryšiui formuotis svarbus laikas
- D09 Įpratus prie žmogaus – pasidaro lengva groti kartu
- E16 Tokį bendravimą sunku pasiekti būnant profesionalų kompanijoje
- T18 Jaučiamas bendrumo jausmas muzikuojant kartu su neįgaliaisiais
- T21 Bendrumo jausmas reiškia viltį
- D21 Santykis su laiku keičiasi – stiprėja
- D23 Jaučiamas bendrumas tarp dalyvių
- E28 Pirmą kartą bendrumas jaučiamas tik atėjus
- G29 Klientų ir mokinių ryšys artimas, šiltas, paprastas, empatiškas
- E29 Bendrumas jaučiamas per neįgaliųjų reakcijas, įsitraukimą
- E30 Bendrumo jausmas teikia džiaugsmą
- E32 Bendrumas jaučiasi ir tada kai veikloje dalyvauja daugiau žmonių
- G33 Tos draugystės metu mokiniai centro klientus „išnešė į priekį“
- E33 Bendrumas reiškia, kad esame kartu, šalia vienas kito
- E34 Bendrumo jausmas reiškia džiaugsmą
- G58 Bendradarbiaujant, kuriant projektą sunkumų nekilo
- G60 Bendradarbiaujant jaučiasi poilsis, darbas palengvinamas.

Kalbinant centro muzikos vadovę jautėsi jos džiaugsmas mokinių ir centro klientų draugyste, ką ji pati ir minėjo pokalbyje: *„matyti, tą draugystę, matyti tą jūsų susibendravimą šiltą, matyti kaip jaunimas buvo patenkintas, atsipalaidavęs...<...> [ryšys] Labai artimas, labai šiltas, labai paprastas, labai empatiškas“*. Žinoma, šiam ryšiui susiformuoti reikėjo prieš tai minėto atvirumo ir laiko, muzikos vadovė juokavo pokalbio metu, kad jei kažką panašaus darytume pirmą kartą atėję nieko nebūtų pavykę. Tam pritaria ir Mokinys D, kuris pastebi, jog su laiku jų ryšys su centro klientais sustiprėjo. Tačiau Mokinys E tikina, kad bendrumo jausmą patiria jau pirmą kartą atėjęs į centrą, tiksliau – pirmojo susitikimo metu: *„galbūt pirmą kartą ne per patį projektą [performansą], bet kai mes pirmą kartą atvežėm jiems improvizaciją <...> Kai grojau jiems Mozartą, jie pradėjo man plot ir linguot į ritmą, ir buvo labai įsijautę ir kai kurie vos ne niuniuot pradėjo ir tada aš supratau – taip pagaliau pataikiau <...> mes dabar bendraminčiai! (juokiasi)“*. Šį bendrumą pajaučia per centro klientų reakcijas į muziką, jų įsijautimą ir įsitraukimą, šis jausmas niekur nedingsta ir performanso metu, vėliau Mokinys E bando rasti apibūdinimą tam, ką jis vadina tuo bendrumu: *„bendrumo jausmas, ir ... kad mes visi kartu ant scenos, ir... kad ne taip pavieniui, visi už save, bet kad mes kartu visi šalia... šalia vienas kito.“* Šį šiltą apibrėžimą vėliau sutrumpina iki vieno žodžio – „džiaugsmas“, kuris kartu

apibendrina visą mokinio patyrimą projekto metu. Mokiniui T prirėikė laiko parinkti žodžius, kurie išreikštų jo suvokimą apie tą bendrumo jausmą, kurį jis patyrė, jo reikšmę: „*em... nežinau.. nu žinau (šypsosi), kad tiesiog tokį .... fainą dalyką, kažkokį vilties jausmą...*“ Tačiau galiausiai parinko netikėtą žodį – „viltis“, kuris išties labai tiksliai atspindi jo savijautą, kadangi mokinys vėliau komentavo, jog tokia veikla jam atrodo prasminga, tuo norėtų užsiimti ir baigęs mokyklą. Taigi, iš šių pokalbio dalyvių atsakymu jaučiama, kad jie mėgavosi bendravimu su centro klientais, buvimu kartu su jais. Tokiam ryšiui kurtis visų pirma reikėjo laiko, o kitas jau minėtas aspektas – atvira širdis ir tinkamas nusiteikimas ateinant į centrą.

3. Projekto reikšmingumas.

Trečioji, paskutinė, tema išryškino šio projekto reikšmę dalyvių gyvenimuose keliais aspektais: naudą patirtą tiek centro klientų, tiek mokinių, jų atradimus proceso metu, išsineštas pamokas, sunkumus, su kuriais buvo susidurta prieš performansą. Ši tema išskirta į tris potemes: Projekto nauda, patirti įspūdžiai; Jausmai ir trukdžiai prieš pasirodymą, proceso metu; Dalyvių atradimai projekto metu. Toliau pateikiami šių potemių aprašymai su jiems priskirtais kodais.

- **Projekto nauda, patirti įspūdžiai**

G01 Performansas tapo unikaliu pasirodymu

G02 Performanso sukurta atmosfera šilta ir draugiška

E04 Muzikavimo su neįgaliaisiais patirtis įkvepia

D05 Performanso paliktas įspūdis išskirtinis

D06 Performansas – unikalus

E27 Projekto metu jaučiamas bendrumo jausmas

T31 Patirtis dalyvaujant projekte davė suvokimą, kad reikia džiaugtis gyvenimu čia ir dabar.

T32 Veikla kartu su neįgaliaisiais domina ir ateityje

T36 Tokia patirtis naudinga kuriant abstraktų meną

E37 Dalyvavimas projekte atnešė pasitenkinimo jausmą

G43 Performanso nauda visiems (tiek dalyviams, tiek klausytojams)

G44 Naudinga patirti kitoniškumą, kuris skatina apmąstymams.

G45 Nauda girdima ir matoma, stebint ir klausant dalyvių

G49 Projekto potekstė buvo ypatingai naudinga centro klientams

G51 Net ilgus metus būnant šalia performanso metu centro klientai nenustojo stebinti

G54 jaučiamasi būnant pagalbininko vaidmenyje.

Įvykusiam performansui apibūdinti visi dalyviai parenka vieną žodį – „unikalus“. Pasak Jaunuolių dienos centro muzikos vadovės : „*čia yra kažkas tokio ko dar nėra buvę*“. Ši išskirtinė

patirtis atnešė mažus pokyčius į dalyvių gyvenimus, asmeninius atradimus, kuriuos su savimi jie nešiojasi pasibaigus projektui. Mokinys T projekto metu atrado gyvenimo paprastumą: „gyvent ir džiaugtis, daug negalvot iš esmės“, jo prieš tai minėtą buvimą čia ir dabar, džiaugsmą esama akimirka. Taip pat kaip jaunasis garso menininkas Mokinys T išreiškė norą tokioje veikloje dalyvauti ateityje, šis bendradarbiavimas inspiruoja idėjas abstrakčiam, surrealiam garso menui. Mokinys E taip pat dalinasi tuo, kad ši patirtis įkvepia, o proceso metu jaustas bendrumas palieka pasitenkinimo jausmą. Mokiniam sunku naudą įvardyti kaip kažką apčiuopiamo, tačiau jie visi tvirtina, kad tokia veikla yra labai aktuali ir reikalinga. Jie siūlo savo idėjas, vizijas, o vienas iš pirmų klausimų projektui pasibaigus – kada mes dar kartu pagrosime? Ši laisvė ir centro klientų šiltumas menų gimnazijos mokinius tiesiog pakerėjo. Tuo tarpu centro muzikos vadovė yra įsitikinusi, kad projekto nauda yra matoma ir girdima ne tik performanso metu, bet ir jam pasibaigus, besikalbant su centro klientais apie jų įspūdžius: „aš manau jis buvo naudingas visiems. Buvo naudingas ir man, buvo ir naujovių ir.. įspūdžių kitokių ir apgalvojimų, buvo naudingas ir klientams, dabar girdėjai jų pasakojimus, jų atsiliepinimus“. Akcentuoja performanso potekstę (iš atskirų „Aš“ ir „Tu“ susijungimą į vieną „Mes“), kuri, jos nuomone, tapo ypatingai naudinga centro klientams. Jie turėjo galimybę pabūti įvairiuose vaidmenyse, netgi gavo šansą „pavadovauti“ kaip dirigentai orkestrui, ko kasdieniame centro gyvenime neturi. Jie turėjo galimybę po truputį susijungti su kitais dalyviais kol gale visi pavirto į vieningą orkestrą. Ir šis atsiskleidimas buvo stulbinantis centro muzikos vadovei, kuri jau daug metų dirba ir pažįsta šiuos žmones: „aš jau juos kiek pažįstu, tai ... atrodo jau viską kaip ir žinai, o .... nu atsiskleidė <.... > apie juos pagalvosiu kaip apie muzikos „hobistus“ vėl (šypsosi) būtų galima kažką kitą“. Taigi, įspūdis apie projektą vienas – kažkas išskirtinio, nepatirto. Ir ši unikali patirtis duoda neapčiuopiamą naudą, kuri gali pasimatyti ir ateityje, bet tai, ką dalyviai jaučia dabar ne mažiau svarbu ir taip pat yra naudinga – šiluma, džiaugsmas, pasitenkinimas.

- **Jausmai ir trukdžiai prieš pasirodymą, proceso metu**

E02 Abejonės prieš performansą – kaip pavyks tai įgyvendinti?

D02 Prieš pasirodymą visada jaučiamas nerimas

D03 Pasirodymui pasibaigus jaučiama ramybė

D07 Susimąstymas

G11 Patvirtinimas

G13 Pasirodymuose su neįgaliaisiais privalo būti improvizacija

G15 Užtikrintumas savo gebėjimais – pagrindas abejonei

T15 Abejojama

G19 Improvizacijoje svarbu turėti stiprų pagrindą

D19 Į aplinką nespėtas kreipti dėmesys
G21 Vadovas derinasi prie klientų
T22 Abejonė atsakymo tikslumu
E23 Patikslinama patirtis
T24 Ruošiantis performansui buvo jaustas pasimetimas
D24 jaučiamas poreikis ir ateityje dalyvauti panašioje veikloje
G27 Improvizacija neatsiejama koncertų dalis muzikuojant su neįgaliaisiais
G36 Patikslinimas
E39 Nerandama žodžių minčiai išreikšti
G57 Mokytojo darbas palengvina užduotį
G59 Pajuokavimas apie palengvintą darbą projekto metu

Mokiniai performansą pradžioje priėmė kaip ir kitus koncertus mokyklos gyvenime – pasirodymą. Tikriausiai tai įvyko nesąmoningai, kadangi jie prie to įpratę ir pasirodė toks scenarijus natūralus. Tad šis nusiteikimas atnešė nerimą: „*pačio renginio idėja iki pat renginio atlikimo atrodė kaip klaustukas – kaip tai atrodys? Kaip tai įgyvendinti?*“ (Mokinys E); „*būna prieš tai šio tokio stresiuko, man ypač kai reikėjo fotkint kadrus, tai kad gražiai atrodytų, kad va gražus tas nuotraukos išeina ir panašiai. Ar filmuoji viską gerai?*“ (Mokinys D); „*Pradžioje gal kiek buvo tas pasimetimas*“ (Mokinys T). Visi perfekcionistiškai norėjo padaryti viską kuo galima geriau, tačiau performanso bėgyje atsipalaidavo ir jam pasibaigus jautė ramybę. Tuo tarpu centro muzikos vadovė dalindamasi savo patirtimi pasakojo, kad reikia būti pasiruošus netikėtumams ir taip rimtai į patį pasirodymą nežiūrėti, kadangi centro klientai – labai nenuspėjami: „*nes kaskart einant į koncertą niekada nežinai, kas gali įvykti. Niekada nežinai. Ir jeigu jie eina nusiteikę, kad „o! Mes čia viską labai gerai mokam ir žinom“, tai aš visada einu su tokiu klaustuku – kas gali įvykti šiandien, čia ir dabar?*“. Įvairių netikėtumų buvo ir performanso dieną, juk kaip jau prieš tai muzikos vadovė minėjo – jie renkasi kiekvieną kartą iš naujo. Dėl šios priežasties, pasak jos, improvizacija turi būti neatsiejama muzikavimo kartu dalis.

- **Dalyvių atradimai projekto metu**

T05 Muzika – universalus menas vienijantis žmones
G05 Laisvė kurti
T07 Sėkmingas emocijos perteikimas svarbiausias
T12 Svarbiausia groti tai, kas tuo metu svarbu
G18 Nusiteikti netikėtumui

E22 Svarbus noras neįgaliesiems suprasti supantį pasaulį
G23 Pasiruošimas bet kuriam netikėtumui
G25 Pasimesti ar sustoti – normalu
D25 Smalsumas skatina ieškoti naujų patirčių
G26 Svarbu kūrybiškai „išsisukti“ iš susiklosčiusios situacijos
T26 „fainiausia“ kai nustoji mąstyti ir tiesiog darai
T27 Nereikia visur ieškoti gilesnių prasmų
G31 Dažnai nauji žmonės, atėję į centrą, jaučia baimę
T33 Įdomu kaip muzika mus jungia
T35 Svarbi vidinė nuojauta
T37 Paprasti dalykai gali atvesti į emocinį gylį
T38 Muzikos pagalba sukurti „duris“
T39 Netinkama rodyti kitam tai, ko jis nesupranta
G42 Be supratimo kaip reaguoja kitas žmogus – nėra atvirumo
G53 Iniciatyvumas džiugina
G55 Įdėtos pastangos daro didelę įtaką
G56 maža iniciatyvių „naujokų“.

Kai kurie mokinių atradimai jau buvo paminėti: centro klientų autentiškumas ir individualumas, jų gebėjimas būti čia ir dabar, kuri perėmė ir patys mokiniai, gebėjimas džiaugtis esama akimirka ir dalintis patiriamais jausmais. Taip pat mokiniai mini ir kitas pastebėtas smulkmenas: *„Em... labai gražu, kad parodo kokia muzika yra tiesiog toks universalus dalykas ir vienija žmones <....> Ir... šitas va toks visų tiesiog pagrojimū ir jausmų prioritetas tiesiog jautėsi. Kad man buvo tikslas ne kažką labai kieto prigrot ten, o kad būtų tiesiog faina ir gražu“*. Mokinys T išskiria muziką kaip tarpininę, kuri sujungia juos, nepriklausomai nuo skirtingų patirčių ar pasaulėžiūros, dalinasi savo pojūčiais muzikavimo kartu metu, priduria: *„nes tu nežinai net ką grot, nors šiaip aš atrodo visada žinau ką grot, ir grot, va tiesiog, va grok. O tada aš toks pradėjau mąstyt, bet tikriausiai kada aš taip persilaužiau, kada nustojau mąstyt. Ir kaip tik tiesiog grojau, kas vat tuo momentu buvo faina...“* ir vėliau pokalbio metu Mokinys T patvirtino, kad iš šio projekto išsineša idėją, jog nereikia per daug sudėtingai mąstyti, nerimauti, bet tiesiog džiaugtis ir būti čia ir dabar. Jo nuomone, ir tie paprasti dalykai muzikavimo metu gali atvesti į „emocinį gylį“, šis aspektas mokinių ypatingai domina, kaip muzika jungia žmones, kaip ją patraukliai pateikti, kad ji būtų suprantama: *„meną, kuriame galima panaudoti paprastus dalykus, kuriems žmonės prijaučia ir juo privest prie daug gilesnių emocijų, vat kaip duris padaryt ar kažkas tokio.. ir būtų kažkoks įėjimas, o ne tiesiog*

įmesti į šaltą stiklinę vandens ir sakyt „va žiūrėk, kaip čia kietai“. Taip meniškai savo mintis pateikia Mokinys T dalindamasis idėjomis ateičiai. Mokinys E dalinasi savo užsidegimu ir noru neįgaliesiems atnešti kuo daugiau įdomybių iš muzikos pasaulio, kuriame pats gyvena, prisimena iš paauglystės ryžtą padėti neįgaliesiems kuo geriau suprasti supantį pasaulį. Kita vertus, centro muzikos vadovė džiaugiasi menų gimnazijos mokiniais, atliekančia praktika muzikos terapijos studente, atvirumu ir šiltumu, kadangi daugelis į centrą ateinančių savanorių, mokinių, kuriuos atsiveda mokytojai „pakoncertuoti“, studentų atliekančių praktika, jie neretai turi savų baimių ir nusistatymų prieš neįgaliuosius, kurie tai iškart pajaučia ir laikosi nuo šių žmonių atokiau: *„mokiniai labai atėjo atvirom širdim ir be baimės, nes na.. kartais tie, kurie ateina koncertuot ar kažką daryti, netgi studentai, praktikantai, turi šiokių tokių baimių, turi kažkokių įsivaizdavimų...<..> labai džiaugiuosi tavo iniciatyva, nes... aš galėjau būti tiktai šone, žmogus, kuris kažkuo galiu padėti, bet tu darei labai daug ir viską... tai realiai, maža tokių studentų, o šiuo metu ir savanorių (pabrėžia šį žodį, juokiasi), nes būna visokių atvejų, reikia žmones stumti, traukti“.* Ji akcentuoja, kad svarbus nusiteikimas ir pasiruošimas – kur tu ateini. Šie menų gimnazijos mokiniai atėjo pasiruošę ir tai matėsi. Taip pat nemažiau svarbus kūrybiškumas ir tas buvimas čia ir dabar – kaip išsisukti ir būti kūrybišku susiklosčiusioje situacijoje? Taigi, iš šių pokalbio dalyvių minčių ryškėja, jog meninis socialinis projektas menų gimnazijos mokiniams atnešė daug asmeninių atradimų, kai kuriems tai naujos idėjos, o kitiems – dėmesio atkreipimas į svarbius dalykus, apie kuriuos mažiau susimąstydavo prieš tai. Jie išsinešė kruopelytę buvimo čia ir dabar meno, kuri, tikiuosi, išaugs ir klestės jų gyvenimuose. Mokiniai mokėsi būti lanksčiais ir kūrybiškais, buvo atviri ir dalinosi tarpusavyje šiluma bei džiaugsmu, tuo pat metu generuodami idėjas ateičiai, juk jie tiki, kad šis susitikimas ne paskutinis, tai – nauja pradžia.

3.3.4. Pokalbio su centro klientais aprašymas

Iš klientų buvo paimtas grupinis pusiau struktūruotas interviu, su tikslu išsiaiškinti jų patirtas emocijas bei įsūdžius performanso metu. Užduoti šie klausimai:

1. Kaip jaučiatės po koncerto (taip centro klientai vadino perfomansą)?
2. Ar Jums patiko muzikuoti kartu su **mokinių vardai*?*
3. Ar laikytumėte **mokinių vardai** savo draugais?
4. Kas Jums labiausiai patiko?
5. Kas Jums labiausiai nepatiko?
6. Ar norėtumėte dar kartą šitaip pasirodyti?

Pokalbyje dalyvavo didžioji dauguma performanse dalyvavusių klientų. Į pirmus du klausimus gauti vienareikšmiai atsakymai – „patiko“; „labai patiko“, „smagu buvo“. Klientė Sigutė pokalbio metu buvo ypatingai kalbi, noriai reflektavo apie savo potyrius. Ji labai norėtų dar susitikti su menų gimnazijos mokiniais, nes ši pažintis jai – kažkas naujo ir be abejo jie spėjo tapti bičiuliais. Vardindama kas jai patiko mini improvizaciją, orkestro imitavimą, jai buvo smagu pasijusti tokio darinio dalimi. Kiti klientai minėjo, jog jie labai gerai jautėsi duodami ritmą, tai tapo jų mėgstamiausia dalis. Išklausiusi draugus, Sigutė priduria, kad žaidimas „karšta bulvė“ jai taip pat labai patiko. Kiti džiaugsmingai pritarė. Į klausimą „kas patiko mažiausiai“ visiems reikėjo truputį laiko pagalvoti. Pirmasis prabilo tyliausiai laikęsis klientas – jam mažiausiai patiko paskutinis numeris, kai reikėjo dainuoti dainą. Paklaustas kas būtent jam nepatiko: ar dainuoti, ar mokyti, ar galbūt jis nemėgsta skaityti; šis patikslino, kad jam nepatinka kažką mokintis mintinai ir jei jau „labai rimtai“ išmokti, jam pritrūko laiko, tad nervinosi, jog to padaryti nesusėjo. Šioje vietoje tyrėja daro „tylią“ išvadą, jog kitą kartą ruošiantis tokiam projektui dainą pristatyti klientams reiktų kuo anksčiau, kad visi dalyviai turėtų galimybę gerai įsiminti, net jei prastai lanko užsiėmimus. Ne visi klientai su juo sutiko, tačiau pastaba priimta labai rimtai. Vėliau po kiek laiko šis klientas dar prideda: „*man nepatiko, kad ta mergaitė grojo su smuiku*“, teko tikslintis ar nepatiko instrumento skambesys, į ką klientas atsakė, kad instrumentas prastai girdėjosi, o jis taip norėjo jį išgirsti! Į klausimą, ką jis pakeistų: ar tiesiog rinktųsi kitą instrumentą, kuris jį pakeistų ar derintų su kitais instrumentais, šis pamąstęs atsako, kad kitą kartą *tikrai* nedėtų smuiko šalia būgnų, nes šie „*užmuša smuiko garsą*“. Į paskutinį klausimą visi atsako, kad būtinai nori dar kartą sudalyvauti. Daugiau komentarų neprideda, tad tyrėja improvizuoja ir užduoda papildomą klausimą: „Įsivaizduokite, kitą kartą Jūs būsite tokio „koncerto“ režisieriai, galbūt kažką padarysit kitaip? Kas tai būtų?“. Dauguma sakė viskas gerai taip kaip buvo ir jie nieko naujo nesugalvotų, vienintelė klientė Danguolė pasiūlo pridėti numerį, kuriame reiktų skambinti pagal „spalvų muzikos“ metodiką, nes ši jai asmeniškai labai patinka.

TYRIMO REZULTATŲ APIBENDRINIMAS

Tyrimo rezultatai surinkti skirtingais duomenų rinkimo būdais (interviu, apklausa, garso ir vaizdo įrašai), tačiau visų jų analizė rodo pozityvų pokytį.

Klientų muzikinio komunikabilumo vertinimo pagal standartizuotą Nordoff–Robbins vertinimo skalę rezultatai rodo, kad centro klientų muzikalumas, kartu ir jų išraiška projekto metu išaugo. Vienų mažiau, kitų daugiau, bet bent minimaliai kito. Klientai noriai dalyvavo veiklose, leido savo kūrybiškumui skleistis. Kai kurie ne tik pasiekė užsibrėžtus terapinius tikslus, bet juos ir pralenkė, kiti tų tikslų nepasiekė, bet proceso metu buvo matomas progresas. Visų tiriamųjų skalių duomenys kito į pozityviają pusę, perlipta bent per vieną lygmenį, tad galima drąsiai teigti, jog jų muzikinio komunikabilumo gebėjimai tyrimo metu išaugo.

Iš anketinės duomenų analizės matoma, jog centro darbuotojai, kurie tapo projekto „Muzikoje: Aš ir Tu“ performanso stebėtojais ir klausytojais, scenoje matė pokytį klientų saviraiškoje. Dauguma apklaustųjų teigė, kad tai ką jie matė performanso metu skyrėsi nuo to, kaip klientai save reiškia kasdienėje veikloje. Pastebimas dalyvių džiaugsmas, įsitraukimas, draugystė. Jaučiamas šiltas jų tarpusavio ryšys, matoma, kad visiems suteiktos lygios galimybės dalyvauti, kurti, muzikuoti, būti kartu. Performansą stebėję darbuotojai džiaugiasi turėdami galimybę stebėti centro dalyvius ir menų gimnazijos mokinius tokia santykių, jie teigia patyrę malonumą ir laimę performanso metu bei išreiškia norą tokius projektus matyti dažniau, tikisi tokių renginių ateityje.

Analizuojant teminės interviu analizės rezultatus, išryškėja tiek mokinių, tiek centro klientų, tiek centro muzikos vadovės džiugūs įspūdžiai apie vykusį projektą, patį procesą ir galiausiai – performansą. Mokiniai ypatingai džiaugiasi galimybe bendradarbiauti ir susibičiuliuoti su centro klientais, per kuriuos atranda daug naujų dalykų, „išsineša“ asmenikai vertingų minčių ir įgūdžių. Savo džiaugsmais ir atradimais mokiniai dalinasi ne tik interviu metu, bet ir mokyklos aplinkoje grįžę iš susitikimų su neįgaliaisiais (mini šį faktą interviu metu). Jie su nekantrumu laukia panašios veiklos ateityje. Centro klientai taip pat pažymi, kad jie džiaugėsi muzikuodami ir draugaudami su menų gimnazijos mokiniais, jiems tai buvo kažkas naujo, ką jie irgi norėtų patirti dar kartą. Muzikuoti kartu – buvo smagu, kai kurie centro klientai turi idėjų ateities projektams. Centro muzikos vadovė žavisi menų gimnazijos mokiniais, jų nuoširdumu, atvirumu ir užsidegimu. Ji pastebi skirtumą tarp tos veiklos, kurią ji pati atlieka su centro klientais ir muzikos terapijos intervencijos, ne tik proceso metu, bet ir performanso metu, kur visi dalyviai turi laisvę kurti, jie nėra įsprausti į tradicinio muzikos suvokimo rėmus. Dirbdama su centro klientais jau daugiau nei dešimtmetį, muzikos vadovė

pastebį juos kitokiais performanso metu, ji mato pokytį jų saviraiškoje, kūrybiškume, jų džiaugsmą scenoje ir bendrume su kitais.

TYRĖJOS REFLEKSIJA

Pasirinkta tema iš pradžių atrodė sudėtinga, tačiau laikui bėgant supratau, kad ir labai artima mano profesinei muzikinei veiklai. Ji tapo galimybe pažvelgti į atliekamą darbą iš kitos perspektyvos. Ši tema sudomino dėl didelės erdvės kūrybiškumui ir laisvei ne tik centro klientams ar dalyvaujantiems mokiniams, bet ir man kaip projekto kūrėjai, kas yra tiesiogiai susiję su mano profesionalia muzikine praktika. Nuo pat pradžių atrodė, kad turiu tam tikrų vidinių savybių trūkumą, kuris tapo dideliu streso šaltiniu, tačiau vėliau išsiaiškinau, kad tai labiau ne savybės, o įgūdžiai, kurių galima išmokti. Prireikė pasipraktikuoti vadybinėje veikloje labiau, nei tenka tai daryti kasdienybėje, išlipti iš savo komforto zonos, keisti vidinį perfekcionistą ir idealistą dar lankstesniu ir kantresniu žmogumi. Susidurta su daugeliu iššūkių ne tik dienos centre, kuriame atlikau tyrimą, bet ir darbo vietoje, kur turėjau tartis su mokiniais, kolegomis, administracija. Patirtas tiek priešiškas nusistatymas iš vyresnių kolegų pusės, tiek didelis palaikymas iš likusios kolektyvo dalies bei pačių mokinių. Tai tapo dar viena galimybe šviesti vietinę bendruomenę ir aiškinti, kodėl tokia veikla ir vykdomi projektai yra reikalingi.

Pasirinkti tyrimo metodai buvo gan įvairūs – vertinimas pagal pritaikytą muzikinės komunikacijos gebėjimų skalę, interviu, anketinė apklausa – tačiau labai reikalingi atskleisti skirtingiems tyrimo aspektams, išgirsti visų dalyvavusių ir stebėjusių nuomones ir potyrius, pamatyti kiek tai atsiskleidžia muzikoje.

Duomenų rinkimas: garso ir fragmentiniai vaizdo įrašai sesijų metu, pirminio vertinimo lentelės pildymas kelias pirmas sesijas, muzikinių portretų sudarymas, interviu ir anketų parengimas bei vykdymas – tapo sudėtingu, daug laiko ir jėgų reikalaujančiu procesu, tačiau be galo reikšmingu ne tik tyrimui, bet ir man pačiai, galimybe mokytis iš smulkių klaidų, augti ir tobulėti. Klientų stebėjimas „iš arčiau“ siekiant sudaryti muzikinius portretus padėjo pamatyti juos kitaip, geriau suprasti jų elgesį, raiškos būdą, stebėti jų augimą. Darbas su menų gimnazijos mokiniais, jų paruošimas, pokalbis su jais paliko daug žavesio ir inspiracijų, džiugu matyti tokią jautrų, motyvuotą, empatišką jaunimą. O pokalbis su muzikos vadove ir centro darbuotojų apklausa leido pažvelgti į atliekamą darbą iš šalies, sužinoti kaip šį procesą vertina aplinkiniai, jų įžvalgos praplėtė subjektyvų pačios matymą.

Pusiau struktūruoto interviu pasirinktas norint sužinoti kaip meninio socialinio projekto „Muzikoje: Aš ir Tu“ dalyviai jautėsi pačiame procese ir jau finišo tiesiojoje – performanso metu. Šis aspektas atrodo be galo svarbus bendruomeninės muzikos terapijos kontekste, kadangi šių interviu dalyviai yra įgalioji visuomenės dalis, kuri gali daryti pokytį. ir kuri yra to pokyčio pradžia. Interviu metu jaučiausi galinti geriau įsigilinti į mokinių savijautą, išgyvenimus, kuriais jie trumpų refleksijų metu po bendrų repeticijų nespėdavo pasakyti,

turėjau galimybę iš šono pamatyti ir pačios darbą klausantis centro muzikos vadovės mintis. Klausytis dalyvių pasidalinimų interviu metu buvo jautru, dalį to, ką jie pasakojo išgyvenau, tarsi, pati su jais kartu, jaučiau, kad jų išgyvenimai ir jausmai atliepia ir mano pačios patyrimus. Buvo jaučiamas besidalinančiųjų atvirumas, jautrumas temai, sąžiningumas, noras dalintis patirtimi – visa tai atliepė ir mano, kaip tyrėjos vidinį norą kuo daugiau sužinoti ir išgirsti apie tyrimo dalyvius šia tema.

Duomenų analizė tapo atgaiva po to sudėtingo praktinio proceso, kurį teko atlikti. Analizės metu galėjau dar kartą įsitikinti tuo neapčiuopiamu bendruomeninės muzikos terapijos veiksmumu, stebint ir girdint klientų atsiliepiamus, džiugesį, jų muzikinio komunikavimo skalės gerėjančius rezultatus. Ne mažiau reikšmingi tiek tyrimui, tiek man asmeniškai, pasirodė dalyvavusių mokinių refleksija ir pamąstymai interviu metu. Jų atvirumas ir nuoširdumas džiugino iki ašarų, džiaugiasi už jų atradimus visu savo vidumi. Tos gražios mintys, kurias mokiniai išsakė atliepė ir mano vidinę savijautą, jų vidinė branda stebino – nesitikėjau tokio minčių gylio, kadangi pamokų metu jie mažiau linkę skleisti tokiu būdu.

Tyrimo procesas praturtino ne tik teorines žinias, bet pagerino ir praktinius įgūdžius: formavo mane kaip būsimą muzikos terapeutą, mokė lankstumo, kantrumo, organizacinių ir vadybinių gebėjimų, padėjo skleisti ne tik klientų bei mokinių, bet ir mano pačios kūrybiškumui ir laisvumo pojūčiui. Taip pat mokiausi būti tyrėjos vaidmenyje, stebėti procesą, rinkti reikiamus duomenis, juos struktūruoti, tvarkyti bei analizuoti. Tikiu, šie įgūdžiai bus vertinga patirtimi ateityje.

IŠVADOS

1. Žmonės su intelekto negalia turi įvairių poreikių: pažintinės veiklos skatinimas, teigiamo požiūrio į supantį pasaulį formavimas, judesių dinamikos didinimas, socialinių įgūdžių gerinimas ir kita. Vienas ryškiausių – poreikis bendruomeniškumui, kadangi neretai dalyvavimas bendruomenės gyvenime tampa problemišku dėl stereotipiško jos narių požiūrio, klaidingo neįgaliųjų komunikacijos suvokimo. Todėl šiems žmonėms reikalinga erdvė bendruomenėje, kur jie turėtų galimybę laisvai saviraiškai ir kūrybai, kurios procese vyktų įvairialypis mokymasis: simpatijos ar empatijos jausmų, elgesio modelių, bendravimo bei būvimo kartu.

2. Bendruomeninė muzikos terapija orientuojasi į muzikinę veiklą su bendruomene, siekiant sveikatinimo tikslų, gerinant tarpusavio santykių bendruomenėje ekologiją. Meninis–socialinis projektas, kuriamas bendradarbiaujant su profesionaliais muzikantais ne tik atliepia neįgaliųjų poreikį bendruomeniškumui, bet ir suteikia galimybes kurti naujus tarpasmeninius ryšius, dalintis patirtimi, ugdomi komunikaciniai įgūdžiai, gerėja projekto dalyvių tarpusavio supratimas. Kinta projekto dalyvių ir žiūrovų požiūris į neįgaliuosius, jų priėmimas bei supratimas, tokiu būdu prisidedant prie jų integracijos problemų sprendimo visuomenėje, todėl šiuos procesus galima vadinti bendruomenine muzikos terapija.

3. Tyrimo duomenys atskleidė, kad centro klientų muzikiniai gebėjimai ir komunikabilumas projekto bėgyje pagerėjo. Visų tyrimo dalyvių rezultatai bent minimaliai pakilo: vertinant jų improvizacijas sesijų metu pagal pritaikytą standartizuotą Nordoff-Robbins vertinimo skalę, galima buvo stebėti rodiklius perkopiant bent vieną lygmenį. Galima prielaida, jog visų klientų muzikalumas bei komunikabilumas augo, jų saviraiška skleidėsi, o kūrybiškumas įgijo naujas ir laisvesnes formas.

4. Tyrimo duomenys patvirtino, kad performanso metu dalyviai jautėsi saugiai, laisvai ir užtikrintai. Atliekant bendruomenės narių anketinės apklausos analizę išryškėjo, kad centro klientų saviraiška performanso metu skyrėsi nuo tos, kurią darbuotojai stebi kasdinių užsiėmimų metu, o šiltas ryšys su mokiniais ne tik džiugino akį, bet ir atnešė daug įdomių kūrybinių, muzikinių sprendimų. Dalyviams suteiktos lygios galimybės reikšti save, kurti muziką ir ją atlikti taip, kaip jie to nori. Išsakytas poreikis tokių projektų ar renginių turėti daugiau, nes nauda yra matoma ir girdima.

5. Analizuojant meninio–socialinio projekto dalyvių interviu paaiškėjo, kad projekto dalyviai patyrė šiltas ir džiugias emocijas, neišdildomus įspūdžius: menų gimnazijos moksleivių atsiliepimai apie bendradarbiavimą performanso metu ir jų išsakyti įspūdžiai nustebino savo gyliu, nuoširdumu bei atvirumu. Nemažiau galimybe dirbti ir muzikuoti kartu džiaugėsi muzikantai su negalia, jie siūlė naujas idėjas ateities projektams. Centro muzikos vadovė žavėjosi menų gimnazijos mokiniais, jų užsidegimu, atvirumu ir noru ateiti, daryti, būti draugais centro klientams, džiaugėsi centro klientais, atrastomis jų naujomis pusėmis, kurios kitose veiklose nebuvo atsiskleidusios.

REKOMENDACIJOS

Rekomendacijos meninių–socialinių projektų organizatoriams:

1. Siekiant, kad meniniai–socialiniai projektai taptų bendruomeninės muzikos terapijos išraiškos forma, planuojant būtina aptarti pagrindines vertybes ir tikslus, kuriais vadovaujamosi bus organizuojamas bei įgyvendinamas performansas (ir visas projekto procesas iki jo). Svarbu numatyti vertinimo ir stebėjimo metodus, kurie padėtų kuo plačiau atskleisti projekto dalyvių tobulėjimą, savijautą ir potyrius.
2. Kuriant meninį–socialinį projektą atsižvelgti į projekto dalyvių poreikius, norus ir pomėgius, tai padės parinkti patrauklesnes dalyviams veiklas, teiks jiems daugiau džiaugsmo.
3. Sudaryti meninių–socialinių projektų dalyviams lygias galimybes dalyvauti muzikavimo ir kūrimo procesuose, projekto metu ir po jo reflektuoti išgyventus įspūdžius, dalintis patirtais jausmais ir nuomone. Grįžtamojo ryšio pagalba tobulinti ir keisti projekto eigą, ar net ateities projektų planus.

LITERATŪRA

1. Abromavičiūtė–Mučiniienė Z. ir Aleksienė V. (2016) Muzikos terapijos istorija, teorija ir profesinė veikla. Elektroninis vadovėlis. Vilnius: Lietuvos muzikos ir teatro akademija
2. American Psychiatric Association. (2013). The diagnostic and statistical manual of mental disorders (5th ed.). Washington, DC: Author.
3. Ansdell G., Pavlivevic M., Ruud E. (2004) Community music therapy
4. Ansdell, G., ir Stige, B. (2015). Community Music Therapy. Oxford University Press EBooks. Prieiga internete: < <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199639755.013.6> > (Žiūrėta: 2023–04–23)
5. Benzon, A., Šarčević Ivić–Hofman K. ir Čošić N. (2022). Disability art as empowerment of persons with disabilities.
6. Brazauskaitė, A., Dikčiūtė, S. (2015). Modernaus meno socialinė reikšmė: Meniniai socialiniai performansai. Menų terapijos centras.
7. Brue A., Wilmshurst L. (2016) Essentials of Intellectual Disability: Assessment and Identification
8. Boardman, L., Bernal, J., ir Hollins, S. (2014). Communicating with people with intellectual disabilities: A guide for general psychiatrists. *Advances in Psychiatric Treatment*, 20(1), 27–36. doi:10.1192/apt.bp.110.008664
9. Boden M. A. (2004) *The Creative Mind: myths and mechanisms*. Second Edition. London, New York: Routledge.
10. Cajon musicians open event with high–octane performance – ART:DIS. (2022). ART:DIS. Peržiūra internete: < https://www.artdis.org.sg/media_room/sgcares-giving-week-2021/ > (žiūrėta 2023-05-10)
11. Circlot J. E. (2001) *A Dictionary of Symbols*. Second Edition. London: Routledge & Kegan Paul Ltd.
12. Duffy B., Fuller R. (2000) Role of Music Therapy in social skills development in children with moderate intellectual disability
13. Gaižauskaitė I., Valavičienė N. (2016) Socialinių tyrimų metodai: kokybinis interviu. Vadovėlis. Mykolo Romerio universitetas.
14. Gaižutis A. (1998) *Meno sociologija*. Vilnius, Enciklopedija.
15. García, J. C., Díez, E., Wojcik, D. Z., ir Santamaría, M. (2020). Communication Support Needs in Adults with Intellectual Disabilities and Its Relation to Quality of Life. *International journal of environmental research and public health*, 17(20), 7370. <https://doi.org/10.3390/ijerph17207370>

16. Gardstrom C. S. (2007) Music Therapy Improvisation for Groups: Essential Leadership Competencies
17. Hagbert G. L. (1995) Art as Language: Wittgenstein, Meaning, and Aesthetic Theory. New York: Cornell University Press.
18. Higgins L. (2012) Community music : in theory and in practice. New York: Oxford University Press.
19. Howe B., Straus J. N., et al. (2016) On the Disability Aesthetics of Music
20. Jones, A. (2022). The power of music for people with complex needs. The Seashell Trust. Prieiga internete: < <https://www.seashelltrust.org.uk/how-does-music-help-those-with-disabilities/> > (Žiūrėta: 2023–05–10)
21. Kelland M. D. (2022) Personality Theory in a Cultural Context. Lansing Community College.
22. Kuznetsova–Bogdanovits, K., Anttonen, R. et al. (2016). Managing Art Projects with Societal Impact Study Book for Students, Stakeholders and Researchers. Helsinki: Sibelius Academy Research Report Publications 17.
23. Krogh Groth, S., ir Schulze, H. (2020). The Bloomsbury Handbook of Sound Art. London: Bloomsbury Academic.
24. MacGlone, U. M., Vamvakaris, J., Wilson, G. B., & MacDonald, R. A. R. (2020). Understanding the Wellbeing Effects of a Community Music Program for People With Disabilities: A Mixed Methods, Person–Centered Study. *Frontiers in psychology*, 11, 588734. Prieiga internete: < <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.588734> > (Žiūrėta: 2023–05–10)
25. Matson J. (2019) Handbook of Intellectual Disabilities: Integrating Theory, Research, and Practice
26. Mauro Assis Gomes C., Moreira André A., Veiga Loureiro C. M. (2018) Reliability Inter–Examiners Of The Nordoff Robbins Musical Communicativeness Scale. Brazilian Version. Proceedings of the 11th International Conference of Students of Systematic Musicology. Prieiga internete: < <http://musica.ufmg.br/sysmus2018/wp-content/uploads/2018/07/Reliability-Inter-examiners-of-the-Nordoff-Robbins-Musical-Communicativeness-Scale-Brazilian-Version.pdf> > (Žiūrėta: 2023–04–15)
27. Nordoff, P., Robbins, C., (2007) Creative music therapy: a guide to fostering clinical musicianship, 2nd edition. Gilsum: Barcelona Publishers.
28. Osho (2020) Kūrybiškumas. Vidinių galių išlaisvinimas. Naujojo gyvenimo būdo įžvalgos. Kaunas: Meilės kelias.
29. Pavlivevic M. (2000) Improvisation in music therapy: human communication in sound
30. Rimas J. (2020) Muzikos filosofijos etiudai. Vilnius: Margi raštai.

31. Ruud E., Ansdell, G. Pavlicevic M. (2004) Community Music Therapy. London and Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers.
32. Samsonienė L. (2011) Negalios fenomenas integraliame ugdymo ir sporto procese. Monografija. Vilnius, Vilniaus Universitetas
33. Servetkienė V. (2013) Gyvenimo kokybės daugiadimensis vertinimas, identifikuojant kritines sritis. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai, ekonomika (04S). Vilnius: Mykolo Romerio Universitetas. Prieiga internete: < <https://vb.mruni.eu/object/elaba:2008084/2008084.pdf> > (žiūrėta: 2023–03–24)
34. Stige, B., Aarø, L.V. (2011). Invitation to Community Music Therapy Peržiūra internete: < https://books.google.lt/books?id=bb2oAgAAQBAJ&printsec=frontcover&redir_esc=y#v=onepage&q&f=false > (žiūrėta 2023-03-10)
35. Stige B., Ansdell G., Elefan C., Pavlicevic M. (2010). Where Music Helps: Community Music Therapy in Action and Reflection (1st ed.). Routledge.
36. Springboard for the Arts (2020) Handbook for Artists Working in Community
37. Straus J. N. (2011) Extraordinary Measures: Disability in Music
38. Survilienė R., Brazauskaitė A., Karpavičiūtė S., Petkutė I., Žilinskaitė–Vytienė V. (2012) Menas žmogaus gerovei. Vilnius, Dailininkų sąjungos galerija.
39. Šinkūnienė J. R. (2003). Meninis socialinis projektas. Socialinis – interakcinis modelis: Integracija bendradarbiaujant meninėje veikloje
40. Šinkūnienė, J. R. (2012). Bendruomeniškumas, komunikacija ir muzika: Sociokultūriniai negalios aspektai. Mykolo Romerio universitetas
41. Watson T. (2007) Music Therapy with Adults with Learning Disabilities
42. Wigram T. (2004) Improvisation: Methods and Techniques for Music Therapy Clinicians, Educators and Students
43. Wittgenstein L. (2001) Užrašai. 1914–1916. Vilnius: Pradai
44. World Health Organization (1992) The ICD–10 Classification of Mental and Behavioural Disorders: Clinical Descriptions and Diagnostic Guidelines, Geneva: WHO.
45. Адлер А. (2002) Очерки по индивидуальной психологии. Когито–центр.
46. Фромм Э. (2020) Искусство любить. Москва: Издательство АСТ
47. Московкина А. Г., Уманская Т. М. (2013). Клиника интеллектуальных нарушений. Учебное пособие. Москва. Просмотр в интернете: < <https://fictionbook.ru/static/trials/08/88/00/08880032.a6.pdf> > (žiūrėta 2023-03-18)
48. Петрушин В. И. (2019) Музыкальная терапия. Новые рубежи: От терапии к коучингу. Интегральный подход. Москва: ИД «Городец».

49. Самаркина Л. П. (2021) "Особые образовательные потребности детей с нарушением интеллекта". Доклад.

Kiti šaltiniai:

1. Lietuvos Respublikos neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymo nr. I–2044 pakeitimo įstatymas (2022). Prieiga internete: < <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/253a8e20720911ed8a47de53ff967b64> > (žiūrėta: 2023–05–10)
2. Neįgaliųjų teisių konvencija (2009). Prieiga internete: < http://www.ndt.lt/wp-content/uploads/seni_failai/Neigaliuju_teisiu_konvencija.pdf > (žiūrėta: 2023–01–28)
3. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija (2022). Žmonės su negalia bendruomenėje. Peržiūra internete: < <https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/socialine-integracija/zmones-su-negalia-bendruomeneje?lang=lt> > (žiūrėta 2022–11–02)
  - 2020 m. apklausos rezultatai: <http://www.ces.lt/wp-content/uploads/2010/02/Visuomenės-nuostatos-apklausa-rezultatai-20201.pdf>
  - 2021 m. apklausos rezultatai: <http://www.ces.lt/wp-content/uploads/2010/02/Visuomenės-nuostatu-apklausa-rezultatai-2021.pdf>
4. Specialiųjų poreikių ir jų lygio nustatymas. (n.d.). Peržiūra internete: < <https://ndnt.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/specialiuju-poreikiu-ir-ju-lygio-nustatymas> > (žiūrėta 2023–02–26)
5. Lietuvos Respublikos neįgaliųjų socialinės integracijos įstatymas: 20–1 str. (2018) Peržiūra internete: < <https://www.infolex.lt/teise/DocumentSinglePart.aspx?AktoId=113801&StrNr=20-1> > (žiūrėta 2023–02–26)
6. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro įsakymas dėl meno terapeuto veiklos reikalavimų patvirtinimo (2019) Peržiūra internete: < <https://e-seimas.lrs.lt/rs/legalact/TAD/e2631330674c11e99684a7f33a9827ac/transcript> > (žiūrėta 2023–03–04)
7. TLK–10–AM (2015). ACHI, ACS elektroninis vadovas. Peržiūra internete: < <http://ebook.vlk.lt/e.vadovas/index.jsp?topic=/lt.webmedia.vlk.drg.icd.ebook.content/html/icd/ivadas.html> > (žiūrėta 2023–03–25)
8. Lietuvos Respublikos lygių galimybių įstatymas (2003) Peržiūra internete: < <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.222522> > (žiūrėta 2023–03–26)

SANTRAUKA

Darbo tema: Meninis socialinis projektas – bendruomeninės muzikos terapijos metodas, įgalinantis žmones su intelekto negalia. Intelekto negalią turintys žmonės susiduria su įvairiais sunkumais, vienas iš jų reiškiasi bendravime, kuris kartu yra vienas iš poreikių, kuriuos turi neįgalieji. Šis sunkumas turi didelę įtaką jų socialiniams įgūdžiams bei gyvenimo kokybei. Bendruomeninė muzikos terapija reiškiasi per meninius–socialinius projektus, kurie ne tik gali patenkinti neįgaliųjų poreikį bendrauti, bet ir įgalinti juos kurti ir laisvai reikštis meninėje veikloje šalia profesionalių menininkų.

Šio tyrimo tikslas – įgalinti asmenis, turinčius intelekto negalią, meniniame-socialiniame projekte. **Uždaviniai:** 1) Apžvelgti žmonių, turinčių intelekto negalią, poreikius ir saviraiškos galimybes; 2) Išsiaiškinti bendruomeninės muzikos terapijos ryšį su meniniais–socialiniais projektais, jos svarbą; 3) Sukurti, parengti ir organizuoti nedidelį meninį socialinį projektą, į jį įtraukiant profesionalius muzikantus; 4) Atskleisti dalyvių patirtis ir išgyvenimus muzikos terapijos procese, jų komunikacines galimybes meninio–socialinio projekto kontekste. Pasirinkta dedukcinė (teorinė), tyrimo strategija, rezultatų apibendrinimai daromi remiantis surinktais tyrimo duomenimis.

Tyrimo dalyviai: Jaunuolių dienos centro klientai (trys grupės), lankantys muzikos užsiėmimus bei trys Panevėžio Vytauto Mikalausko menų gimnazijos mokiniai, kurie savanoriškai pasirinko dalyvauti atliekamame tyrime. Duomenys analizuojami keliais skirtingais būdais: 6 pasirinktų klientų vertinimas pagal pritaikytą standartizuotą Nordoff–Robbins komunikacinių gebėjimų vertinimo skalę, teminė interviu analizė ir anketinės apklausos analizė. Taip siekiama atskleisti tiek dalyvių, tiek klausytojų patirtis.

Literatūros šaltinių analizė parodė, jog meniniai–socialiniai projektai (bendruomeninė muzikos terapija) didina socialinę įtrauktį, keičia visuomenės požiūrį, kuria lygiavertes sąlygas dalyviams naudotis turimais ištekliais, kurti dalintis. Muzikos terapeutų Stiges, Andsell ir Aarø sukurtas septynių požymių PREPARE modelis, kuris apibrėžia ar meninis–socialinis projektas yra bendruomeninės muzikos terapijos dalis.

Tyrimo duomenys išryškino, kad projekto proceso metu centro klientų muzikiniai gebėjimai ir komunikabilumas gerėjo, performanso metu jie reikėsi laisviau ir kūrybiškiau nei kasdienėje veikloje. Pastebima, kad menų gimnazijos mokinių atvirumas padėjo jiems greitai sukurti artimą ir stiprų ryšį su centro klientais, jų potyriai ryškūs, džiugūs ir unikalūs, ši veikla tapo jiems inspiracija ateities planams. Centro darbuotojai ir savanoriai,

tapę klausytojais, išskiria jaukią ir šiltą atmosferą performanso metu, žavisi dalyvių bendradarbiavimu, suteiktomis galimybėmis.

Raktiniai žodžiai: bendruomeninė muzikos terapija, meniniai–socialiniai projektai, žmonės su intelekto negalia

SUMMARY

The topic of the study: Artistic Social Project: a Community Music Therapy Approach Empowering People with Intellectual Disability. People with intellectual disabilities face a range of difficulties, one of which is in communication, which is also one of the needs that people with disabilities have. This difficulty has a significant impact on their social skills and quality of life. Community music therapy is manifested through artistic-social projects that can not only meet the need of people with disabilities to communicate, but also enable them to create and express themselves freely in artistic activities alongside professional artists.

The aim of this study is to empower people with intellectual disabilities in an artistic-social project. **Objectives:** 1) To review the needs and self-expression opportunities of people with intellectual disabilities; 2) To explore the relationship between community music therapy and artistic-social projects, its importance; 3) To design, prepare and organise a small artistic-social project involving professional musicians; 4) To explore the participants' experiences in the music therapy process, their communication possibilities in the context of the artistic-social project. A deductive (theoretical) research strategy is chosen, and generalisations are made on the basis of the data collected. The participants of the study were the clients of the Youth Day Care Centre (three groups) attending music classes and three students of the Panevėžio Vytauto Mikalausko Art Gymnasium who voluntarily chose to participate in the study. The data were analysed in several different ways: evaluation of the 6 selected clients according to the adapted standardised Nordoff-Robbins musical communicability scale, thematic interview analysis and questionnaire survey analysis. The aim is to uncover the experiences of both participants and listeners.

The analysis of the literature shows that artistic-social projects (community music therapy) increase social inclusion, change societal attitudes, create equal conditions for participants to use the existing resources, and create a sharing environment. The PREPARE model, developed by music therapists Stiges, Andsell and Aarø, is a seven-qualities model that defines whether an artistic-social project is part of community music therapy.

The data showed that the musical abilities and communicative skills of the clients improved during the project process, and they expressed themselves more freely and creatively during the performance than during everyday activities. The openness of the Art Gymnasium students helped them to quickly develop a close and strong bond with the clients, their experiences were vivid, joyful and unique, and the activity became an inspiration for their future plans. The staff and volunteers of the centre who became listeners, highlight the cosy and warm

atmosphere during the performance, admire the cooperation of the participants and the opportunities given to them.

Keywords: community music therapy, artistic-social projects, people with intellectual disabilities.

PRIEDAI

I

Pritaikyta Standartizuota Nordoff–Robbins komunikacinių gebėjimų vertinimo skalė

Protokolavimo forma

Kliento vardas: _____

Data: _____ Sesija: _____ Terapeutas: _____

Vertintojas: _____ Vertinimo data: _____

Veiklos

Komunikabilumo lygmuo	Instrumentinis muzikavimas	Vokalinis muzikavimas	Kūno judesiai	Bendras įvertinimas
(7) Muzikinis intelektas ir įgūdžiai, laisvai besireiškiantys ir kompetentingai, individualiai komunikuojantys. Entuziazmas muzikinei kūrybai.				
(6) Tvirtai suformuotas dalyvavimo komunikavimo atsakas. Augantis muzikinis pasitikėjimas savimi. Savarankiškumas naudojant ritminius, melodinius ar ekspresijos elementus.				
(5) Muzikinį bendravimą sukuriančių kryptingų atsako impulsų palaikymas. Muzikinės motyvacijos atsiradimas. Įsitraukimas didėja.				

(4) Muzikinio sąmoningumo pažadinimas. Nutrūkstantis muzikos suvokimas ir sąmoningumo pasireiškimas.					
(3) Išprovokuoti atsakai (II): ilgesni ir labiau susiję su muzika.					
(2) Išprovokuoti atsakai (I): fragmentiški, trumpalaikiai.					
(1) Jokių muzikinių reakcijų				Neaktyvus	

II

Muzikinių portretų sudarymo trafaretas

	Sangvinikas	Cholerikas	Melancholikas	Flegmatikas
Temperamentas				
	Savybės nukreiptos į save	Savybės nukreiptos į kitus	Būdo bruožai	Kita
Charakteris				

	Ritmas	Gebėjimas groti melodiniu instrumentu	Gebėjimas dainuoti	Kita
Muzikiniai sugebėjimai				
Muzikinis potencialas				
Individualus muzikinių terapinių veikslių planas				

III

Pirminio vertinimo lentelė/ komunikavimo įvertinimo lentelė

Data:

Grupė, žmonių sk.:

<i>Veiksno atlikimo dažnumą nurodyti pažymint kryžiuuku</i>	Savo grojimo ritmą derina prie aiškaus muzikinio pulso	Muzikuoja kurdamas savitą ritmą/melodiją	Muzikuoja labiau vienas (-a), nei kartu su kitais	Muzikuodami susitinka vieni su kitais duetuose
Niekada				
Retai				
Kartais				
Dažnai				
Visada				
Papildomas komentaras				

<i>Veiksmo atlikimo dažnumą nurodyti pažymint kryžiuoku</i>	Muzikuoja nedidelėse grupelėse	Muzikuodami susižiūri tarpusavyje (akių kontaktas)	Muzikuojant laisvai išreiškia savo emocinę būseną	Muzikuojant perima kito asmens išgrotą emociją
Niekada				
Retai				
Kartais				
Dažnai				
Visada				
Papildomas komentaras				

IV

Kvietimas į projektinio darbo „Muzikoje: Aš ir Tu“ performansą

meninis socialinis projektas

MUZIKOJE: AŠ IR TU

kvietimas

2023 KOVO 29 D. 10 VAL.
Jaunuolių dienos centras, Kranto g. 16, Panevėžys

PERFORMANSO DALYVIAI:
Jaunuolių dienos centro muzikantų grupė ir Panevėžio Vytauto Mikalausko menų gimnazijos mokiniai

Vienoje aplinkoje galime tapti draugu, kitoje – studentu, trečioje – talentingu muziku ar įgudusiu tapytoju! Visa tai – mūsų vaizduotės, vidinės laisvės ir kūrybiškumo vaisius. Mes susikūrėme naują mechanizmą – orkestrą. Tokį apibūdinimą šis laikinas sambūris išsirinko neatsitiktinai! Juk žodis „orkestras“ ne tik atspindi muzikantų gausą, bendrą norą muzikuoti, kurti, bet kartu tai tampa ir bendrystės simboliu. Ši bendrystė kūrėsi pamažu, žingsnis po žingsnio sutinkant vis naują „Aš“ ar naują „Tu“, lipdant juos prie jau esančių tol, kol tai virto projektiniu darbu, pavadinimu „Muzikoje: Aš ir Tu“.

Neprabėkite pro šalį, kviečiame mūsų pasiklausti! Ne tik papasakosime mūsų istoriją, bet džiuginsime Jus mūsų bendra kūryba, šiluma ir plačia šypsena!

Renginio vedimo kalba–scenarijus

A: Sveikinu jus, čia šiandien taip gausiai susirinkusius!

B: Ačiū atsiliepusiems į mūsų kvietimą pabūti kartu... (*susižiūri*)

A,B: (*kartu*) muzikoje!

B: Projektinis darbas, kurį šiandieną pristatysime taip ir vadinasi: „Muzikoje: Aš ir Tu“.

A: Ir pavadinimas šis visai neatsitiktinis – Juk „Aš“ (*rodo į save*) ir „Tu“ (*rodo į šalia vedantįjį*) galime būti abudu...

B: O prisijungę dar vieną „aš“ (*iškelia kairę ranką tarsi rodant ženklą „nežinau“*) ir dar vieną „tu“ (*iškelia dešinę ranką taip pat*) – galime tapti tuo, ką vadiname „Mes“ (*rodo abiem rankom, jei įmanoma, į salę bei supančius žmones*).

A: O kai tampame „Mes“, juk kažką turime veikti! Ar netiesa? Kaip manote ką mes kartu veikėme?

(*duodama salei paspėlioti, reaguojama į atsakymus. Atsakymai su kuriais verta sutikti: buvome, muzikavome, džiaugėmės, dalinomės ir pan.*)

...

B: Jūs visiškai teisūs! Kartu tiek daug patyrėme! Ir šia patirtimi norime ir su jumis pasidalinti! Esame tarsi viena didelė šeima, kolektyvas, bendruomenė... Mes – tarsi orkestras!

A: Taip! Tampame skirtingų orkestrų dalimis gyvenimo bėgyje. Žinoma, šie orkestrai *groja* labai skirtingą muziką, kartais skamba darniai, o kartais – nevisai.

B: Tokiam dideliame sambūriui reikia vadovaujančio žmogaus – dirigento. Ar žinote, kas yra dirigentas?

(*duodama salei atsakyti, išsiaiškinama kad šis vadovauja orkestrui su „lazdele“ rodydamas kaip ir kada groti*)

A: Taip, taigi tai žmogus, kuris rodo kada ir kaip mums groti. Jei grodami orkestre turime natas – mums pasisekė, bet jei ne – tenka prisitaikyti ir improvizuoti. Ar matėte improvizuojantį orkestrą?

B: (*nelaukiama salės atsakymo*) Ne? Tai šiandien pamatysite! Pradėkime nuo pasakojimo apie tai kaip mes lipdėmės: vienas prie vieno...

A: prie dviejų dar vienas...

B: ir dar, ir dar, ir dar... Ir taip žiūrėkit – jau mūsų daug!

A: Tad dabar kviečiame jus paklausyti

B: Ir pažiūrėti...

A: Kaip mes pratinomės groti ir klausytis vienas kito kai mes tik susitikome.

(Du raundai „Karštos bulvės“ po kokius 5–7 žmones)

1. Poros, veidais į rato vidų

2. Poros, nugaromis į rato vidų

B: Mes tapome ne tik orkestro muzikantais, bet pabuvome ir dirigento vaidmenyje!

A: Muzikuodami porose ar tercetuose tampame vieni kitiems vedliais, bet kai mūsų daugiau turime išsirinkti vieną vadovą! Mes nutarėme būti kūrybingi ir išsirinkome kelis – štai mūsų dirigentai!

B: Prašome pasirodykit scenoje!

(Į sceną išeina 3–4 žmonės, gal mažiau, kurie bus išrinkti kaip dirigentai)

A: Pasiklausykite jų diriguojamų kūrinių!

(Paeiliui kviečia „dirigentus“ vardais ir šie diriguoja surinktam „orkestrėliui“)

B: Dėkojame mūsų vedliams, kurie padėjo nuspręsti kada groti garsiai ar tyliai.. A: Kada mūsų kūriniuose turi atsirasti audringa kulminacija, o kada einam į pabaigą... Ar pamenate, šiandien sakėme kad orkestras ne visada turi natas.

B: Matėt kaip sėkmingai improvizuojame? Mums jos tikrai nebūtinios! Tačiau kartais mes visgi sugalvojame jomis pasinaudoti. Ir mes patys jas kuriame! Tik jos nepanašios į kitas, pažvelkite.

(Rodo kelias grafines partitūras, kurias nupiešė klientai)

A: Kurias norite, kad jums paskambintume?

(Išsirenka porą ir skambina kartu su jų kūrėjais arba nedideliuose ansambliuose)

B: Tokiu būdu pabuvome ir kompozitorių kailyje! Labai daug visko jums šiandien parodėme, atskleidime savo kozirių kortas – dabar jūs viską apie mus žinot!

A: Taip ir turi būti jei „Aš“ ir „Tu“ – tapome „mes“. O tie iš jūsų, kas domitės simboliais, tikriausiai žinote, kad orkestras simbolizuoja bendrą veiklą..

B: Veiklą vykdomą kartu! Todėl mūsų paskutinis numeris ir bus visų kartu – bendra daina.

A: Tai daina pavadinimu „Susitikom šiandien čia“, kurį atliksime pilnu „orkestro sąstatu“. prašome muzikantus į sceną!

(Visi kartu dainuojame, grojame dainą)

Kartojame pakviesdami visus kitus prisijungti padalindami atspausdintus žodžius.

B: Dėkojame jums visiems, kantriai išklausiusiems mus iki galo!

A: Tariame „ačiū“ už jūsų nuoširdų juoką ir šypsenas!

B: Žemai lenkiamės..

A: Ir tikimės dar susitikt!

Kviečia visus dalyvius nusilenkti

VI

Anketinė apklausa

Lietuvių kalba

Peržiūra internete: <https://forms.gle/yNx3oY9uuT4uTCeTA>

*Mielas (-a) "Muzikoje: Aš ir Tu" dalyvi (-e),
Esu Julija Kostina, Vilniaus universiteto, muzikos terapijos specializacijos, II magistro
kurso studentė. Kviečiu dalyvauti atliekamame tyrime, kurio tikslas – išsiaiškinti
klausytojų nuomonę ir patirtis susijusias su įvykusių meniniu socialiniu projektu
„Muzikoje: Aš ir Tu“.*

*Jums bus pateikti keli klausimai, nereikalaujantys daug laiko.
Užtikrinu pateiktos informacijos konfidencialumą.
Anketa – anoniminė.*

1. Lytis

- Moteris
- Vyras

2. Amžius

- Iki 19 m.
- 20–29 m.
- 30–39 m.
- 40–49 m.
- 50–59 m.
- Nuo 60 m.

3. Jūsų profesinė veikla/statusas:

- Socialinis darbuotojas
- Administracijos darbuotojas
- Studentas
- Savanoris
- Kita: _____

4. Kiek laiko dirbate/savaniaujate (*pabraukite*) Jaunuolių dienos centre? (Jei šis klausimas nėra Jums aktualus, praleiskite jį)

_____

5. Ar tai pirmas meninis renginys, kuriame stebite dalyvaujančius centro klientus?

- Taip
- Ne
- Kita: _____

Papildomas komentaras:

_____
_____
_____

6. Kokias emocijas patyrėte stebėdami centro klientus muzikuojančius kartu su menų gimnazijos mokiniais?

---

7. Kaip įvertintumėte centro klientų ir menų gimnazijos mokinių tarpusavio santykį muzikuojant?

- Menkas
- Neutralus
- Stiprus
- Kita: _____

Papildomas komentaras:

---

8. Ar galėtumėte centro klientų ir menų gimnazijos mokinių bendrą veiklą bei bendradarbiavimą įvardinti kaip (socialinę) partnerystę?

- Taip
- Iš dalies
- Ne
- Kita: _____

Papildomas komentaras:

---

9. Jūsų nuomone, ar emociškai visi projekto dalyviai buvo įsitraukę į veiklą:

- Taip
- Iš dalies
- Ne
- Kita: _____

Papildomas komentaras:

---

10. Kaip manote, kiek dalyviai laisvai, patogiai bei užtikrintai jautėsi scenoje?

- Labai
- Vidutiniškai
- Nežinau
- Abejoju, kad taip jautėsi
- Neužtikrinti
- Kita: _____

Papildomas komentaras:

---

11. Koks Jūsų įspūdis, kiek performanso metu jautėsi dalyvių bendrumas muzikuojant?

- Labai stipriai jautėsi
- Jautėsi vidutiniškai
- Nežinau
- Abejoju, ar jautėsi
- Nesijautė visiškai
- Kita: _____

Papildomas komentaras:

---

12. Jūsų nuomone, ar performanso metu dalyvių saviraiška bei kūrybiškumas atsiskleidė labiau nei kasdinių užsiėmimų metu?

- Taip
- Iš dalies
- Ne
- Kita _____

Papildomas komentaras:

---

13. Ar sutiktumėte su teiginiu, kad visi projekto dalyviai turėjo lygiavertes sąlygas reikštis, kurti ir muzikuoti?

- Taip
- Iš dalies
- Ne
- Kita: _____

Papildomas komentaras:

---

14. Kokios mintys ar (ir) jausmai kyla po renginio?

---

15. Ką išskirtumėte kaip geriausią šio performanso dalį?

---

16. Kaip manote, ar tokie projektai yra reikalingi, kodėl?

---

17. Jei turite papildomų minčių ar komentarų apie renginį, ko nebuvo paklausta anketoje galite išsakyti čia:

Dėkoju už Jūsų skirtą laiką ir dėmesį!

Anglų kalba

(skirta savanoriams ir studentams, atvykusiems iš užsienio)

Peržiūra internete: <https://forms.gle/VsH4GbFPTvacQYyU9>

Survey

*Dear participant of "In Music: Me and You",
I am Julija Kostina, a student of Vilnius University, I specialize in Music Therapy, 2nd Master's course. I invite you to take part in a research study aimed at finding out the opinions and experiences of the listeners regarding the artistic social project "In Music: Me and You".
You will be asked a few questions that will not require much time.
I guarantee the confidentiality of the information provided.
The questionnaire is anonymous.*

1. Gender:
    - Female
    - Male

  2. Age:
    - Up to 19 years
    - 20–29 years
    - 30–39 years
    - 40–49 years
    - 50–59 years
    - 60 and over

  3. Your professional occupation/status:
    - Social worker
    - Administrative staff
    - Student
    - Volunteer
    - Other: _____

  4. How long have you been working/volunteering (underline) at the Jaunuolių dienos centras? (*If this question is not relevant to you, skip it*)
-
5. Is this the first artistic event in which you have observed the centre's clients participating?
    - Yes
    - No
    - Other: _____

Brief comment (additional):

---

6. What emotions did you experience watching clients of the centre playing music with the students of the Art Gymnasium?

---

7. How would you rate the relationship between the clients of the centre and the students of the Arts Gymnasium when they are making music together?

- Poor
- Neutral
- Strong
- Other: _____

Brief comment (additional):

---

8. Would you describe the joint activities and cooperation between the clients of the centre and the students of the Arts Gymnasium as a (social) partnership?

- Yes
- Partially
- No
- Other: _____

Brief comment (additional):

---

9. In your opinion, were all participants emotionally engaged in the project:

- Yes
- Partially
- No
- Other: _____

Brief comment (additional):

---

10. How relaxed, comfortable and confident do you think the participants felt on stage?

- Very much
- Average
- I don't know
- I doubt that they felt that way
- They were not assured
- Other: _____

Brief comment (additional):

---

11. What was your impression of the sense of togetherness of the participants during the performance?

- I felt very strongly
- I felt moderately
- I don't know
- I doubt it felt this way
- It didn't feel this way at all
- Other: _____

Brief comment (additional):

---

12. In your opinion, did the participants' self-expression and creativity emerge more during the performance than during the daily sessions?

- Yes
- Partially
- No
- Other: _____

Brief comment (additional):

---

13. Would you agree with the statement that all participants had equal opportunities to express themselves, create and make music?

- Yes
- Partially
- No
- Other: _____

Brief comment (additional):

---

14. What thoughts and/or feelings do you have after the event?

---

15. What would you name as the best part of this performance?

---

16. Do you think there is a need for such projects and why?

---

17. If you have additional thoughts or comments about the event that were not asked in the questionnaire, you can express them here:

Thank you for your time and attention!

VII

Daina „Susitikom šiandien čia“

Susitikom šiandien čia

C G C F C F C G C

Su - si - ti - kom mes šian-dien čia, mes šian-dien čia pa - bū - ti.
Su - si - rin - kom mes or - kest - ran, mes or - kest - ran, kad gro - ti.

6 C F 1. C G 2. C G C

Mes ir gro-ja-me, ir dai-nuo-ja-me, ir net būg - nus mu - šam!
Taip mums ge - ra su - si - tikt ir mu - zi - koj pa - bū - ti

Susitikom mes šiandien čia,
Mes šiandien čia pabūti.
Susirinkom mes orkestran,
mes orkestran, kad groti.

Mes ir grojame, ir dainuojame,
Ir net būgnus mušam!
Taip mums gera susitikt
Ir muzikoj pabūti.

IX

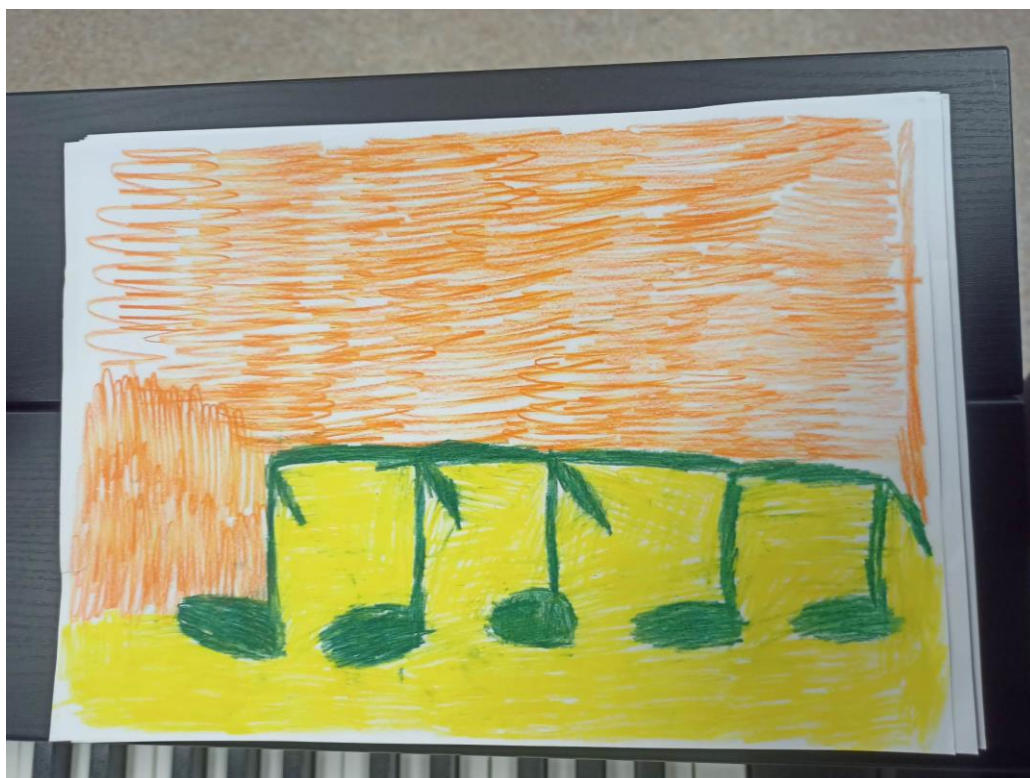
Grafinės partitūros

Keli centro klientų darbų pavyzdžiai

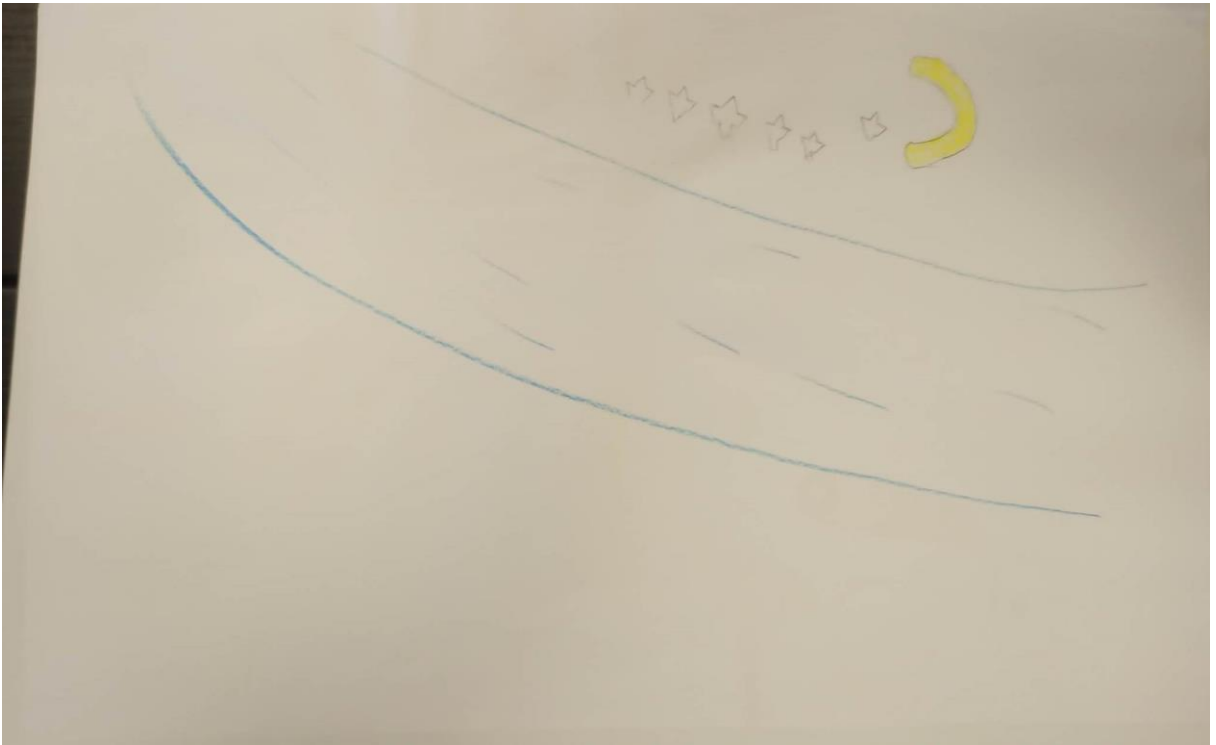
1. „Minčių sūkuryje“

2. „Natos“

3. „Paukčių takas“

4. „Orkestras“

X

Nuotraukos iš vykusio performanso

